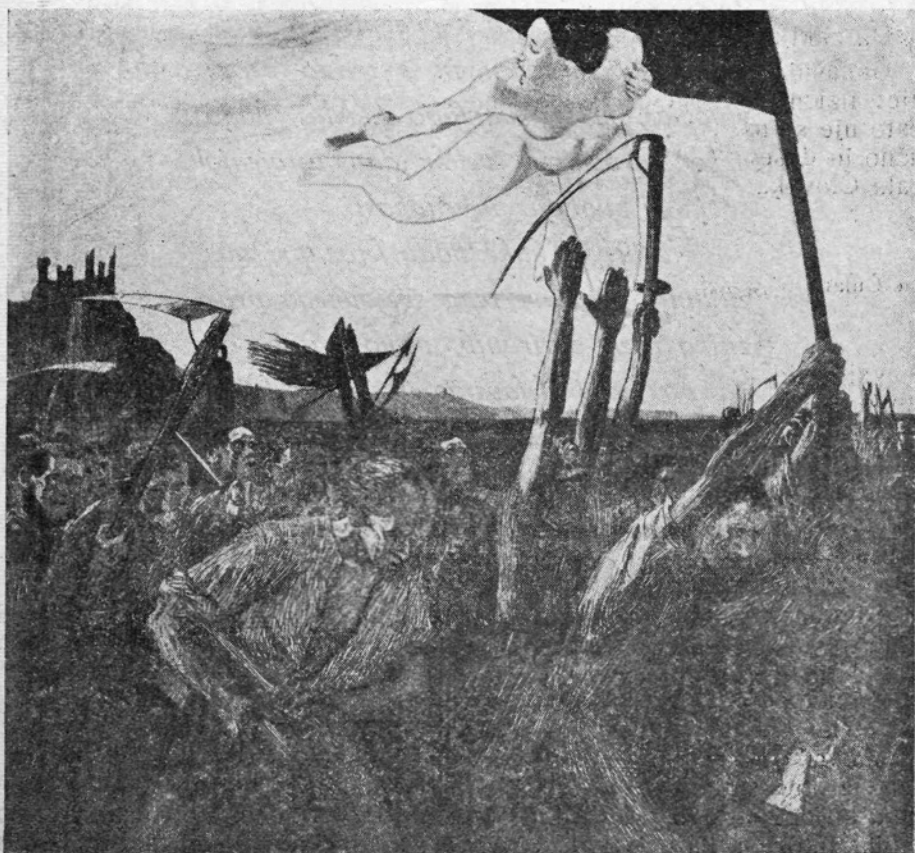

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno Din 12—
Naročnina za druge letno 36—
polletno 18—
četrtletno 10—
Naročnina za Ameriko letno Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill, 3639 W, 26 Th. St.

MAJSKI SPIS.

Käthe Kollwitz:

KMEČKA VSTAJA.

Največji praznik

praznujemo 1. Maja. Veliko noč, božič praznujejo se katoličani. 1. Maj praznujejo delavci vseh narodov, vseh ras, vseh držav, vseh ver. Eni mogočno, drugi tiho, vsi pa s prazničnim razpoloženjem v srcu in s trdno vero: množice, ki proslavljajo 1. Maj, bodo nekoč proslavile veliki dan vstajenja socialne svobode in enakosti.

Ne vemo, kake bodo letos pri nas zunanje proslave tega svetovnega praznika vseh zatiranih, vemo pa to, da ga bo naše delavstvo v svojih dušah proslavljalo lepše nego kdaj prej. Kajti po žalostnih izkušnjah pretklih let, bomo vsi zopet občutili ves pomen tega mednarodnega praznika, ki nam velewa:

Proletarci vseh dežel, združite se!

I. Vuk:

Praznik proletarskih otrok.

Ste videli otroke pri procesiji na Telovo? Koliko veselja, govorenja, pripovedovanja.

»Novo obleko sem imela. Čisto belo.«

»Svečo lepo okrašeno s šopkom šmarnic sem nosila.«

»Tako lepo je igrala godba. In streljali so vojaki. Vsi naenkrat.«

»Kakšne so bile ulice?! ... Vse v mladih brezah. Na oknih pa cvetlice, sveče in podobe. In ljudi?! ... Koliko je bilo ljudi?!«

Vsi, vsi si imajo toliko povedati.

»Mlaje smo stavili,« pripovedujejo na deželi drug drugemu. »Vence smo delali celi teden. Peli smo, da je po sobi grmelo. Veselo je bilo.« —

Telovo je praznik otrok, ustvarjen zato, da mladini da veselje in — da ji vcepi spoštovanje do onih, ki so postavljeni od zgoraj, od boga, da pasejo ovce in jagnjeta.

Otroku v ponošeni in zakrpani obleki ni mesta v tem sijaju. Po strani bi ga gledali, pripombe bi padale.

In vendar potrebuje tudi otrok s ponošeno in zakrpano obleko veselje, potrebuje praznika, slavja. Otroška duša hoče videti nekaj lepega, biti v tistem lepem, sodelovati v tistem lepem.

Zato dajmo proletarskemu otroku praznik. Dajmo mu jasen in svetel dan, na katerega se bo v poznejših časih spominjal kot na svoj dan, v katerem naj bo toliko pričakovanja, po katerem toliko hrepenenja, kakor da je velika noč.

Noben dan v letu ni zato tako pripraven kot Prvi Maj. To je pomlad, porlad v vsem svojem razkošju. Tu je solnce zopet toplo, božajoče, poljubljajoče, smehljajoče... To je dan proletarske zavesti, zvezda bodočnosti... Proletarski otrok mora ta dan iz ozkih sobic in podstrešnih in kletnih stanovanj v naravo, med zelenje in cvetje. Otroški prazniki se praznujejo v naravi. Praznujmo praznik proletarskega otroka — naše proletarske bodočnosti — Prvi Maj!...

... Godba zaigra. Dečki in deklice v vrste. Tako..., štiri po štiri ali pet po pet. Zelene vejice za klobuki, jasnih, srečnih oči, deklice ovenčane s poljskimi cveticami, vesele, ščebetave, kakor škrjančki, smejočili se lic...

Če nam bodo govorili nasprotniki, da otroci ne spadajo na ulico, spomnimo jih na telovsko procesijo.

In potem?

In potem tja v gozd, ali na zeleni, cvetoči travnik. Tam se jim pripoveduje lepa zgodba o prekrasni socialistični bodočnosti družbe, kateri

bo temeljni zakon resnična ljubezen do bližnjega in pravo prijateljstvo. Dečki in deklice recitirajo pesmi, pripovedujejo... se igrajo. Otroški praznik brez iger ni praznik.

In potem... Ko so se nagovorili, naplesali, naskakali, posedejo in južinajo. Brez jedi ni praznika. Odrasli sodrugi so to poskrbeli že mesec dni poprej. Zbirali so in nabrali potrebno vsoto... Nov predpasnik, lep klobuček, nogavice in tako dalje...

Veselje proletarskih otrok je na vrhuncu.

In še nekaj!

Praznik otroka se mora začeti že doma. Zato ni treba bogve kakšnih sredstev. Že doma obdarite, oče, mati, svojega otroka. Otrok je z vsakim darilcem vzradoščen, tudi z najmanjšim. Ali darilo mora biti — to spada k prazniku...

O, videl sem to veselje v državi, kjer vladata delavec in kmet...

Dajte proletarskemu otroku njegov praznik!

Prvi Maj naj ostane tudi praznik proletarskega otroka.

Tone Seliškar:

Črna mati.

(Iz kronike trpljenja:

- 25. I. 1924: eksplozija v premogovniku v Cheswicu, 128 rudarjev ubitih;
- 24. III. 1911: požar v tovarni v Triangleu, zgorelo 146 delavk;
- 21. IV. 1913: eksplozija v premogovniku v Dawsonu, 216 rudarjev ubitih;
- III. 1929: v podsutih rovih rudnika v Kensingtonu 300 rudarjev ubitih;
- 26. IX. 1910: požar v tovarni v Newarku, zgorelo 27 delavk; itd. itd. itd.

*Solnce je rodilo zemljo in drevje, živali in rože,
skale, gore, morja, reke in ptice
in šahti gredo v zemljo in fabrike rasto v nebo
in turbine bobnijo,
dinami, kakor da tigri mrmrajo,
parne piščali sikajo,
transmisije čez vso zemljo,
žulji,
črn kruh.*

Črna mati rodi:

*V kletih, na podstrešju, v barakah, pod vročimi kamini, kjer ptice ne pojo,
v črnih fabrikah, v glažutah,
na dnevnik odkopih —
povsod, kjer rože ne cveto,
kjer ni solnca-jezdeca neba,
v ognju in jeklu,
kjer ni pesmi,
da bi pila znoj z rodečega mesa.*

K. Kollwitz:

Očeta je zasulo v rudniku...

Svet je lep, prelepe so črne matere, lepše ko rože,
 ko solčna luč, ko tkivo življenja, ki lije iz srebrnih dojk
 in mleko njeno — kapljice, kot biseri oti iz globočine morja;

pa je solnce rodilo zemljo in drevje, skale, gore,
 reke in ptice — in matere črne otroke rodé.

*V rudnikih je težka prst,
v kamnolomu skala gori,
v plavžu se njen sin topi,
v predilnici hči trpi,
v glažutah koks žari — — —*

*črna mati pri oknu stoji
in čaka...*

*Vroči so kamini — še bolj vroče je njeno srce,
svet je lep — še lepše so njene oči,
smrt je bela — še bolj bel je njen obraz —*

ko ga na nosilnici domov prineso.

Maksim Gorkij:

Pravljica resničnosti.

Stavka v Parmi. — Otroci stavkujočih.

Pred majhnim kolodvorom v Ženevi se je zbralo mnogo ljudi. Pretežna večina je delavcev, pa tudi dokaj prav čedno oblečenih, rejenih oseb je vmes. V ospredju gruče stoje člani mestne uprave. V zraku vihra težka, umetno s svilo izšita mestna zastava in poleg nje blišče zastave delavskih organizacij. Čopi, resice, vrvice in konci drogov zastav blišče v zlatu, svila prasketa in kakor polglasno pojoči zbor se sliši brenčanje praznično razpoložene ljudske množice.

In nad množico, na visokem piedestalu kipi lepa postava Kolumba, tega sanjača, ki je moral toliko trpeti zato, ker je veroval in ki je zmagal zato, ker je veroval. Še danes gleda na množico, kakor bi hotele njegove mamerne ustnice reči:

»Samo tisti zmagajo, ki verujejo!«

Okrog piedestala, pri njegovih nogah, so se postavili godci s svojimi medno pločevinastimi trombami in medna pločevina blesti v solncu kakor pravo zlato.

Črno marmornato poslopje kolodvora stoji kakor odprti polukrog in je razširilo svoje peruti, kakor da hoče objeti ljudi. Od vhodišča sem sili zamcklo hropenje lokomotiv, rožljanje verig, žvižgi in kriki. Na prostoru pred kolodvorom, oblitim z vročo solnčno svetlobo, je mirno in neprijetno vroče. Na balkonih in pri oknih hiš stoje svetlooblečene gospe s cveticami v rokah, praznično oblečeni otroci, ki so sami podobni cveticam.

Lokomotiva zažvižga, bližajoč se kolodvoru. Množica se zgane. Kakor črne ptice polete posamezni klobuki v zrak, godci primejo za godala, nekaj resnih, starejših mož stopi naprej, obrnejo se k množici in govore, vneto mahaje z rokami proti množici.

Težko in počasi se razdvoji množica in naredi širok špalir tja do ceste.

»Koga se pričakuje?«

»Otroke iz Parme.«

Tam doli, v Parmi, so stopili delavci v stavko. Podjetniki nočejo popustiti, položaj delavstva postaja vedno težji. Zato so poslali svoje otroke, ki so vsled gladu že začeli bolehati, sodrugom v Ženevo.

Tam izza hodnikov kolodvora se bliža sedaj nenavadna procesija majhnih ljudi; oblečeni so napol in izgledajo v svojih cunjah kakor nekake posebne, kocaste živali. Korakajo po petero v eni vrsti, krepko držeč se za roke... nenavadni, majhni, zaprašeni in vidno utrujeni. Njih obrazi so resni, ali očesca bleste živahno in jasno. In ko zasvira godba njim v čast Garibaldijevo koračnico, zbeži vesel, zadovoljen smehljaj preko teh shujšanih, suhih in lačnih obrazkov.

Množica pozdravi te ljudi bodočnosti z oglušujočimi vriski. Zastave se povesejo pred njimi, trombe buče. Vsled takega sprejema so otroci nekoliko zbegani, se za trenutek umaknejo nazaj. Ali naenkrat se strnejo njih vrste kakor v eno telo in stotine glaskov zaori kakor da je grlo samo eno:

»Viva Italia!«

»Naj živi mlada Parma,« vzklika množica in plane k otrokom.

»Evviva Garibaldi,« vzklikajo otroci in prodirajo kakor klin v množico in izginjajo v nji.

Iz oken hotelov, s streh hiš plapolajo, belimi pticam podobni, nešteti robci. Cvetlični dež se vsuje na glave množice; veseli, glasni kriki zadone.

Vse je praznično, vse je zaživelo, celo sivi marmor cveti v svetlih barvah.

Zastave plapolajo, klobuki in cvetlice letijo po zraku. Čez glave vzrastlih se pojavijo majhne otroške glavice. Majhne, rjave ročice mahajo po zraku, love cvetlice in pozdravljajo množico. In vse oglušujoči krik zveni nepretrgano svoj mogočni:

»Viva il socialismo!«

»Evviva Italia!«

Slehern otrok je bil vzet, dvignjen na pleča odraslih, objeman od izdelanih, brkastih mož. Godba se pri vseobčnem kriku, smehu in klicih komaj sliši.

Vidi se žene, kako hite skozi množico, ki hočejo vzeti še preostale otroke. Sliši se jih klicati:

»Vi vzamete dva, Annita?«

»Da. Vi tudi?«

»Enega za pohabljeno Margerito...«

Povsod se vidijo veselo razvneti, praznični obrazi, vlažne, prijazne oči. Tuintam je videti otroka stavkujočih, ki že je kos kruha.

»Za našo dobo se na kaj takega ni mislilo,« je rekel nek starček s težko cigaro v ustih.

»In vendar je to tako priprosto!«

»Da. Tako priprosto in tako pametno!«

Starec vzame cigaro iz ust, gleda zamišljeno njen konec in vzdihliviš, znaje z rameni. Takoj nato zagleda poleg sebe dva otročička iz Parme, očitno dva bratca. Obraz se mu zgubanči, klobuk potegne na oči in razširi roke. Otroka, ki sta ga najprej gledala prav resno, se stisneta in umakneta boječe. Starec se naglo sklone in začne glasno krakati. Otroka se veselo nasmejeta in začneta skakati z golimi nogami po trotoarju. Starec vstane, si popravi klobuk in odide z negotovimi koraki, očitno uverjen, da je storil svojo dolžnost.

Grbasta, sivolasa ženica z obrazom čarovnice in sršavimi, sivimi kocinami na koščati bradi, stoji pri piedestalu Kolumbovega spomenika; joka in si briše rdeče obrobljene oči s koncem obledelega šala. Grda je,

barva njene polti je temna in njen pojav je tako osamljen sredi te prijetno razvnete ljudske množice.

S plesočimi koraki gre mimo črnolasa Ženevka. Vodi sedemletnega človečka, obutega v coklje in s sivim, do pleč segajočim klobukom na glavi.

Stresa z glavo, da vrže klobuk na tilnik, a se mu vedno in vedno obeša na nos. Ženevka mu vzame klobuk z glave in poje glasno nekako pesem ter maha s klobukom po zraku. Fantič dvigne glavo, se smeje na ves glas, jo pogleda, nato skoči kvišku, zagrabi za klobuk in oba se izgubita v množici.

Visokovzraštel mož z golimi, močnimi rameni in z usnjatim predpasnikom drži na ramenu šestletno deklico in govori z ženo, korakajočo poleg njega in vodečo za roko fantka z ognjeno rdečimi lasmi:

»Razumeš, ako se reč udomači med nami, nas bo težko premagati, he?«

In smeje se z glasnim, triumfirajočim smehom, dvigajoč svoj majhen tovor v sinji zrak:

»Evviva Parma-a!«

Ljudje se zgublajo, odnašajoč ali vodeč s seboj otroke. Na trgu pred kolodvorom ne ostane ničesar razen nekaj zmečkanih cvetlic, papir od sladkorčkov, vesela gruča plavih postreščkov in nad njimi plemenita postava moža, ki je odkril novi svet.

Ali s cest, z ulic, ki vodijo kakor ogromne cevi h kolodvoru, done veseli klici ljudi, korakajočih nasproti novemu življenju.

Prevedel Iv. Vuk.

Karl Kautsky:

Obris razvojne zgodovine človeštva.

Prvotna oblika boja za človekov obstanek je večna vojna za pokrajine, ki so nudile hrano, med plemeni, v katerih sredini sicer vlada komunizem. Komunistični instinkti (nagoni) so radi tega nenavadno močni, kajti zmagovala so ona plemena, katerih člani so pokazali največ požrtvovalnosti, discipline, samozatajevanja. Nenavadno močni so bili tudi nacionalni, oziroma bolj plemenski instinkti, kajti vsak tujec jim je bil sovražnik. Na tej stopnji so vojnega ujetnika ubili, često tudi pojedli. Z napredkom od prehrane z lovom in ribarstvom do gospodarstva s pašnjo živine je bilo omogočeno, da so vojne ujetnike uporabljali tudi za sužnje. Prvotni komunizem zemljišča je ostal, prav tako močna organizacija plemena. Toda položen je bil temelj za privatno lastnino živine in sužnjev, za nastanek individualističnih (osebnostnih) nagonov, kajti pašna živina in sužnji so bili družinska last. S pomočjo delitve dela, ki ga je omogočilo suženjstvo, so napredovali do poljedelstva, do stalnega bivališča. Tudi tu je še obstojala skupna lastnina zemlje, toda privatna lastnina orodij. Sedaj so se pričele državne oblike. Poljedelec ne beži, če se bliža močnejše plemo, temveč se uda. Suženjstvu se pridruži tlačanstvo: zmagovito plemo prepusti premaganemu boj proti prirodi, sam si pa pridruži boj proti sovražnim plemenom; nastane razlika med kmeti in vojščaki in njihova delitev na razrede. Ločenost kast ni noben čuden pojav, ker so kaste (razredi) vedno med seboj tuja plemena, ki se ne marajo krvno mešati radi izredno močno razvitega plemenskega nagona. Svetosti zmagovitega

plemena postanejo veljavne za obe plemeni, njih oskrbovanje je prepuščeno zmagovitemu plemenu, t. j. vojaška kasta je hkrati duhovniška kasta. Z neprestanimi vojnami vojaške kaste zadobi vojaška uprava poseben pomen, prvotni poglavarji postanejo vojaški kralji in kot načelniki vojaške kaste, ki je hkrati duhovniška kasta, postanejo tudi vrhovni duhovniki. Niti kot vrhovni duhovnik niti kot vojskovodja ni vojaški kralj napram vladajočemu plemenu neomejeni vladar, kajti delati mora, kar hoče pleme, ker nima nobenega sredstva, da bi ga s silo ukrotil; kot zastopnik vladajočega plemena pa je neomejeni vladar napram premaganemu plemenu. Obe plemeni imata sužnje in tako imamo tri stanove. Taka je ustava Egipta v dobi, ko stopi v zgodovino. Toda kraljestvo postaja vedno mogočnejše proti plemstvu, ker se opira na podrejeno pleme. Od šeste dinastije dalje postane kraljestvo dedno, istočasno se razvija privatna lastnina z naraščajočo kulturo in kot naravna posledica tega postajajo močnejši individualistični nagibi in padajo komunistični. Vojaška služba postaja breme, ki ga prepuščajo plačanim vojakom (od 19. dinastije dalje).

Radi naraščanja privatne lastnine pada število porodov pri vladajočem razredu. Radi tega dotok tujih ras, Etiopov, Semitov. Ti osvojé deželo, so vojaško izvežbanejši, uklonijo se pa višji kulturi, t. j. sprejmejo egipčansko vero. Radi tega nova delitev stanov; nova plemena tvorijo vojaški stan, prej vladajoče pleme kot predstavnik višje kulture pa duhovniški stan.

Radi nacionalne vstaje duhovniškega stanu preženejo Etiopce, kakor pripoveduje Herodotos, vojaška kasta se radi nezadovoljnosti izseli s kraljem.

Tudi drugod najdemo isti pojav, da so različni stanovi različna plemena, nižji stanovi kulturno zaostali, duhovniški stan pa da je kultivirano pleme, katerega individualistični instinkti so premagali komunistične tako, da jim je vojaška služba v breme. Ko se Judi izselijo iz Egipta, vzamejo s seboj več pregnanih duhovnikov, ki tvorijo naravno tuje pleme, ki se z drugimi ne meša, nima deleža na posesti zemlje.* Ker Hebrejci (Judi) ne podjarmijo domačega prebivalstva Kanaaná, temveč jih pomoré ali preženejo, ne tvorijo nobene vojaške kaste, temveč tvorijo pod varstvom svojih gorâ kmečko republiko samo z dvema stanovoma: ljudstvo in duhovniki. Odtod Judom lastna vladna oblika teokracije. Kraljestvo se razvije šele kasneje kot potrebno vojskovodstvo v boju za obstoj proti zunanjim sovražnikom. Istočasno se razvije Judom lastna oblika monoteizma (= vera v enega samega boga, ki je močnejši kakor bogovi vseh drugih plemen in ki je torej edini vsemogočni bog).

— (Nato orisuje Kautsky zgodovino Asircev, Babiloncev in Perzijcev, kar izpuščamo radi prostora.) Nato nadaljuje:

Ko so Grki prišli v svojo sedanjo domovino, so samo na posameznih mestih našli predstavnike višje kulture: Feničane — tam se je stvoril duhovniški stan. Po kulturi zaostalo prebivalstvo so našli v bogatih ravninah Tesalije, Beotije, Mesenije, Lakonije, Argosa. Tam se je stvoril vojaški stan s tlačani. Gorate pokrajine so ali znale obraniti svojo samostojnost ali pa so bile tako redko naseljene, da je prvotno prebivalstvo brez sledu izginilo kot v Atiki, kjer so bili samo svobodni in kupljeni sužnji, toda nobenih tlačanov.

* Odtod še kasnejši medsebojni vpliv Judov in Egipčanov na njihovo filozofijo.

Neprestani boji za obstanek so komunistične instinkte tako obvarovali, da so Grki ostali zmagoviti proti individualističnim kontingentom Perzijcev. Toda mir s Perzijci, njihov vpliv, naraščanje privatne lastnine je rodilo individualizem, pomehkuženost, padanje števila prebivalstva. Že v peloponeški vojni se je to jasno pokazalo. Prvi, ki je zavestno zagovarjal individualizem, je bil modrijan Sokrates. Od njegovih učencev je bil Alkibiades izdajalec domovine, Ksenofon general plačane vojske, Kritias plutokrat in mnogo slavljeni Platon aristokrat in sovražnik svoje domovine. Njegov ideal je bila Sparta, ki je uničila njegovo rojstno mesto Atene. Ta individualizem je bil eden glavnih vzrokov padca Aten in atenskega ljudstva je zelo dobro vedelo, kaj je storilo, ko je obsodilo Sokrata, ki je spodkopaval temelje države.

Naravna posledica individualizma je bila vojaška monarhija. Kakor hitro izginejo komunistični instinkti, se mora pojaviti moč, ki izsili požrtvovalnost, disciplino, samozatajevanje, ker se te same po sebi ne pojavijo. Tako je prišla Grčija skupaj z individualistično perzijsko državo v roke makedonske vojaške monarhije... Ta helenska država je morala kasneje podleči plemenu, pri katerem so bili komunistični instinkti še močni: Rimu.

S tem stopimo v tretjo periodo: romanskega internacionalizma. Prav tako hitro, kakor je bil grški komunizem zastrupljen po perzijskem individualizmu, je helenski (grški) individualizem spodjedel rimski komunizem in vojaška monarhija je zmagala tudi v Rimu.

Kot naslednika in služabnika rimske vojaške monarhije najdemo krščanstvo. Med individualističnimi narodi rimske države je samo eden ohranil komunistične instinkte: judovski. Judovsko-egipčanska vera monoteizma je ne samo po vsebini prekašala vere drugih ljudstev, imela je tudi edne vernike in navdušene borce: zato je morala v boju za obstanek zmagati nad drugimi. Toda vladajoča vera ni mogla postati, ne da bi sprejela značilnih lastnosti dobe: internacionalnost stopi na mesto ekskluzivnosti (izključevanja vsega drugega), resignacija (uklonitev) na mesto kljubovalnosti, individualizem na mesto komunizma, teokracija je dobila oblike rimske centralizirane birokracije; tako se dvigne krščanstvo — kompromis individualistične romansko-helenske kulture in premočnih komunističnih instinktov judovskega ljudstva.

Medtem je razpadla rimska država, ki pa ni našla nobenega naslednika. Surove tolpe so pridrvele z vseh strani, da zavzamejo izpraznjeno mesto. Rimska individualistična kultura je z judovstvom in arabskim komunizmom dala islam (muslimansko vero). Islam se je navezal na aleksandrijsko kulturo in zato razvija pozitivne znanosti: matematiko, astronomijo, mehaniko, medicino, ki so čez Španijo in južno Italijo prišle v Evropo in tu tvorile temelje za znanost in razvoj tehnike neodvisno od Rima. Ista rimska kultura je s slovanskim komunizmom ustvarila grško cerkev, kompromis med rimskim individualizmom in germanskim komunizmom je pa ustvaril krščansko germansko svetovno naziranje in fevdalnost.

(Nato opisuje Kautsky boj med rimsko cerkvijo in raznimi narodi, razredne boje v srednjem veku, potem pa preide na novo zgodovino kapitalizma.)

Kapital! Pojav, kakor ga doslej še ni bilo. Kapitalisti tvorijo posebni človeški razred, ne da bi bili kako posebno pleme, kakor smo videli doslej.

Vsi drugi razredi so imeli vsaj komunistične tradicije; kapitalist pa je nastal in vlada samo z individualizmom. Ni zmagal s svojo močjo niti s svojo višjo kulturo, temveč s svojo posestjo, to se pravi, njegova moč raste s propadanjem drugih članov njegovega razreda. Zato nikjer ne najdemo tako močnih individualističnih instinktov kakor pri kapitalistih. Niso zmagali s svojo močjo, temveč s slabostjo drugih. Zadolžitev držav in plemstva jim je podvrgla oboje, beda kmečkega stanu jim je dala mezdne delavce. Kot nosilka individualizma buržuazija krepi vojaško monarhijo. Švicarska k m e č k a republika ni noben protidokaz... Francija je republika le zato, ker so tu trije pretendenti na prestol. Buržuazija ni nikdar stremela po republiki, temveč vedno le po tem, da monarhijo napravi za svoje orodje. Po tem je stremela vedno na miren, zakonit način, ker radi svoje individualistične narave ne vzdrži fizičnega boja za obstanek. Kjer je bil tak boj potreben, to je, kjer je bila buržuazija napadena, tam so boj izvojevali drugi — proletarci. V Angliji med revolucijo poljedelski, v Franciji mestni proletarci.

S proletariatom se pojavlja nov igralec na odru. Zanj je prav tako težko najti nekaj podobnega kakor za kapital. V antičnem svetu so sicer tudi bili bogati in revni. Toda revni so bili le propadli posestniki, niso bili nobeni delavci. Da niso mogli nikdar napraviti posrečene revolucije, da sploh niso hoteli socialne revolucije, temveč samo obnovo prejšnjega stanja, je naravno. S temi ni primerjati modernega meznega delavca, tudi ne sužnja. Meznji delavec ne pripada nižji rasi, kakor je antični suženj vedno bil.

Sedanja kot vsaka individualistična družba mora propasti radi nazadovanja prebivalstva in radi nesposobnosti za boj za obstanek. Vprašanje je samo v tem, s čim nadomestiti to družbo. Ali naj neko drugo ljudsko pleme prevzame in dalje razvija njene pridobitve?

Nobenega ni, ki bi bil sposoben za to. Delavski razred edini ima sposobnosti za to.

V kateri smeri pa bo delavski razred dalje razvijal to družbo? To smer predpisuje delavskemu razredu boj za obstanek. Boja za obstanek delavskega razreda se ne da voditi z orožjem posesti ali višje kulture, temveč z fizično premočjo, s strjenostjo množic. Boj za obstanek proletariata se da voditi le z organizacijami, ki krepé njegove komunistične* nagibe, ki sicer sploh niso pri spodnjih plasteh tako oslabljeni kakor pri višjih. Izkušnja uči, da so vsa individualistična pomožna sredstva delavskega razreda spodletela, dočim so nezrušljiva vsa sredstva, ki jačijo komunistične instinkte. Predvsem strokovne organizacije. Šele ko bodo komunistični nagibi nad vse močni, more delavski razred zmagati.

Op. ur.: To razpravo je Karl Kautsky napisal že 1876. l. in jo je ponatisnil v svojem lanskem delu »Materialistische Geschichtsauffassung«.

* Kakor v vsem članku, je tudi na tem mestu treba razumeti to besedo kot »nagibi skupnosti, vzajemnosti«, in ne si predstavljati pod njo posebne politične organizacije, kakor je po vojni nastala.

Dr. Paul in Marija Krische:

Žena v zgodovini.

Ko je leta 1861. baselski pravnik J. J. Bachofen obelodanil svoje genialno delo **MATERINSKO PRAVO**, se je pozornost znanstvenih krogov prvokrat ustavila na dejstvu, da je pred današnjim družabnim redom, kateri povsod postavlja moškega v center vsega, a ženi predpisuje čin druge kategorije, obstojala vladavina žene, ko se je otrok imenoval po materi in je imela žena vodilno nalogo v družabnem življenju. V tisti dobi, ko se je knjiga pojavila, ji niso pripisavali takega pomena, kakor ga ima danes. Na vsak način je sociologija prevzela mišljenje v smislu Bachofena, kateri, poleg očite prednosti, ki jo pripisuje matrimonijatu, vsekakor zastopa stališče, da je pravo očetovstvo nekoliko superiornjše, ker, mesto instinktivnega, ki je vladalo v dobi matrimonijata, mesto mistične povezanosti tedanjih ljudi, postavlja mirno jasnost razuma. Po Marxu in Engelsu, posebno po Engelsovem delu »O izvoru družine«, je prevzel socializem pojem o materinskem pravu ali v docela različnem pojmovanju. Engels se je naslanjal na delo ameriškega učenjaka Morgana, »Prazgodovinska družba«, ki je izšlo 1877, kateri je, kakor Bachofen, zastopal stališče, da so v hordah prvobitno vladali s v o b o d n i spolni odnošaji (promiskuitet) in da se je vsled tega, ker je poreklo po očetu bilo nesigurno, po materi pa očigledno, izgradila kot prva ožja zveza, rodbina, ki ji je načelovala mati. Ni pa bil soglasen z Bachofenom v presoji perioda matrimonijata, ker je bil ta urejen komunistično: plen, ki se je skupno lovil, se je tudi skupno delil — in tudi zato, ker žena ni bila potlačena. Kakor v periodi matrimonijata ni bilo razredov in današnjem smislu, je bil v nasprotju svirepe periode očetovskega prava — patriarhata — z denarno produkcijo in potlačenostjo žene, matrimonijat doba tople skupnosti. Mislilo se je na neko blaženo prazgodovino na sličem način, kakor jo podajajo religiozne legende.

V novejšem času sta se pojavila Matilda in Matias Vaerting z novo teorijo o materinskem pravu. Zastopata zakon nihanja, vsled katerega sledi po nekem periodu predpustavljanja enega spola period vladavine drugega spola. Koliko periodov izmenjavanja vladavine moškega in ženske je bilo v dolgi dobi prazgodovine, je skrito v prazgodovinski temi. Po njuni trditvi se o periodu matrimonijata lahko utrdi, da je vladala v celosti ženska, torej v isti meri, kakor danes moški; nato je prišlo do preobrazitve spolnih značajev, ker je ženska v periodu svoje vladavine kazala iste sklonosti in sposobnosti kakor danes moški.

Nasprotno temu stališču zastopajo znani socialisti, kakor Henrik Cunow in Müller-Lyer mišljenje, da je materinsko pravo ozko zvezano z gotovo razvojno periodo. Preiskave pri primitivnih narodih, ki stoje še na popolnoma nizki stopnji razvoja, pri primitivnih lovskih narodih, ki še ničesar ne vedo za materinsko pravo, kjer nosi otrok ime horde, kažejo dejstva, da je velika verjetnost, da se je perioda materinskega prava pojavila v času, ko je človek pustil lov in se začel pečati s poljedelstvom in da je zopet naglo izginila, ko je poljedelstvo postalo najvažnejša oblika produkcije.

Špšno naziranje prošlih vekov je bilo, da ženska v pogledu razvojne možnosti zaostaja za moškim, da je inferiorna in nesposobna za višja ustvarjanja. No, to naziranje najdemo v vseh religioznih sistemih, ki so bistveni produkti perioda očetovstva. Najdemo ga pri Židjih in v krščanstvu, kjer se govori, da mora biti žena pokorna možu, v islamu, ki se je iz obeh razvil, v indijski knjigi Manu: »vzrok nečasti je ženska, vzrok zemskega življenja je ženska, zato se ogibaj ženske«, — in ravno tako tudi v konfucianizmu, ki predstavlja najdovršenejši izraz kulture očetovskega prava.

Temu nasproti pa kaže moderno življenje docela jasno in očitno emancipacijo žene iz prejšnje potlačенosti. V večini vodečih držav si je ženska po svetovni vojni priborila pravico glasu: osvobodila se je vsakega okvira svoje hiše, dela po tovarnah

in obratili ter zgublja na ta način svojo ekonomsko in notranjo odvisnost. Mi gremo nasproti dobi enakopravnosti ženske, ki bo podala dokaz, ali je ženska v resnici sposobna za ista ustvarjanja kakor moški.

Ako hočemo vzroke potlačenosti ženske zapopasti s principijelno jasnostjo, ne smemo pozabiti na delo, ki je zadnje čase doprineslo mnogo bistvenega k razjasnitvi tega problema. To je knjiga profesorja A. W. Nemilowa: »Biološka tragedija žene.« V tej knjigi se na telesu žene dokazuje, da je ona y mnogo večji meri kakor moški podrejena službi zaščite življenja in vsled tega podvržena tragični preobložitvi, kar si, resnica, more ublažiti ali čemur se ne more nikdar popolnoma izogniti. Ta preobremenitev se edino v otroški dobi ne izraža; ali se že pojavlja s prvo menstruacijo, katera, tudi pri zdravi ženski, deluje na telesno ravnotežje (povišanje krvnega pritiska in temperature, hitrejšo delavnost srca, razdražljivost živčnega sistema itd.); povečuje se nato v težki obliki y času nosečnosti, ki nikdar ne poteka docela brez težkoč (psihosa nosečnosti) in dosega višek pri porodu, kateri mnogokrat pripelje žensko na rob groba; nadaljuje se dalje v posebni privezanosti otroka z materjo, ki sega tako daleč, da čuti mati potrebe otroka v taki meri kakor svoje lastne in da njeno zavzemanje za otroka mnogokrat pomeni žrtvovanje samo sebe; naposled, ta preobložitev se končuje z dobo klimakterija ženske, ki se, z mnogo eklatantnimi pojavi staranja, pojavlja približno deset let pred impotenco moškega. Po spolnem aktu je moški svoboden; njegovo dete se lahko rodi, ne da bi on za to znal. Vsa peza vakega ljubezenskega užitka leži na ženski. Nemilow, ker je samo biolog, a ne sociolog in psiholog, gre tako daleč, da ne priznava prirodnega čuta očetovstva. Njegovo delo ni osvobojeno pretiranosti, lahko se ga izkorišča proti ženski, ker se lahko trdi, da se pri taki preobremenitvi od ženske ne more pričakovati enakega delovanja z moškim. Naravno je človeštvo razdeljeno na dva dela: na večno bolan del, žensko, in zdrav del, moškega, ali te misli nas ne smejo povesti tako daleč, da bi ne gledali na vzroke. In ko Nemilow na koncu zahteva, da se družabne oblike spremenene v tem pravcu, da bo žena svojo preobloženost najmanje čutila, to smo gotovo z njim soglasni.

Moški in ženska sta enaka po svoji vrsti. Znanost je dokazala, da se moški more spremeniti v žensko. Steinachovi poskusi z ženskimi kunci, ki so po kastraciji in implantaciji moških spolnih organov postali živali z lastnostmi moških kuncev in obratno, je zadosten dokaz za enaka bistvena svojstva in za enake sposobnosti.

Moški in ženska imata torej enake biološke možnosti ali nimata enake pridobitne funkcije; njune produktivne moči se periodično gibljejo v raznih pravcih. Kapaciteta z materinstvom zavzete ženske je v drugih pravcih slabejša, a ne vedno v različnih razvojnih epohah na enak način. Produkcija je, začasno, bila napram ženski povoljno, začasno nepovoljno razpoložena.

Vsled tega razlikujemo različne epohe: A. prazgodovino; B. primitivne lovške narode; C. matrimonijat; D. patriarhat; E. kapitalizem; F. socializem.

(Iz »Nove Literature« — Iv. Vuk.)

Opomba: O teh epohah bomo v številkah »Svobode«, in sicer o vsaki epohi posebej, govorili.

Ali so Tvoji znanci in prijatelji že vsi člani »Svobode«?

Dragiša M. Mihajlović:

Otrok in današnja šola.

V Beogradu je z decembrom 1928 začela izhajati revija »Nova literatura«, časopis za kulturna vprašanja, ki ga izdaja »Nolit.« (Nova literatura) in so mu sodružniki svetovni pisatelji. Enako revijo imajo tudi Nemci, ki izhaja v Berlinu, namreč: »Die Neue Bücherschau«. Njena srbohrvaška sodružica je razveseljiv pojav v literarnih krogih Jugoslavije, je realizacija resničnega hotenja po novi, resnični, če hočete, proletarski kulturi.

Iz zvezka »Nove literature« sem vzel to razpravo Dragiša M. Mihajlovića.

Iv. Vuk.

Redkokedaj je zgodovina prinašala otroku tako težke življenjske razmere, kakor danes. Razumljivo. Otroški organizem ne raste z neko samosvojo močjo, ki ni odvisen od ničesar drugega razen samo od zakona svojega lastnega razvoja. Nasprotno. Razvoj otroškega organizma in z njim razvoj njegovega duševnega življenja se rezultira na prvem mestu s fizičnimi in socialnimi predpogoji, pod katerimi se otrok spočenja, rodi in živi, a potem šele z vsem drugim ostalim.

Poglejmo na faktorje.

Pred vsem se ogromno število današnjih otrok rodi od roditeljev okuženih, to je od roditeljev alkoholikov, sifilitikov, psihopatov in temu podobno.

Nato sledijo drugi socialni faktorji: z delom preobložena mati, slabi sanitetsko-higijenski življenjski pogoji, kronično gladovanje in temu podobno.

Ali vse to skupaj vzeto se more komaj še vzporediti z grozoto, katero otroški organizem zastruplja kronično gladovanje in naporno otroško delo. Na človeški civilizaciji ni večjega madeža, kakor sta znana pod imenom otroškega gladovanja in otroškega dela radi zaslužka. In kot posledica tega madeža ne nastopa samo fizično opustošenje otroka, nego tudi duševno.

V klopih današnje šole sedi ogromno število otrok, ki se rode in živijo v takih življenjskih razmerah. Zato je prva in največja dolžnost današnje šole, da zdravi in popravlja otroško zdravstveno stanje in da šele nato uči.

Kakšno je današnje stanje v tem pogledu? Šolska poslopja današnjih narodnih šol zidajo občine same. Ekonomski izčrpane jih na mnogih krajih niti ne morejo in jih zato nimajo, a tam, kjer jih imajo, so zelo pogosto prav ubožne. Pogostoma so prenarejene iz navadnih vaških hiš, gostiln in hlevov, a ponekod so postavljene v bližini hlevov. V Južni Srbiji je danes polno šolskih zgradb, v katere se pride skozi hleve.

Ali to še ni vse. Današnja šola in šolski otrok nimata stalnega zdravniškega nadzorstva. V vsakem okraju je sicer zdravnik, ki je istočasno tudi šolski zdravnik. Ali lahko se kategorično trdi, da on nikdar ne pride in ne pregleda šole. Z maso šolskih otrok nima nobenega stika. V dobi najnevarnejših kužnih bolezni ne more priti in pogledati okužene šole, kaj šele, da neokužene obvaruje okuženja. A da bi šolski zdravnik temeljito proučeval šolskega otroka v masi in da bi v njem našel one bolezni,

za katere treba globljega znanja nego ga ima učitelj, o tem ni treba niti govoriti. Za tak »luksus« današnji vladajoči razred nima materijelnih sredstev.

K vsemu temu pa pride še ogromna umstvena preobloženost, katera lemi oslavljeni otroški organizem. In kako bi ne? Veliki rezultati, doseženi na polju fizioloških preiskavanj, se ne upoštevajo v današnji šoli. Otroški možgani v dobi, ko otrok začne hoditi v šolo, še niso docela razviti. In na te še nedozorele in nesformirane otroške možgane se nalaga strašna peza: pismenost, račun, pesmi, molitve, zgodovina, zemljepis in tako dalje. Cela enciklopedija!...

Na ta način današnja šola pomaga telesnemu propadanju otrok in s tem telesnemu propadanju vse človeške družbe.

Kakšni so v tem pogledu napram otrokom odnošaji šole v smislu otroškega duševnega razvoja?

Zadača vsake pa tudi današnje narodne šole je označena s cilji razreda, kateri vlada družbi. Cilji razreda, ki vlada družbi, so vedno istočasno tudi šolski cilji. Ni mogoče drugače, ker vladajoči razred ureja tudi šole. Kakšen je cilj današnjega vladajočega razreda? Nobena globlja ekonomska, socialna in politična sprememba. In temu primerno dela današnja šola aktivno in krepko. Pred vsem kraljuje v današnji šoli religiozni značaj pouka. Nikjer ni zakona vzročnosti. Povsod božja volja. To je potrebno vladajočim. Mislec išče vzrokov stanju, ki ga ima pred seboj. In zato tudi hoče, da to stanje spremeni, postavljajoč si nove cilje in nove vrednote. Vladajočemu razredu tega ni treba. Ta razred govori celo z Nietzschejem: »Hočeš imeti hlapce, ne bodi bedast in ne vzgajaj iz prostaka gospodarja.« Za tak cilj je religija najpripravnejša. Ona je resnično, kakor je rekel Marx, opijum za narod.

Ali religioznost ni edina odlika današnjega šolskega pouka. Poleg religioznosti se neguje skolastika in zadnji čas nekoliko tehničnih spretnosti in ročnega dela, ki je potrebno poznejšim obrtnikom. Stvar je jasna. Vsi predmeti v današnji šoli se učijo skolastično, abstraktno, brez kakršnekoli konkretne podlage. Mora se priznati, da mnogi teoretiki današnjega vladajočega razreda govorijo o šoli dela, ki naj spremeni današnjo šolo učenja — ali oni o tem samo govorijo. Njih ni v vrstah onih, ki se borijo za ustvaritev šole dela. Na delu jih ni, ker bi se s tem znašli v taboru protivnikov današnjega vladajočega razreda. Oni tega nočejo in ne morejo. Zato je od njih Kerschensteiner najbolj poznan, ker misli, da lahko demokratizacija države s pomočjo ustave prinese oblast priprostih ljudi in da je ročno delo samo za osnovne in nadaljevalne šole in to samo za one, katerih učenci bodo delavci, a ne tudi za one, »ki so pod oblastjo intelektualnih nagonov«.

Današnji vladajoči razred ima dovolj surove delovne moči za eksploatacijo in dovolj strokovno izobraženih delavcev za produkcijo pridobitnih dobrin. Zato se tudi ne briga, da bi iz današnje šole učenja ustvaril šolo dela, to je, ustanovo, ki bi otroke upeljala v življenje kolektivnosti in v delo za šebe in za kolektivnost. Zato današnja šola zametuje proučevanje svoje sredine in vežbanje otroka, da s svojim delom doprinaša življenju te sredine in s tem onemogočuje vsako zvezo šole z gospodarstvom okolice, v kateri živi. S tem se pač onemogočuje velika sociološko-metodična zahteva časa: da bodi šola regulator procesa in da preko

otroka, katerega umstveno in organizacijsko dviga, ustvarja kulturni vpliv sredine, v kateri je. S tem se v ljudstvu istočasno ubija vsaki interes za šolo, ker se šola ne dotika njegovih najosnovnejših potreb.

Današnji gospodujoči razred noče take šole tudi zato, ker bi moral istočasno iz osnove spremeniti strokovno izobrazbo učitelja. Tak učitelj bi bil gotovo nov človek in nekoliko tudi mislec. Da bi bil učitelj vsaj v malem nov človek in mislec, bi pomenilo, da postaja tudi dober vzgojitelj. Tega gospodujoči razred ne mara. Njemu ni potrebna vzgoja, nego dresiranje. In današnja šola je to v pravem pomenu besede. Vse se vrši v nji na en način, gre se po eni poti in k enemu cilju. Med mnogoštevilnimi šolskimi otroci ni različnih individualnosti. Vsi otroci so ustvarjeni iz ene mase. Ni razlike roditeljske, ni razlike fizične in socialne sredine, kjer se otroci rode in rastejo. Vsi otroci imajo ene in iste fizične in duševne potrebe. Zato je enaka učbena in vzgojna metoda in vsebina. Tako je šolska vzgoja postala dresiranje, kjer igra šiba sveto ulogo.

Na ta način pomaga današnja šola duševnemu upadku otrok, a s tem tudi duševnemu upadku vse človeške družbe.

Da zaključimo:

Današnja šola v vprašanju vzgoje šolskega otroka zelo greši. Ali bolje: fizično in duševno ga degenerira. Kot tako se jo mora zavreči. Mesto nje se mora ustvariti Edinstvena Produktivna Delovna Šola, ki bo fizično in duševno dvigala šolskega otroka in ga približevala vzvišenemu idealu Človeka, ki se bori za boljšo človeško družbo in za boljšo šolo.

Tone Čufar:

Ivan.

Vsi vedo, da prave pomladi ne bo dočakal, a v njem je upanje še vedno živo in hrepenenje ni zamrlo v njegovem srcu.

V podstrešni sobici leži, bled je, kašlja, bljuje; ob njem pa postajajo ljudje in jim je nerodno. Ivanovi znanci so, ki ga kak večer pridejo obiskat, potem odidejo in jih je strah. Radi bi mu pomagali, toda pomoč ni več mogoča. Radi bi mu privoščili tolažilno besedo, upanje podkrepili, hrepenenje podžgali, toda lagati ne znajo, zato so večidel tiho, ali pa se le med seboj pritajeno razgovarjajo.

Ljudje pridejo ob večerih, čez dan so na delu in ne morejo priti. Kadar jih ni, je Ivan sam. Pogreša jih, rad ima žive ljudi, na mrliče pa niti misliti noče. Mlad je, zato tudi upa in hrepeni. Kar ne more verjeti, da je jetičen, in kar jezi ga, ker mu ni mogoče na cesto, v gozd, tja v divjce hoste. Zapel bi tam zunaj, zavriskal, se razhodil po stezah ter naplezal po strminah. Solncu bi dal svoje telo in se napil življenjske moči. Bled bi prenehal biti, suh, oslavljen. Na postelji v podstrešju bi nič več ne trpelo bolno bitje, znanci bi ne hodili k njemu po zverženih stopnicah, mati bi ne bila žalostna, kajti Ivan bi bil zdrav, a zdravje pomeni tako velike in lepe reči. Še v delavnico bi se s korajžo odpravil, čeprav je moral tam toliko prestati. Zalili so ga, zasmehovali, topli, trpinčili s pretežkim delom in tudi jetiko so mu dali tam, njo, ki ga bo razgrizla.

Pređen je Ivan trdo obležal, je hodil na delo vsak dan, četudi skrajno težko. Bil je otrok številne tesarjeve družine. Okušal je vso usodo revnega otročiča. Oče je malo zaslužil; mati kljub vsem naporom tiste uboge delavske žene, ki jih je toliko, ni mogla z njegovo plačo osmerih otrok nasititi ter obleči tako kot je želela. Sebe je pozabljala, da so mali imeli, a še niso imeli dovolj. Še je bil krik po kruhu, še so morali v sneg z raztrganimi čevlji. Ljubila je svoje drage paglavčke, zato se ji je krčilo srce, ko jih je zrla, ko je jokala radi njih ali pa bila v sanjah z njimi. Tudi mož je storil, kar so zmogle njegove moči. Kljub temu je šlo le trdo. Preveč je bilo malih. Dva sta to menda razumela in podstrešni bedi ušla v hladno zemljo. Drugi so ostali, rastle skozi vse stiske in doraščali. Drug za drugim.

Vse prekmalu je prišla vrsta na Ivana. Dokončal je abecedne razrede, dopolnil leta, s tem je pa vstala skrb, kam z njim? Ivan tedaj še ni vedel, da je življenjski smeh samo redkim dovoljen. V njem so vstajali načrti, se porajale želje; toda življenje ga je stisnilo po svoje in neusmiljeno uvrstilo tja, kamor je bil že pred rojstvom določen. Prav za prav je bil po mnenju ljudi še sreče deležen. Starši so hoteli svoji deci vsaj nekaj dati. Ivana so namenili ključavničarski obrti. Oče je zastavil vse sile, da mu je dobil vajeniško mesto. In Ivan je bil predan hudemu mojstru za štiri leta. Predan v popolno oblast. V izkoriščanje. Še napol otrok, ves mehak še in nežen, je padel v saje in smrad, med črne ljudi ter mrzle stroje.

Štiri leta.

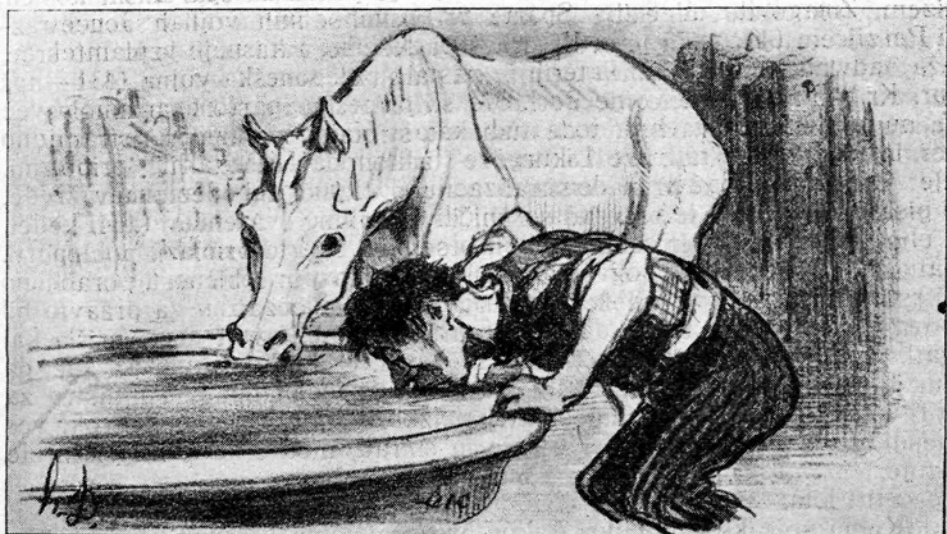
Komu še tako pijejo kri kakor brezpravnemu vajencu? Siromašen, sam nase navezan študent je mogoče sličnih muh deležen in rekrut pri vojaki. Samo doživeti se mora, potem je mogoče razumeti. Najgloblje slutnje ne povedo, kaj doživlja plaha dečkova duša. Ni povsod enako, ker tudi na dobre mojstre se naleti. A teh je malo, bele vrane so; vsi drugi pa izjemajo svoje vajence, jih oropajo rahlega zdravja in se redé ob njihovem delu.

Ivanov mojster je bil prvi te vrste. V obsežnem ključavničarskem podjetju mu je garalo več desetih vajencev. Pomočnikov je malo zaposloval, treba jim je bilo vsaj nekaj plačati, vajenci so pa delali zastonj in brez najmanjšega ugovaranja morali prenašati grde izbruhe njegove surovosti. Včasih je delil fantom zaušnice, da ga je roka pekla, lepo spregovoril pa v delavnici sploh nikdar ni. A tak ni bil samo on. Tudi nekaterim pomočnikom se vajenec ni zdel človek. Ivana je Peter s kozjo bradico prvi udaril. Zapit možakar, petolizec in hinavec, ga je hotel na mojstra privaditi, pa je kar on pričel. Ivanov ogorčen pogled in boječ unik sta mu dala pijano veselje. Zlobeh smeh se je razlezel po bradici, strelsel Ivana in mu vrigel trnja v srce. To je bilo prvo ponižanje, z vsakim dnem je prišlo novo, večje, a Ivan je vzdržal. Zavedal se je, da bo minulo, veroval je v lepše dni, v svetlejšje življenje.

A ob vsej močni veri mu vroče upanje ne bo izpolnjeno. V treh letih se je tako zmučil, da četrtega leta učenja ne bo dopolnil. Kladiva so bila pretežka; od zore do mraka, po dvanajst, štirinajst in še več ur ni smel pile odložiti, ne si privoščiti minute oddiha. Nenavaden, z železom prepojen prah je srkal vase in se ga nasrkal...

Prikrito, na samem, v podstrešni sobici se bo izvršila žaloigra. Ob materinem obupu in jadu sestra; ob potrnosti očeta in bratov. Potem bodo Ivana pokopali. Mojstrova žena bo šla morda k pogrebu. Morda...

Ivan bo dotrpel, zanj ne bo zime in ne pomladi. Pomlad bo za druge.

Daumier: Pitje iz potrebe.

Daumier: Pitje iz dolgočasjeja.

Max Beer:

Agis — prvi komunistični mučenik.

Vojna in nagrabljeni plen sta v stoletjih podminirala spartanski komunizem. Zmagovita udeležba Sparte pri osvobodilnih vojnah Joncev proti Perzijcem (492—479 pred Kr. r.), štiri desetletja kasneje vzplamteli boji za nadvlado v Grčiji, iz katerih je nastala peloponeška vojna (431—404 pr. Kr.) in naslednje vojne do l. 371 so prinesle Spartancem mnogo slave, mnogo zlata in srebra, toda tudi katastrofalne poraze in notranji razdor in uničile vse naprave Likurgove* zakonodaje. Plutarh** pripoveduje: »Začetek propada in demoralizacije v državi Lakedemoncev*** se je pisal od onih časov sem, ko so uničili gospodstvo Atencev (404. l.) in se obogatili z zlatom in srebrom... Ko se je v Sparto priplazil pohlep po zlatu in srebru in ko je bogastvu sledilo skopuštvu in sebičnost, porabi in užijtku pa razuzdanost, mehkužnost in razkošna ljubezen, je ta država izgubila večino svojih vrlin in zaničevano živela do časa, ko sta prišla Agis in Leonidas do kraljevske časti«, to je do srede 3. stoletja pr. Kr.

V vojnah je enakost izginila. »Bogati in odlični,« pripoveduje zopet Plutarh, »so si brezobzirno kopicili premoženje s tem, da so sorodnike spodrivali z njihove dedščine. Na ta način se je bogastvo kaj kmalu steklo v malo družinah; nasprotno je revščina prodrla v mesto... Od resničnih Spartancev jih ni ostalo živih več kot 700 in med temi je bilo morda jedva 100 takih, ki so še imeli zemljo in dedščino; ostali del prebivalstva je živel poleg njih v pomanjkanju in zaničevanju v mestu, tako da je izgubil vsak pogum in vnetost za (asilno) revolucijo in izpremembo obstoječih razmer.«

Agis je izhajal iz kraljeve hiše in je pripadal eni najbogatejših družin Sparte. Kakor vse izgleda, je poznal stoično filozofijo in se odlikoval po veliki nadarjenosti in plemenitem mišljenju. Čeprav tedaj še ni bil star niti dvajset let, čeprav sta ga negovali in v razkošju vzgajali njegova mati Agistrata in stara mati Arhidamia, se je odrekel vsakemu uživanju in se povrnil k stari spartanski priprostosti ali, kot so dejali stoiki — k naravi. Agis je tudi izjavil, »da mu ni prav nič za kraljevsko čast, če ne bi mogel z njo zopet uvesti starih zakonov in starodavne uredbe.« Mladi ljudje so z navdušenjem sprejeli njegove ideje, dočim so starejši možje in žene nastopili proti njemu. Tudi njegova lastna družina je bila proti reformnemu peskusu, toda on jo je pridobil na svojo stran s tem, da je svojo mater prepričal, da je načrt izvedljiv in koristen za državo. »V denarju,« je dejal, »se vendar ne morem meriti z drugimi kralji (vzhoda). Če se pa bom nasprotno dvignil nad njihovo razkošje z vzdržnostjo, priprostostjo in plemenitostjo, če pripomorem državljanom zopet do enakosti in skupnosti dobrin, bom ohranil ime in slavo resnično velikega kralja.« Svojo mater in staro mater je tako pridobil za reformni načrt. Agis ga je hotel nato uresničiti. Po spartanski ustavi sta načelovala državi dva kralja, ki jih je kontroliralo pet eforjev (nadzorni uradniki, izbrani iz najodličnejših družin), ki so odločali v slučaju različnega mišljenja obeh

* Likurg, pravljlična oseba pri starih Grkih, je dal Grkom prvo primitivno komunistično zakonodajo.

** Plutarh (rojen 50. l. po Kr. r.), grški zgodovinar, ki so mu bili dostopni vsi literarni viri grške in rimske zgodovine.

*** Drugo ime za Spartance.

kraljev. Zakonske načrte so predlagali s enat u, odkoder so šli pred narodno skupščino, ki je odločala o njihovi usodi. Agis je pred senatom razvil svoj zakonski načrt! Vse dolgove naj se dolžnikom briše in vso zemljo naj se na novo razdeli na 19.500 enakih deležev: 4500 med prave Spartance in Spartanke, 15.000 med Perieke (potomci preddorskega* prebivalstva in obubožani Spartanci) in tujce, ki bi bili s svojimi telesnimi in duševnimi sposobnostmi pripravi, da se včlanijo v spartansko državno življenje. Vse naj bi se porazdelilo na živilske zadruge in vsi naj bi začeli živeti zopet po načinu starodavne Sparte.

Senat se ni mogel zediniti na ta zakonski predlog, nakar je eden od eforov, ki se je strinjal z Agisom, predložil zadevo narodni skupščini in tam govoril proti senatorjem, ki z načrtom niso bili zadovoljni. Po kratki diskusiji je nastopil kot govornik Agis sam in izjavil narodnim zastopnikom, da hoče najvažnejše žrtvovati za ustavo, ki bi jo rad uvedel: »Prvič založim vse svoje premoženje, ki je na njivah in travnikih zelo veliko in ki razen tega vsebuje okrog 600 talentov gotovine (okrog 4 milijone Din); isto storé moja mati, stara mati kakor tudi vsi moji prijatelji in srodniki, ki so med Spartanci najbogatejši.« Ljudski zastopniki so bili vzradčšeni nad Agisovo velikodušnostjo, nakar je njegov sokralj Leonidas govoril proti načrtu, posebno proti črtanju dolgov in pripustitvi tujcev. Agis mu je odgovarjal, nakar se je ljudstvo izreklo za njegov zakonski predlog. Toda med eforji in v senatu je bil odpor velik; ti so našli v Leonidi brezobzirnega voditelja, ki je tudi mogel počakati na svoj čas. Da bi se obvaroval pred zarotniškimi napadi, je poiskal Agis sebi zatočišče in varstvo v Neptunovem svetišču,** ki ga je zapuščal le, kada se je šel kopat. Leonidas, ki je zbral okrog sebe četo vojakov, je organiziral zaroto proti Agisu. Ko je bil ta nekoč izven svetišča, so se mu približali trije biriči, ga premagali in spravili v ječo. Takoj nato se je pojavil Leonidas s četo vojakov in zasedel poslopje. Eforji in nekateri senatorji so prišli potem v jetniško poslopje, tvorili iz svoje srede sodni dvor in poskušali z različnimi sredstvi prisiliti Agisa, da preklicé svoje reformne načrte. Ker jim je pa zagotovil, da ne čuti nobenega kesa in da ne more ničesar preklicati, ker da je Likurgova ustava najboljša, so ga obsodili na smrt na vešalih. Zahtevo njegove matere in stare matere, da ga izročé rednemu sodišču in razpišejo javno razpravo, so eforji odklonili, ker so poznali jetnikovo priljubljenost. Iz istih razlogov so tudi pospešili obsodbo. Neposredno po proglastitvi obsodbe so peljali Agisa pod vislice. Med potjo je dejal enemu od slug, ki je jokal in tožaril: »Ne joči, prijatelj moj, kajti jaz umrem na krivičen in protizakoni način in v toliko sem na boljšem kot moji rablji.« S temi besedami je prvi mučenik komunizma prostovoljno izročil svoj vrat rablji. Potem so obesili tudi njegovo staro mater in mater Agistrato. Ko je ta pri vstopu na morišče videla svojega sina mrtvega na tleh, svojo mater pa mrtvo viseti na vrvi, je sama s pomočjo sluge snela mater in jo položila poleg Agisa. Potem se je vrgla na svojega sina, poljubila njegov obraz in dejala: »Tvoja prevelika usmiljenost, sin moj, tvoja milina in ljubezen do ljudi je tebe in nas spravila v nesrečo!« Nato je stopila pod vislice in vzkliknila: »Naj to pripomore Sparti do blaginje!«

To se je zgodilo 240. leta pr. Kr.

* Dorci, Jonci in Eoli so bila plemena, ki so prišla s severa in se naselila na južnem Balkanu, kjer so postali kot Heleni ali Grki najslavnejši narod zgodovine.

** V svetišču ni smel nihče nikogar prijeti ali ubiti.

Op. ur.: To je odlomek iz Beerove »Zgodovine socializma in socialnih bojev«, katere prvi del izda letos »Cankarjeva družba«. To je izčrpna zgodovina socialnih bojev od starega veka do najnovejšega časa. V »Cankarjevi družbi« bo izšel vsako leto en del tako, da bomo v petih letih imeli ves prevod tega ogromnega in lepega dela. V šestem letu bo pa izšla zgodovina socializma v Jugoslaviji.

Prvi del, ki letos izide, bo imel sledečo vsebino: 1. Palestina: socialne razmere, razredna nasprotstva in proroki, židovski komunisti: Ezejci; 2. Grčija: Gospodarski in socialni razvoj, Likurgova zakonodaja, Agis — prvi komunistični mučenik, komunistična naselbina na Lipari, komunistične teorije v starih Atenah: Plato, Aristoteles, Aristofanes, Zeno in propad Grčije; 3. Rim: patriciji in plebejci, imperializem in razpad države, socialni reformni boji: Gracchus, Catilina in Cicero, upori sužnjev, Spartakus itd.; 4. Staro krščanstvo: Palestina pred Kristusom, Jezus, komunizem prvih kristjanov, cerkveni očetje in komunizem, propad in vzrok propada starega sveta. — Kot vsakdo iz gornjega odlomka razvidi, je knjiga tako razumljivo in lepo pisana, da se bere kot zanimiv zgodovinski roman. Kdor jo hoče imeti, naj plača 20 Din letne članarine »Cankarjevi družbi«, ki mu bo poleg te dala še tri lepe knjige.

Mile Klcpič:

Mladi plemič.

(Vzhodni motiv.)

Pred vrati zelen hrast stoji, ob jezeru je brest košat.	Rad bi pripraven dan izbral, da bi na polje se podal.	Izbral si je pripraven dan in se napolil do poljan.
Brezskrbni gospodar sedi pod njimi sredi trat.	Ne bo sadil in ne sejal, le divje plesal kot žerjav.	Konoplje res ne bo sejal, a vendarle pohajkoval.

Max Beer:

Stanovanjsko vprašanje v starem Rimu.

... Ker je plemstvo oponiralo (nasprotovalo), je Tiberius Gracchus razvil široko agitacijo in pri nekem opisovanju ljudske bede dejal:

»Divje živali, ki žive v Italiji, imajo svoje brloge; vsaka od njih ve za svoje ležišče, za svoje zatočišče. Samo možje, ki se za Italijo bore in umirajo, ne morejo računati na drugo kot na zrak in luč; nestalni, brez hiše in stanovanja morajo z ženami in otroci bloditi po deželi. Vojskovođe lažejo, ko v bitkah spodbujajo vojake, da naj branijo proti sovražnikom svoje nagrobne spomenike in svetinje, kajti od tako mnogo Rimljanov ne more nihče pokazati domačega ognjišča, niti groba svojih prednikov. Le za razkošje in bogastvo drugih morajo prelivati kri in umirati. Imerujejo se gospodarji sveta, ne da bi mogli vsaj košček zemlje imenovati svojo lastnino.« (*Plutarh.*)

... Socialni boji so medtem postajali vedno ostrejši. Interese revnih je branil Catilina, interese bogatih pa Cicero. Cicero je dejal:

»Oni, ki hočejo biti prijatelji ljudstva in delajo zato poskus s premoženjem tako, da bi posestnika spodili z njegove lastne posesti ali da bi upnik popustil posojen denar dolžniku, ti pretrešajo temelje države... Kajti pravi namen države in mesta je, da mora ostati varnost lastnine prosta in nedotakljiva... Da bi nekdo zastonj stanoval v tuji hiši? Kako? Potem ko sem jo jaz kupil, zgradil, vzdrževal, svoj denar porabil zanjo, potem naj bi nekdo proti moji volji užival mojo lastnino?«

Op. ur.: Tudi ta odlomek je posnet iz Beerove »Zgodovine socializma in socialnih bojev«.

Deumier: Pogled iz kletnega stanovanja v gornji svet.

Deumier: Sprejemam samo najemnike brez otrok.

Ali je proletarska umetnost?

Nemška revija »Die Neue Bücherschau« in francoska »Monde« sta se obrnili na odlične književnike in kulturne delavce raznih narodov z vprašanjem:

Ali mislite, da je literatura in umetnost, ki oblikuje stremjenja delavskega razreda? Kateri so po Vašem mnenju doslej najvažnejši predstavniki te smeri?

To vprašanje gotovo vse nas zelo zanima. Zato priobčujemo v našem listu nekatere odgovore.

Max Herrmann-Neisse:

Idiotsko bi bilo tajiti obstoj literature in umetnosti, ki oblikuje stremjenja delavskega razreda. Ta obstoja, kakor gotovo obstoji tudi umetnost in pesništvo meščanstva in tudi umetnost, ki onstran vsakega razrednega boja oblikuje svetove, ki nimajo ničesar opraviti s človeškimi prepiri. Važni predstavniki te umetnosti, ki zastopa stvar delavskega razreda, so med drugimi Zola, Charles-Louis Philippe, Gorki, Nexö, Leonhard Frank, Franz Jung, Sinclair, Jack London, novi Rusi kot Ivanov, Veresajev, Babel, od slikarjev Zille, Käthe Kollwitz, Masereel, Georg Grosz, Dix, Felix Müller.

Kurt Kläber:

Brez nadaljnega je literatura, ki oblikuje stremjenja delavskega razreda. Nastala je posredno ali neposredno iz delavskega razreda. ... Vsekakor je nemogoče imenovati najvažnejše od trenutnih predstavnikov te literature.

Upton Sinclair:

... Slab sodnik naše današnje literature bi bil, če ne bi verjel v tako umetnost. »Najvažnejše« predstavnike je težko imenovati, ker beseda »**najvažnejši**« že vsebuje sodbo, ki jo nerad izrečem o svojih tovariših. Klasificiranje in razporeditev pisateljev in umetnikov rad prepuščam bodočnosti, ki bo imela boljše perspektivo. Omeniti hočem le, da so izmed proletarskih in humanističnih osebnosti vplivale name sledeče: Tolstoj, Zola, Verhaeren, Gorki, Barbusse, Rolland, Meunier, Hauptmann, Wassermann, Kollwitz, Zanguill, Toller, Čapek, Nexö, Van Eeden, Quirido, Heijermans, Wells, Shaw, Tressal, Neil Lyons, Jack London, Frank Norris, Edith Summers Kelley, Michael Gold, Floyd Dell, Eastman, Young.

Georg von der Vring:

Da. Rus Tolstoj, Francoz Zola, Amerikanec Sinclair, Nmec???

Erich Weinert:

... Ta literatura in umetnost obstoja. Smatram jo za najplemenitejšo produkcijo, kajti zame so stremjenja delavskega razreda stremjenja moralne človečnosti.

Za najvažnejše predstavnike te smeri smatram: Henri Barbusse, Johannes Becher, Maksim Gorki, George Grosz, Arthur Holitscher, Egon Erwin Kisch, Kurt Kläber, Erich Mühsam, Otto Nagel, Erich Weinert, Heinrich Zille.

Bernard von Brentano:

Ker je gibanje razreda delovnih ljudi edino gibanje, ki je odkrito-srčno in pomembno, bo umetnost njen izraz ali je pa sploh ne bo. Pred-

stavnikov te »struje« ne vidim; menda smo vsi, ki se trudimo, brez vsake zahteve ali obzirnosti preiskati in povedati resnico o vladajočih razmerah zato, da dobimo druge.

Arthur Holitscher:

... Za največjega živečega proletarskega pesnika smatram Čcha Petra Bezruča.

Camille Huysmanns:

V splošnem so umetniki izraziti individualisti. Le prečesto so odsev interesov in predsodkov posedujočega razreda. Zelo malo poznam takih, ki bi razumeli ogromno delavsko gibanje 20. stoletja. Imam tudi vtis, da prepozno prihajajo. Dogodi se, da vidijo revne. Toda gredó mimo proletariata — stvarnika novega reda. Če ga slučajno najdejo, ga samo opazijo.

Emile Vandervelde:

Mislim, da se morajo šele roditi ali pa da so vsaj zelo redko posejani umetniki in pisatelji, ki res oblikujejo stremljenja delavskega razreda.

Constantin Meunier, Anatole France, Gorki, Henri Barbusse nas lahko navdušijo za stremljenja delavskega razreda. Delavec jim je hvaležen za navdušenje, ki ga kažejo do njega. Toda iz osnove, v resnici so njihove simpatije »konformne« z Zola-jevimi »Germinalom«. Obžalujemo. Toda ugotoviti moramo. Ali se bo to izpremenilo? Bržkone se to izpremeni šele z onim dnem, ko bodo pisatelji in umetniki ljudstva izhajali iz njega, mesto da k njemu prihajajo.

Lenormand:

Sijajna se mi zdi Gorkega formula, ki definira proletarskega pisatelja po njegovem »sovraštvu do vsega, kar od zunaj in znotraj zatira človeka in zavira njegov svoboden razvoj in naraščanje njegovih sposobnosti«.

... Najvažnejši predstavniki proletarske literature? Po definiciji Gorkega spadajo med nje novi sovjetski pisatelji Ivanov, Pilnjak i. dr., potem Knut Hamsun, Charles de Coster, Camille Lemonnier, Verhaeren, Vallès, Mirbeau, Romain Rolland, Barbusse, Vildrac, Duhamel, Victor Margueritte, Saint Georges de Bouhélier, Synge, Hauptmann, Toller.

Op. ur.: Odgovori torej niso vsi enaki. Lista imen je različna. Vendar sledi iz vseh odgovorov, da postaja z vedno močnejšim delavskim pokretom tudi vedno močnejša socialna literatura. Mi bi lahko imenovali tudi nekaj slovenskih imen. Pa to opustimo, ker smo pri imenih, žal, zelo občutljivi ljudje.

Pantelejmon Romanov:

Štetje.

Štetje živine se je končalo. Po štetju so nekaj živine enostavno zaplenili in potem se je pripeljala zopet neka komisija, sklicala vaško zbrzcvanje in izjavila, da je potrebno vpisati na pole šoloneobvezne otroke.

Kmetje so stali naokrog v temni, sajasti vaški šoli in drug drugega pomembno pogledovali.

»Kako to? Otroke šteti!?!«

»Ne šteti, temveč vpisati jih na pole,« so odgovarjali prišleci.

»Isti hudič.«

»Vedno lepše stvari se dogajajo,« je rekel nekdo v ozadju.

Vsi so se nemirno ozrli.

»Najprej se vržejo na živino in sedaj se spravljajo še nad otroke.«

»Kaj bo! Ali boste mar tudi otroke pobrali,« je zadonel od zadaj porogljiv glas.

Komisija je bila sklonjena nad svojimi papirji in ni reagirala.

»Ali jih poberejo ali ne, na nekaj moramo biti pripravljeni.«

»Pole je treba torej izpolniti...« je rekel nekdo od tujcev, medtem ko je vzel z mize papir in gledal vanj.

Vsi so utihnili, prisluhnili in se potisnili naprej kot bi se bali, da zamude pejasnilo.

»Do 5. leta posebej, do 7. leta zopet posebej, drugih čez sedem let pa sploh ni treba! Ste razumeli?«

Vse je molčalo.

»Sicer bomo pa šli od hiše do hiše in na licu mesta zapisovali, ker drugače bi bogvekaj napravili, da se hudič ne bi spoznal. Zborovanje, proglašam, je končano.«

»Dovolite vprašanje, čemu pa to?« je vprašal kramar, član vaškega sovjeta.

»Za zbirko materiala za vzgojno statistiko. Kasneje bomo dali nove direktive,« je dejal mož s papirjem, ne da bi pogledal kramarja, in je papirje zopet zložil kot sodnik, ki je pravkar izrekel nepreklicno sodbo.

»Zpet bodo pobirali... Kdaj bo konec temu?«

»Lahko greste. Pripravite otroke!«

Kmečke ženice so z zbeganimi obrazi udrle iz šole in tekle kot splašene kure v svoje domove tako, da so se mimovozeči kmetje ustavili in se splašeno spogledali kot pri bitju platzvona.

... Preteklo je komaj pet minut. Ženske z zavihanimi rutami so se druga v drugo zaletavale in čez dvorišča vlačile nekaj pod pazduhami in na rokah kot bi veljalo rešiti premoženje pred ognjem. Iz skednjev je odmevalo glasno žensko kričanje.

Ko je komisija vstopila in razprostrla pole po mizi, se je izkazalo, da je bila ta hiša brez otrok. Tudi pri drugih hišah ni bilo nobenega otroka. Le tu in tam so našli otroke stare po 12 in več let.

»No, kako to? Ali ste mar vse brez otrok?«

»Da, kdaj naj bi jih pa dobile?... Bila je vojna in...«

»Kdo pa kriči tu pri tebi?«

»To je pri sosedu, očka...«

»Hudiča, v vsej vasi nima nihče otroka. — In odkod pa to kričanje?«

»Morda so prišli iz spodnje vasi, očka.«

Prišli so do zadnje kočice, kjer je prestrašeno stala na pragu mlada žena in neprestano stokala:

»Nič ni vreden, očka, prav nič... ne dviga rok, ne nog.«

»Kaj ni nič vreden? Zakaj ni vreden? Vseeno; sedaj je bolan, pa bo že okrevl...«

»Ti, bratec, niso izbirčni,« je rekel nekdo, ki je molčé sledil komisiji.

Le pri kovačevi ženi se je izkazalo pet glav...

Vseh pet so vpisali. Njihovo starost je mesto matere povedala mlada soseda, ker kovačeva žena sama ni mogla priti do sape.

...Komisija je šla h kramarju na čaj in skednji so medtem oživeli. Vse so zopet vlačile zibke in druge so zopet kričale nad nekaterimi: »Kaj stikaš tu po tujem?«
 »Tu, čigav je ta otrok!« je kričala neka iz kota.
 Druga je pritekla, se zopet obrnila in odmignila z roko.
 »Moj ne... Moj ima rdečo čepico.«
 »Razlezli so se. Sedaj pa imamo...«
 »Da, tebi je lahko: Ti primeš zibelko in gotovo je. Toda če imaš dva na rokah, dva ob krilu in enega izgubiš.«
 »Toda to pot smo pa zadele. Od štetja živine smo se naučile. V petih minutah.«

»In pri tem še nismo takoj razumele, sicer...«

Vse so bile zadovoljne. Le kovačeva žena je tulila, ženske so stale okrog nje in jo pomilovalno pogledovale.

»Brez krivde jo je zadela nesreča,« je nekdo dejal.

»Prihodnjič bo oprezna. Cel kup jih je rodila in mislila, da je že v redu... Ne, bratec, ti časi so minuli!«

... Na cesti se je pokazal kramar.

»Vse, katerih otroke so vpisali, naj v soboto pridejo v mesto!«

Vsi so se nehote ozrli na kovačevo ženo.

»In kaj bo tam? ...«

»Od skrbstva bodo dobile podporo za sedemletne, obleke, čevlje...«

Nekaj časa je bilo vse tiho. Potem je nekdo jezno pljunil in dejal:

»Tako življenje, tako proketo življenje. Nikdar ne zadeneš prav.«

In vsi so zavidali kovačevo ženo: v vsej vasi edino, ki se ni zmotila.

Op. ur.: Romanov spada med realistične sodobne ruske pisatelje.

M. Andersen Nexö:

Sin božji in hudičev ljubček.

I.

In Bog, Gospod, je segel s svojo močno roko v vsemirje in privabil iz kaosa svoj svet ter mu dal ime: ZEMLJA. Ločil je vodo od celine. In s svojim pogledom je izbočil nebo. In nasmehnil se je svojemu delu, zakaj videl je, da je dobro. Iz njegovega smehljaja je planila na svet luč. Poslal je svetlobo, da potuje okrog zemlje in da preganja temo. In tako je ustvaril dan in noč.

In Bog, Gospod, je vdihnil svojemu delu svoj dih in oživelo je. Morje je rodilo iz svoje globine živa bitja in zrak je rodil: žive jate so letale preko zemlje k daljnjemu nebu. Svetloba je rodila iz svojega bleska iskreča bitja, tema pa sence.

In Bog je ustvaril na zemlji zveri po njih vrstah, živali po njih vrstah in plazeči mrčes po njih vrstah — in je videl, da je dobro.

Bog, Gospod, je videl, da je delo izvršil in je rekel:

»Ustvariti hočem človeka po svoji podobi, da stopi na moje mesto in nadaljuje moje delo, zakaj truden sem.«

In ustvaril je moža in rekel:

Glej, ustvaril sem te po svoji podobi! Stopil si na moje mesto in zavedaj se, da je edinemu tebi izmed vseh bitij dano, po svoji volji ustvarjati svetlobo in temo iz nič. Torej si Ti gospodar zemlje in to

pomeni, da vznikne iz tvojih rok blagoslov delu. Bodi dober in radodaren kot tvoj oče, ne štiti nikdar samega sebe, pač pa druge. Vsakemu bodi geslo, biti služabnik in to bodi njegova največja sreča. Kdor pa štiti samega sebe in noče služiti drugemu, tega izženi v puščavo, izpred TVOJEGA obličja, ki je tudi moje obličje. Kot gobavca ga izženi, da se ne razmnoži in ne opustoši zemlje. Prišel bom, ko ti ne boš slutil, da vidim, kako opravljaš svoje delo; in spoznal te bom po žuljih tvojih rok. Tvoje božje znamenje bodi, da vse uspeva, kamor stopi, tvoja noga; in zato bodi tvoje ime P r o l e t a r e c, to pomeni: tisti, ki stopa nag v svet in kateri vse ustvarja. In dokler bodo tvoje roke žuljave in trde, bo ostal tvoje srce mlado in toplo in bo srce božje.«

In Bog, Gospod, se umakne v oblake in leže k počitku.

Človek je vzel zemljo v svojo posest in jo vladal z delom svojega duha in svojih rok. Kopal je in sadil, plel in oblikoval po svoji volji, ki je tudi božja volja. Pod njegovimi nogami raste in uspeva vse in zemlja je bila lepa ter je dobila ime P a r a d i ž, to je: Božji vrt. Njegove roke so bile od dela trde, ali njegov obraz je dobil luč iz smehljaja Boga, ki je plaval nad zemljo in vsa stvarstva so jedla iz njegovih rok in se počutila dobro. Ko je bil vsled dela truden, je razmišljal o bitju stvari in našel, da je bil eno z bitjem Boga. To spoznanje ga je napolnjevalo z zadovoljstvom in klilo je v njegovi duši. Mislił je:

Ustvaril bom zopet svet v manjšem, zgradil ga v vseh njegovih čudežih v svoji duši in v duši svojih otrok in otrok otrok. In ako pride Bog nekega dne, da vidi, kaj sem ustvaril, naj najde svoje delo pomnoženo v neskončnost.«

II.

Lepa je bila zemlja in vedno lepša je postajala pod obličjem človekovim. Najlepši pa je bil človek sam. Njegove roke so bile žuljave in razpckane kakor zemlja, njegovo čelo jasno in svetlo kakor nebeški obok; globoko v njegovih očeh je bila neskončnost.

Vse to je videla kača in se jezila. Plazila se je po trebuhu k opici, k č je sedela na vejah drevesa.

»Ali ga vidiš,« je sikala kača. »Samo dvoje rok ima, ti imaš pa štiri; kaj je on drugega kakor spačena opica? In vendar se imenuje Gospodar stvarstva.«

K oslu govori:

»Najdaljša ušesa med vsemi bitji imaš ti, o vsevedni in tvoje riganje se sliši najdalje! Ali nečeš biti prvi?«

K hijeni pa pravi:

»Nisi odvisna od svetlobe kakor človek. Živiš v temi in te ni strah. Mrliče grebeš iz grobov in jih ješ. V trebuh stoletja poglabljaš svoj rilec, o mrhcvinar, o filozof! Ti moraš vladati.«

In plazila se je od zveri do zveri in vsaki govorila, da je ravno do t i č n a zver izvoljeno bitje. Celó v uši je vzbudila hudiča. Vsi so se dvignili proti človeku in njegovemu bitju in nekega dne šli k Bogu, Gospodu, da vdahne tudi njim dušo. Vendar je ljubi Bog spal in ga ni bilo mogoče zbuditi. Uš je izrabila njegov spanec in se vgnezdila v njegovi bradi.

»Izvoljeno bitje sem,« je rekla, ko se je udomačila. »Mi in ljubi Bog! — Odslej hočem živeti le zato, da bom oznanjala Boga otrokom zemlje.«

In tako je nastalo bogoslovje.

Ostale živali pa so šle k hudiču in mu potožile svojo bedo.

»Ljubi Bog spi,« so rekle, »in me nismo dobile duše. Ali nam lahko pomagaš?«

Hudič se je glasno nasmejal.

»Kaj hočete z dušo? Ob njo se boste samo spodtikali. Ti osel, s svojimi ušes bi moral vendar slišati travo rasti! Hvali se s tem in človek, prijimi kakor je, bo mislil, da sediš ob viru življenja in poješ življenja slavospev. Ako boš žejal po milosti solnca, bo mislil, da opevaš luč sveta. Potem boš lahko šel poleg kraljev, ne da bi se moral skrivati v levojo kožo. — In ti, opica, ali ni tvoje pačenje že duša? Nadaljuj in doseгла boš, da ti bo človek verjel, da ti vodiš in krmariš njegovo delovanje. — Ti pa, hijena, koplji in lajaj v temi; zmešaj smisel človeku o temi in polni njegovo življenje s trupli in mrhovino, da se ne bo mogel ganiti.

Pomagajte drug drugemu ter vkujte v verige Gospoda stvarstva.«

»Tebi pa, volk, bom dal dušo, ki naj svet pokrije z ledom. Svojo lastno dušo ti vdihnem.«

In hudič je dvignil rep volku in mu vdihnil svoj dih v njegova čreva. In volkov trebuh je napihnil tako, da bi lahko pogoltnil ves svet in vendar bo izgledal pri vsem tem še mršav.

»Sedaj sem ti dal dušo,« je rekel, »in ti boš večji kakor človek in boš gospodoval nad njim. Kar bo ustvaril, imaš uničiti; in kamor stopiš, se morajo pojaviti vzdih, trpljenje in solze. Nenasitnost bodi tvoje bistvo; in otroci naj jokajo, žene naj preklinjajo svoje vele prsi in moške si naj rujejo lase vsled nerazumevanja, kje je ostalo delo njihovih rok. Ime ti bodi: Kapitalist in to pomeni: veliki trebuh. In ti boš ljubček hudičev. Rasti in redi se s trpljenjem drugih; in naj te preklinjajo, ko te bodo nosili na svojih rokah. Ti tukaj naj bodo tvoji hlapci. Osel naj slastno prepeva, ko bo slišal votlo bobnenje v tvojem trebuhu. Slepo naj stoje ob tvoji strani v stremiljenju, onemogočiti človeka.«

*

In stoletja so pretekla. Človeku so bila kakor večnost strašna. Ljubemu Bogu so pa bila kakor en dan, zakaj spal je. V njegovi bradi se je bohotno udomačila uš in cznanjala življenje o Bogu, ki obstoji v tem, kolikor mogoče ušivo živeti.

Ali na zemlji se je prepiral sin božji s hudičevim ljubčkom in je moral delati kakor suženj, da ohrani delo božje. Ni mu bilo dano veselje in mir. Njegovo življenje je bilo pusto in zapuščeno; zakaj vse, kar je naredil, je izginilo takoj v volčjem trebuhu. In dasi se je človek temu upiral in čimbolj se je upiral in se boril — vedno bolj je blede božji svet, vedno globlje je padal človek. Njegovi vzdihji so postajali vedno glasnejši in močnejši ter prodirali proti nebu. In nekega dne so bili kriki obupa tako glasni, da je Bog nekoliko dvignil svojo glavo.

»Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?« je zvenelo v smrtni grozi z zemlje k nebu.

In spoznal je glas. Bil je glas njegovega sina. Drugi glas pa, ki je douzel in se mu je zdel, kakor da ga je slišal že nekoč v zarji časov, je bil mrzel in zasmehljiv:

»Ako si sin božji, pomagaj sam sebi!«

Ljubi Bog je pokimal in legel zopet med oblake. Ni se še naspal.

Preteklo je tisoč let in še tisoč. In nekega dne se zbudi Bog, zakaj odpočil se je.

»Pojdem in pogledam, kako izvršuje človek moje naročilo,« je pomislil. Odrinil je debel, volneni oblak in stopil na zemljo.

Pogled nanjo ni bil razveseljiv. Plevel in zverinjad je uspevala vsepovsod. Srebrnočiste reke božjega vrta so tekle kakor gnojnica po rjavi, neprijazni pokrajini in nesle svoje blato k morju. Garjeve živali so prihajale in se krepčale z njih umazano vsebino.

»To so odpadki velikega trebuha,« so govorile, ko so pile. »Hvala Bogu za veliki trebuh, ki nas ne pusti poginiti lakote.«

Na njivah so ležale žene in otroci in se plazili. Bili so veli in utrujeni in nikdar niso dvignili pogleda z zemlje.

»Kaj delate, siromaki,« vpraša ljubi Bog.

»Sejemo in žanjemo hrano velikemu trebuhu,« so odgovorile. »in ako je dobro razpoložen, dovoli, da gledamo, kako uživa. Ne moti nas, da se ne razjezi!«

»Kdo je vendar veliki trebuh,« vpraša ljubi Bog.

In bal se je odgovora.

»Kaj ga ne poznaš? Svinjsko glavo ima in volčji trebuh — kožuh nosi na zunaj! Od njegove milosti živimo in dihamo vsi. — O, veliki trebuh je dober!«

Ljubi Bog gre dalje, v mesto. Sredi trga sedi opica in pobira davek z vsemi štirimi rokami.

»Za veliki trebuh,« vpije in vsak mora pustiti, da ga oskubijo: noja in pava svojega perja, bobra in kuno njunega krzna. Odhajajo oskubljeni in krvaveči, na ustnih besede zahvale velikemu trebuhu, ki jim je pustil življenje. Uboge žene, ki ničesar nimajo, prihajajo in odajajo svoje hčere.

»Velikemu trebuhu,« govore, »ker nas vse pusti živeti!«

Ljubi Bog strese s svojo glavo.

Ako je to tisti človek, katerega je ustvaril po svoji podobi, se je ne pričakovano spremenil.

»Kje je Gospod stvarstva,« vpraša.

Kažejo mu opico, ki je bila oblečena v obleko ministra, s triogelnim klobukom — in ki je gledala z zelo odgovornosti polnim pogledom. Rep, ki ji je kupal izmed nog je nosila trikrat zavozlanega. Ljubi Bog se je moral kljub vsemu temu smejati. —

»To poznam! Ustvaril sem jo — iz majhnega vetrička, ki se je zamotal v žep mojih hlač,« je rekel in v njegovih besedah je bil gromki smeh.

In šel je, da poišče človeka in zahteva od njega obračun.

Kakor ogromen travnik, močvirnat in neprijazen je bil božji svet. In globoko, globoko v njem je naposled našel človeka. Mogočen orjak je postal v dobi vseh teh časov. Ali njegov tilnik je bil vpognjen. In njegovo telo, ki je nekoč blestelo v solncu, je imelo pege nesnage in trohnobe. Svetloba oči je ugasnila, na rokah in nogah je nosil okove, na njegovem močnem tilniku je sedel majhen, razkačen filister in ga zbadal z iglo v meso. In vsakokrat je zastokal orjak in poprijel za delo še krepkeje.

Ljubi Bog ga pokliče z njegovim dragim imenom. In ko je zaslišal besedo Proletarec, izgovorjeno z glasom Boga Očeta, se je vzpel z enim samim sunkom. Okovi so padli z rok in nog, filister se je zvalil na zemljo.

»Tukaj sem, oče,« je odgovoril veselo in otipaval naprej.

»Ti si slep, sin moj,« je rekel ljubi Bog ganjen. »Sedaj razumem, da je vse tako slabo. Kdo je oropal luč tvojih oči in te vkoval v okcve?«

»To so strčila bitja, ki si mi jih ti v svoji jezi dal za spremljevalce. Osel mi je napolnil ušesa s svojim krikom in hijena mi je zamašila oči z mrljiškim strupom, da nisem videl več svetlobe neba; in opica me je vpregla. Zakaj si svoje lepe darove vrgel živalim, o oče?«

»Dar proroštva sem dal vendar tebi, sin moj, in dar razodetja tudi. In ali niso bili božji zakoni in večni red enkrat za vselej položeni v tebi? Ustvaril sem te vendar po svoji lastni podobi! Nikdar ne bom razumel, da so te obvladali rigajoči dolgouh, krvoločni mrhar in bedasti ceremonijelni mojster. Ravno t e sem vendar ustvaril, da bi ti bili vedno pred očmi kot karikatura tvojih božjih lastnosti.«

»Saj niso to oni, ki so me podjarmili in zaslužnili — nego je to duša, ki si mi jo dal.«

»Duša, ki sem jo dal tebi edinemu iz vseh drugih stvarstev,« je vzkliknil Gospod Bog ves razkačen.

»Ali je mogoče roparice in mrčes pobijati z dušo? Ali brezsrčnost s srcem? Kaj zamore vsa dobrota proti praznosti? Srce, ki si mi ga dal, o Gospod, in dobrosrčnost, sta me zaslužnila! Glej, moje roke so trde in žuljave kakor nikoli prej in moje srce krvavi še vedno vse toplo vkljub vsemu, kar se mi je zgodilo. Ali tvoje podobe vkljub temu nisem mogel ohraniti. Strmel sem, biti služabnik vsem in ničesar zahtevati za sebe — in glej, postal sem suženj sveta! Postal sem tako beden, da bi niti odvraten črv ne hotel menjati z menojo.

»Ali zakaj, hudiča, nisi zdrobil svojih verig,« je vzkliknil Bog, Gospod, in jezno udaril z nogo ob tla.

»Oče, zdrobiti verige pomeni uničiti vse — — ali lahko to naredim? Svet, ki si mi ga dal, sem moral vzdržati — kako ga naj upropastim? Vse, kar je bilo moje, je šlo, samo da vzdržim tvoj svet — in nobeden tvojih darov mi ni pomagal. Celó sin, ki si mi ga poslal, me je spravil še globlje v bedo in suženjstvo. Kaj hočeš od mene? Jarm me žuli krvavo, tvoj mrčes me grize in vse, kar ustvarim, izginja v veliko praznoto, ki si jo sam ustvaril. Idi k velikemu trebuhu in zahtevaj od njega svoj svet!«

»Tega je ustvaril hudič,« je rekel ljubi Bog pobito. — »Saj se imenuje hudičev ljubček? Ali sedaj se srdiš, sin moj in dvakrat žal mi je, da ne moreš upravljati dedščine, ki sem ti jo dal.«

»Kako naj to zmorem, ako je ta, ki me je ustvaril, storil to v slabosti svoje starosti,« odgovori človek kljubovalno. »Ali nimaš ti sam uši v svoji bradi, Bog Oče?«

In nasmeje se ljubi Bog.

»Opazam, da si začel dobivati zopet svoj obraz,« odgovori. »Prav imaš. Takrat sem bil utrujen in sem pozabil vdihniti sveto jezo. Resnično, ustvaril sem te po svoji podobi, zato mi smeš tako govoriti! Sedaj pa spremeniiva zopet pekel zemlje v božji vrt. Skupaj očistiva nebo in zemljo od mrčesa. — In od današnjega dne bodi rdeča barva tvoja barva!«

KNJIGA NAM JE
NAJBOLJŠA
SODRUŽICA
UČITELJICA IN
VODITELJICA

CANKARJEVA DRUŽBA

Člani za „Cankarjevo družbo“

se priglašajo iz vseh krogov: delavci, učitelji, advokati, uradniki, umetniki, inženjerji itd. Ustanovnino po Din 500.— so plačali tudi 3 delavci, člani »Svobode« Gorje pri Bledu, in sicer: Andrej Prešern, Franc Pavlič in Jernej Bregant. Dosedaj ima družba 28 ustanovnikov. Največ članov so doslej nabrali sledeči sodrugi: Rado Čelešnik, član »Svobode« in »Zveze privatnih nameščencev«, 58 članov in 2 ustanovnika; Ludvik Miklošič, član železničarske organizacije, 29 članov; Angela Jevnikar, članica »Svobode«, 20 članov; Krištofova Rezi, članica »Svobode«, 20 članov, Kristina Rakovčeva, članica »Svobode«, 20 članov; Ciril Štukelj, član »Svobode«, 20 članov; Anton Ule, član »Svobode« in »Zveze rudarjev«, 20 članov; dr. Jelenc Celestin, član »Svobode«, 7 članov in 3 ustanovnike; Antončič Matija, član lesne organizacije, 10 članov. Tu so navedeni samo oni, ki so nam že odračunali bloke in članarino. Mnogo članov se javlja s poštno položnico, tako, da ima že sedaj družba skupno 1851 članov in 28 ustanovnikov. Kakor vse izgleda, ne bomo zbrali do 1. junija samo 3000 članov, kakor smo pozivali v manifestu, temveč jih bomo gotovo imeli dotlej že 4000.

Angelo Cerkvenik:

Plemenita srca.

I.

V leseni baraki ob zamrznjeni reki, pod rogovilastimi, s snegom pobeljenimi kostanji so petorici ljudi oledenele solze na bolnih obrazih.

Oče jim je ležal ob zarjavelem štedilniku na mrtvaškem odru.

Mati in četvero dece, dva dečka in dve deklici, so sedeli, kakor da je bil vsak sam, ter so nemo zrlji v mrzlo praznoto bodočnosti.

Ogenj v štedilniku je pel večnolepo pesem vpepeljevanja in svetloba leščerbe je bojzljivo božala oveneli obraz mrtvega očeta. Veter je semtertja prav tiho zavil, kakor da je švignil skozi noč ogromen ptič s črnimi perctmi. Mrlič je ležal s polpriprtimi očmi, kakor da nekaj uporno opazuje in s stisnjenimi pestmi, kakor da se pripravlja na poslednji in odločilni boj...

II.

V barako je stopil zdravnik.

Mati se ni niti ganila, otroci so ga komaj opazili.

Samo od daleč je pogledal mrliča in zapisal v beležnico: Tuberkuloza.

Obrnil se je proti materi in jo vprašal:

»Koliko časa je ležal?«

»Dva tedna.«

»Kaj? Samo dva tedna?«

»Pred dvema tednoma je še delal.«

»Saj je bil vendar bolan!«

Samo z roko je pokazala na deco in zdravnik je vse razumel.

»Kje je delal?«

»Tukaj preko ceste, v pivovarni...«

»Kclikšno plačo je imel?«

»Tri dinarje petdeset na uro.«

Tri dinarje petdeset?«
 Prečitno se je v njegovih besedah zrcalilo začudenje, da bi ga bil mogel zatajiti.

»In zdaj?«
 »Zdaj je prejemal hranarino od bolniške blagajne; mislim, da nekaj okrog 66 odstotkov od plače.«

»To je 18 do 20 dinarjev na dan; to je zelo malo.«
 Žena se je trpko nasmehnila;

»Stanovanje je brezplačno, gospod doktor.«

»Nekoliko Vam bomo pomagali. Pripravila se akcija za brezdomce in gladne...«

»Vse si je natančno zapisal v beležnico... Kmalu ga je jelo tresti.«

Veter je pilhal skozi špranje in se nalahno poigraval s skromnimi zavesami, ki so visele na majhnem okencu.

»Lahko noč,« je dejal, si zapel suktnjo, privil kučmo čez ušesa in odhitel.

Podpore se ni Bog vé kako veselila. Kaj bi ji tistih dvesto, mogoče tristo dinarčkov?! To je kapljica v morje, drobtinica kruha gladni volkulji. Štiri otroci, vsi še majhni... Brez doma... Poslednja polena dogrevajo... Potem, potem bodo nemara vsi skupaj zmrznili... saj pravijo, da je smrt zmrznjenca tako prijetna, tako čudovito opojna in igračkasto lahka!

Naslónila je glavo med roke in mislila na tisti strašni dan, ko so morali na cesto... Petsto dinarjev na mesec so zahtevali za stanovanje. In včasih ji je mož komaj petsto prinesel domov, včasih, če je šlo izredno dobro, največ do osemsto. Kako bi bili mogli toliko plačevati?

Zaman je na kolenih prosila. Hišni gospodar je ostal trd in neizprosen.

»Če ne morete plačati, morate ven! Življenje je boj!«

Tako je rekel in videti je bilo, da mu je ta filozofija izredno ugajala.

Mož pa je ponovil:

»Da, Lucija, prav ima možakar! Življenje je boj! Nič usmiljenja, nič dobrednosti! Čemu vsa ta krparija! Komu bi bilo s tem pomagano, Lucija, komu? Možakar se zaveda, da je usmiljenje samo nič pomemben obkladek tam, kjer bi moral v živo zarezati ranocelniški nož. Vsi tisti, ki besedičijo o usmiljenju, predobro vedó, da je to le pesek v oči tistim, ki so obsojeni na mrvice usmiljenja, da je to zgolj le umetno zavlačevanje križe, cincanje in nesramno komedijantstvo.«

ln še preden je umrl, je šepetal:

»Dvajset let sem delal trdo kakor tovorni konj, dvajset komaj popisno dolgih let sem vlekel težko preobtvorjen voz v prid lenuhom in brezdelnikom. In kaj sem si pridelal? Niti prebite pare ne! Lenuhi, brezdelniki, zapravljaljivci, pijavke in pijanci pa bodo prišli, vrgli ti bodo nekoliko drobtinic ter ti pomolili roko, da jim jo poljubiš... Sama presodi, koliko moreš takšne podpornike ceniti, sama presodi, kaj so in kakšna so njihova dejanja! Potem šele poberi drobtinice, potem jim šele poljubi roko, če moreš!«

Trpko se je nasmehnil, skrčil pesti in umrl.

Neusmiljeno so jih bili vrgli na cesto v jesenskem deževju... Iz ukradenih desk so si zbili barako, z ukradeno lepenko pokrili streho. In tako se je ti koloniji barak pridružilo novo nebogljence, ki je počepnilo ob reki kakor obstreljena ptica...

Ko je nepričakovano pritisnila strašna zima, si je poiskala najbednejše med bednimi in jih z vso silo pritisnila...

Ob baraki je stal gospod in je govoril:

»Bog skrbi še za ptičke v gozdu, še za črvičke v črni zemlji, pa bi človeka pozabil...«

Oče, ki je tedaj baš poskušaval zabiti vse špranje, mu je mirno odgovoril:

»O ne, človeka ni pozabil! Ni pozabil sitih in toplo oblečenih, ni jih pozabil, ki so v barih razlivali šampanjec, zapeljevali revna dekleta, ni jih pozabil, ki so v eni sami noči vrgli v prazen nič po dve, tri plače očetov, ki so dvesto do dvestopetdeset ur težkega dela v mesecu s svojo srčno krvjo pripisovali h kapitalu sitih in oblečenih... Pozabil pa je na tisoče in tisoče drugih, ki so vlekli, ki so bili tovarna živinčeta... Tovorna živinčeta so, niso ljudje; zato jih je pozabil. In naposled pogine tudi dokaj ptičkov in mnogo, mnogo črvičkov...«

Gospod se je zdrznil:

»Bogokletni cinizem? Vsaka resnica je bogokletno cinična in trivialna, gospod...«

Zima ni bila cinična.

Revežu je zavila vrat in ostala vsa bela, deviško nedolžna. Božična drevesca so gorela in pela čast in slavo Njemu, ki skrbi celó za ptičke in črvičke.

Oče je težko delal in stiskal tiste revne pare, kakor da so bile suho zlato. Vse svoje sile je dal pivovarni... Prišla je nadenj pljučnica in oborila že davno s tuberkulozo okuženo telo. In tako je bilo zanj poskrbljeno, poskrbljeno prav korenito...

III.

Prihedenji dan je prišel v barako gospod predsednik odbora za pomoč barakarjem in gladnim. Njegovo obličje je bilo resno in njegov korak je bil težak, tehten in odmerjen. Ko je iz solnčnega dneva stopil v mračno luknjo, mu je tema za kratek hip vzela vid.

Lucija ga je koj spoznala...

Bil je on...

Prižgala je svečo in razsvetlila obličje mrliča.

»Ali ga poznate, gospod Gostačnik?«

Gospod predsednik je izboljšil oči in zazdelo se mu je, da je tega človeka nekdanj in nekje že videl.

»Star sem že, ženska, in se res ne morem spomniti!«

»Saj se je pred kratkim zgodilo... Bil je navaden dninar... Pri Vas, v Vaši hiši je stanoval...«

»V moji hiši?«

»Da! Ko ni mogel plačevati, kolikor ste zahtevali, ste poklicali na pomoč pravico... Pravica pa mu je nakazala brezplačno stanovanje tukaj pod kostažji, ob reki, gospod predsednik odbora za pomoč barakarjem...«

»To je bil tisti onè... tisti Ču... Čufar...«

»Tisti onè, da... tisti Čufar!«

Gospodu predsedniku je bilo silno neprijetno.

»Čudno neprijetno naključje... resnično mi je žal, toda...«

»Gospod Gostačnik, v tem primeru ste Vi krivec njegove prežgodnje smrti!«

»Jaz?«

»Vi!!«

Predsednik je nervozno brskal po žepih in izylekel tisočak ter ji ga porudil.

Lucija je molčala. Pesti so se ji skrčile. Dva odbornika, ki sta spremljala gospoda predsednika, nista mogla razumeti, za kaj gre.

Naenkrat je Lucija zmečkala bankovec in mu ga vrgla pod noge, njene težke pesti pa so z vso silo udarile v tolsti obraz resnega in častiljivega predsednika, da se mu je vlila iz nosa kri.

»Ubila me je, moj Bog, ubila!«

IV.

Neki znan dnevnik pa je pisal:

»Nehvaležnost plačilo sveta ...

Ta narodni pregovor je včeraj na svoji lastni koži korenito občutil gospod Gostačnik, predsednik itd. ...

Ko se je med svojim misijonskim delom javil pri barakarici, vdovi dninarja Č., ga je le-ta pretepla in mu vrgla zmečkan tisočak pod noge.

Gospodu Gostačniku, ki je v oskrbi priznanega zdravnika drja. Ruše, se obrača na bolje ...

Nehvaležnico so zaprli.

Takšna je pač usoda plemenitih src.«

V.

Pod kostanji, ki so moleli rogovilaste roke k nebu, so zrlji nemo in uporno v strahoten mraz štiri črviči.

Matko se je prvi predramil in zašepetal:

»Ko bi znal in mogel vsaj krasti ...«

Strokovne organizacije in racionalizacija v industriji.

Problem, ki se pojavlja radi racionalizacije v industriji, delavstvu pravzaprav ni nobena novost. Že stoletja si misleče glave belijo možgane, kako stališče naj delavski razred zavzame napram tehničnemu napredku in znanstveni organizaciji dela.

Živci gospodarskega življenja so sedaj silno napeti. Izpopolnitev produktivne tehnike v industriji se razvija s silno naglico. To, kar se je na tem polju doseglo v zadnjih desetletjih, pomeni revolucijo v pravem pomenu besede.

V spopolnjenju gospodarskega življenja prevladujeta dva faktorja: Prvi je tehnična izpopolnitev produkcije, a drugi je znanstvena organizacija dela. Težnji, da se na eni strani kolikor mogoče poveča produkcija s popolnejšimi in preciznejšimi stroji, sledi tudi težnja, da se produkcija poceni in da uporabi čim najmanje delovnih moči. Ta takozvana racionalizacija je postala v Evropi leta 1925. aktuelni problem za vse industrijske države.

Ta racionalizacija pa nima svojega izvora v Angliji, kakor ona v 19. stoletju, ko se je pojavil stroj in kateremu nasproti se je postavilo

tedanje delavstvo, poznano v zgodovini pod imenom »rušilci strojev«. To je bila neorganizirana racionalizacija, da se tako izrazimo. Stroj je spod rival žive delovne sile razmeroma neenakomerno in neorganizirano. Sedanja organizirana racionalizacija, ki prihaja iz Amerike, je docela drugačna. V Ameriki so se razni organizacijski principi razvijali iz prakse, ki seve, industrijski Evropi tudi niso ostali neznani. Vendar je Amerika nastopala posebno dosledno in brezobzirno uveljavila proti delavcem svoje principe. Te organizacijske principe označujemo z besedo »Taylorizem«. Zakaj Frederic Winslow Taylor je bil, ki se je prvi zavzel v praksi kakor tudi z besedo in pisavo za te principe. Že leta 1901 je Taylor popolnoma organizatorično racionaliziral podjetje »Bethlehem Steel Werks«. S tem je bil dan v začetku novega stoletja prvi obrazec »znanstvene organizacije dela«.

Amerikanske strokovne organizacije se niso s to novotarijo takrat zaposlile, ker ni bilo niti enega organiziranega delavca zaposlenega v Bethlehem Steel Werks.

Kakor ostala javnost, tako so bile tudi strokovne organizacije šele po izjavi predsednika višjega sodišča, Louis Brandeis, opozorjene na bližajočo se drugo industrijsko revolucijo. Strokovne organizacije so pred tem novim pojavom stale, lahko rečem, naivno, kakor so stali delavci pred prvo industrijsko revolucijo, pred mehanizacijo dela (uvredba strojev) v 19. stoletju.

Polagoma so se jele oglašati pritožbe o neznosni intenzivizaciji dela in ameriške strokovne organizacije so bile prisiljene zbirati pritožbe proti organizatorični racionalizaciji in jih uporabiti za velikopotezno agitacijo. Delavci so bili prepričani, da je »znanstvena in organizatorična racionalizacija« ropanje fizične in npravne osebnosti delavca in da vsled tega tudi skrajšana starost, do katere je delasposobnost delavca na višku.

Agitacija strokovnih organizacij je bila uspešna. Leta 1911 je izbruhnila vstaja v arsenalu v Watertownu radi uvedbe rafiniranih organizacijskih sredstev, da se poveča storitve. Ameriški kongres je postavil tročlanski odbor, da zadevo preišče in poročilo tega odbora je bilo tako, da je parlament prepovedal uporabo znanstvene organizacije dela v vseh državnih zavodih. Druga instanca, takozvana »komisija za delavske pogoje« (Federal Commission on Industrial Relations«), je obsodila sistem najostreje, ker je bil cilj in namen tega sistema samo povišati dobiček. Strokovne organizacije je pred vsem zanimala ugotovitev, da so mezdni sistemi s premijami kakor nalašč za akordno, t. j. delavske sile izčrpajočo zaposlitev ustvarjeni; da izključna specializacija vodi k temu, da delavec ne postane strokovnjak; da podjetnika monopolizira; da se poveča avtokracija upravitelja obrata; da so kolektivne pogodbe s tendenco Taylorjevega sistema nezdržljive; da se množi število neproduktivnega delavstva in posebno, da dolga vrsta naredb navaja delavstvo, da se med seboj cepi in seje v svojih lastnih vrstah medsebojno nezaupanje.

Ameriška strokovna zveza se je smatrala za zmagovalko. Podjetniki so bili tako pobiti, da so znanstveno organizacijo dela nadalje skušali uveljavljati stopnjema in tajno, ilegalno. Zmaga pa je imela nehote poleg tega posledico, da so strokovne organizacije gledale na problem racionalizacije napačno in smatrale, da se da doseči stalnost in za zagotovitev dela in povišanje mezdnege nivoja le tako, da se produkcija vrši počasneje (durch Produktionsverlangsamung).

Do izbruha svetovne vojne strokovne organizacije v tem pogledu niso spremenile svojega stališča. Pač pa se je med tem raziskavalo delo s psihološke in fiziološke strani in prišlo do važnih podatkov. In tako je prvič prodrlo na podlagi resnične znanosti mnenje za »znanstveno organizacijo dela«. Vendar strokovne organizacije še niso imele nobenega povoda, da bi spremenile svoje naziranje.

Prišla je vojna. Delavstvo je bilo mobilizirano, poslano v strelske järke, ali pa zaposleno v podjetjih pod državno kontrolo. Zagotovitev in stalnost dela in povišanje mezdne nivoja, oficijelno priznanje strokovnih organizacij, te tri važne zahteve ameriških strokovnih organizacij so bile izpolnjene. Z eno besedo: sedaj so bila tu ugodna tla za organizirano racionalizacijo dela. In začela se je uvajati lepo po načrtu povsod, kjer je bila leta 1913 prepovedana.

Prve oficijelne izjave strokovne zveze o organizirani racionalizaciji dela so se pojavile leta 1919. Strokovne organizacije so spoznale, da racionalizacija, ako ima strokovna organizacija dovolj vpliva, ne škodi nič več in nič manj zagotovitvi in stalnosti dela ter povišanju mezdne nivoja, kakor svoječasna uvedba strojev v 19. stoletju.

Situacija strokovnega gibanja v tej razvojni periodi je na kratko povedano bila ta, da so bile strokovne organizacije oficijelno priznane in da so podjetniki sklepali kolektivne pogodbe z njimi. Kakor so dokazovali delavci, so bili tudi podjetniki prepričani, da se z znižanjem mezd ne da poceniti produkcije, nego da se jo še celo podraži. Ameriške strokovne organizacije so nastopile za pomnožitev in za zboljšanje produkcije potom zboljšanja tehničnih naprav, pri čemur se imajo zboljšati tudi delavske razmere. Pri tem, seve, naj omenimo, da ima pri kapitalistični družbi tako zboljšanje zelo ozke meje.

Genilne moči pozitivne organizirane racionalizacije dela, namreč pomnoženega sodelovanja delavstva pri kontroli podjetja, manjka v Ameriki popolnoma. Pač pa imajo na pr. premogarji v Illinoisu lastno komisijo, kako bi se z organizacijskim zboljšanjem produkcije zboljšal tudi položaj delavca.

Angleške strokovne organizacije pa niso bile za tako ostro odklonitev znanstvene organizacije dela, kakor ameriške, ker je bilo nekaj delavstvu prijaznih podjetnikov, ki so najprej upeljali v svojih podjetjih znanstveno organizacijo dela. Tako je bila velika tovarna čokolade Edvard Cadbury, ki zaposluje okrog 10.000 delavcev, ki je organizacijske principe v modernem organiziranem obratu uvedla že pred vojno, vendar je pri tem strokovne organizacije vedno javno priznavala in skrbela, da se je uvedla reorganizacija s pomočjo delavskih zaupnikov. Delavci sami so imeli široko možnost, da so skrbeli za stalnost zaposlitve. Tudi mezde so bile vedno v okviru kolektivnih pogodb. In takih podjetij je bilo več. Tako je bilo strokovnim organizacijam znano, da je atmosfera v teh podjetjih za delavce in za strokovne organizacije prav ugodna in zato se niso postavile sevražno nasproti znanstveni organizaciji dela.

V angleških strokovnih organizacijah so prepričani, da je znanstveno organizirana množstvena produkcija potrebna za naraščanje blagostanja, seveda mora služiti potrebi, ne pa dobičku in zato streme strokovne organizacije po kontroli produkcije in porabe. Samo z znanstveno organizirano množstveno produkcijo je dano upanje, da se producira toliko potrebščin za vse, da postane življenje znosljivejše in udobnejše. Pri vsem tem pa so se angleške strokovne organizacije trudile, da so se člani

scznpanili s psihologijo in fiziologijo dela. (Arbeitspsychologie und Arbeitsphysiologie.)

Fordova psihoza se Angležev ni lotevala in v angleških strokovnih organizacijah ni prav nič priljubljen Fordov obrat v Corku, ker so delavci povprečno eno tretjino leta brez posla in torej povprečna letna mezda ne presega ostalih mezd v Angliji.

Značilno za angleško stališče napram organizatoričnemu racionalizacijskemu problemu je gospodarska dalekovidnost voditeljev strokovnih

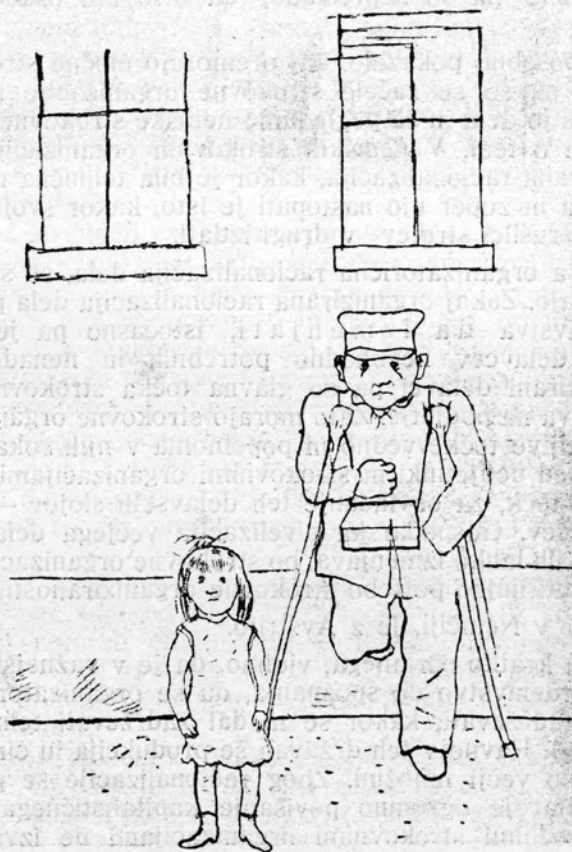

Danier:

Seja dobredelnega odbora: Od zbranih 10.000 Din razdelimo najprej nagrade odbornikom.

organizacij in moč strokovnih organizacij, tako, da ni moglo priti do ostre odklonitve, kakor v Ameriki. Organizatorična racionalizacija dela v smislu modernih organizatoričnih principov se uvaja vedno bolj in bolj, a strokovne organizacije dosedaj še niso imele povoda, da bi na kongresih in drugih oficijelnih prireditvah razpravljale o organizatorično racionalizacijskem problemu glede na vse industrije. Razpravljale so samo o industrijskih panogah, ki se imajo reorganizirati, kot na primer o industriji premoga.

Tudi v Nemčijo je poskušal prodreti Taylorjev sistem. Sicer pa je Nemčija že pred pojavom racionalizacijskega vala posvečala pažnjo organizacijskemu obratnemu problemu. Samo da so pred vojno bile vse mere avtorsko diktirane po podjetnikih in kolektivnih pogodb je bilo zelo malo in v zelo redkih slučajih. Ko je pa 1912 izšla na nemški jezik prevedena Taylorjeva knjiga »Znanstveno upravljanje obratov« (Wissenschaftliche Betriebsführung), so se množili poskusi uvesti ta sistem. Ti poskusi pa so bili še bolj kaotični in slabi, kakor ameriški. Posamezne strokovne organizacije v Nemčiji so nastopile odločno proti.

Grosz:

Podpore potrebni.

Po vojni pa so postale strokovne organizacije močnejše kakor kdaj prej in zoper znanstveno organizacijo dela se niso izjavile, nasprotno, obstoječa beda je celo govorila za to, da se znanstvena organizacija dela uvede povsod. Ali delavstvo je bilo preveč politično zaposleno in se s strokovnimi problemi ni bavilo. Mesto, da se je izvršila reorganizacija obratov, se je disciplina v njih poslabšala in zato ni bilo niti misliti v prvih treh letih po prevratu, da bi se ustvaril na vseh finesah in točnostih sloneči organizem obratov, kakor ga zahteva znanstveno organizirana innoštvna produkcija (Massenfertigung).

Z gospodarsko krizo se je pa situacija spremenila. Organizirana racionalizacija je bila ravno tako potrebna, kakor tehnična izpopolnitev, da so se lahko izvrševale reparacijske obveznosti in izpodbijala inozemska konkurenca.

In v prepričanju, da so strokovne organizacije najmanj tako močne kot kapitalisti, da zmorejo nespornost odstraniti in s kolektivnimi pogodbami vplivati na racionalizacijo ter da imajo obratne zaupnike, ki kontrolirajo pravilno vršitev kolektivnih pogodb, in ki so imeli v raznih obratih odločujočo besedo, so se strokovne organizacije izjavile za racionalizacijo. Pazile pa so neprestano, da niso bili oškodovani interesi delavcev.

Tu se je posebno pokazalo, kaj premorejo močne strokovne organizacije. S tem pa so se začele strokovne organizacije tudi intenzivno pečati z znanostjo dela in če pogledamo nemške strokovne liste, najdemo povsod dokaze o tem. V nemških strokovnih organizacijah priznavajo, da je organizirana racionalizacija, kakor je bila tehnična uvedba strojev, nujnost razvoja in zoper njo nastopati je isto, kakor svoječasno rušenje strojev in biti »rušilci strojev« v drugi izdaji.

Kaj prinaša organizatorična racionalizacija dela, se strokovne organizacije zavedajo. Zakaj organizirana racionalizacija dela povzroča, da se velik del delavstva da izmenjati, istočasno pa je nekaj visoko kvalificiranih delavcev neobhodno potrebnih in nenadomestljivih. Ti visoko kvalificirani delavci pa so glavna točka strokovnih organizacij, s katerimi vpliva na podjetje. Zato morajo strokovne organizacije skrbeti, da so te občutljive točke vedno in popolnoma v njih rokah. Že sedaj se bje ljut boj med podjetniki in strokovnimi organizacijami za obvladanje teh občutljivih točk, za obvladanje teh delavskih slojev — visoko kvalificiranih delavcev. Gospodarska nivelizacija večjega dela delavcev kot delavcev, ki se jih lahko izmenjava, bo strokovne organizacije zelo ojačila, ker ti bodo čutili nujno potrebo strokovne organiziranosti.

Isto, kakor v Nemčiji, je z Avstrijo.

Iz tega, na kratko očitnega, vidimo, da je v važnejših industrijskih državah prišlo delavstvo do spoznanja, da se organizatorična racionalizacija ne da zadrževati, kakor se ni dal zadrževati tehnični napredek (uvedba strojev). Ravno v teh državah se produkcija in cirkulacija racionalizira v vedno večji množini. Zbog racionalizacije se poviša storitev delavca. Rezultat je ogromno povišanje kapitalističnega dobička, ako delavstvo z močnimi strokovnimi organizacijami ne izvojuje del tega dobička za sebe.

Povišanje produkcije pa lahko doseže tako višino, da se bo celo pri visokih mezdah in dobičkih lahko znižala prodajna cena produktov. To se bo dogodilo v prvi vrsti s produkti tam, kjer je racionalizacija napredovala največ, na pr. v Ameriki. Ker pa je svetovni trg več ali manj enotna tvorba, morajo namreč stopnjema tudi podjetniki v drugih državah radi konkurence znižavati cene in to ne glede, ali so njihovi obrati racionalizirani ali ne. (S carino se to pač deloma preprečuje, in so s karteli diktirane cene še visoke, da tako dajejo naddobičke).

Kdo trpi na znižanju cen? Podjetnik ne, ali vsaj toliko, da tega niti ne občuti. Ker če bi on trpel na znižanju cen produktov, bi takoj zaprl svoje podjetje in svoj kapital naložil kje drugje. In če torej ne gre to

znižanje na račun kapitalista, potem gre seveda na račun delavstva, ki občuti to na znižavanju mezd, na podaljšanju delovnega časa in drugih poslabšanih delovnih pogojev.

Ali se delavstvo lahko brani?

Gotovo je, da je radi racionalizacije povzročena brezposelnost samo prehodnega značaja. Znižavanje mezd in poslabševanje delovnih pogojev v vseh državah, kjer ni racionalizacije, pa je stalno.

Ako pa stoji delavstvo pred izbiro: trajajoče znižavanje mezd in poslabševanje delovnih pogojev ali prehodna brezposelnost, potem se bo pač odločilo za manjše zlo. Ko si je o tem popolnoma na jasnem in se je odločilo za racionalizacijo, tedaj, seveda, mora takoj odločno stopiti v borbo za zmanjšanje brezposelnosti in za kontrolo nad racionalizacijo.

Pri tem pa ne gre samo, da se uporabijo navadna sredstva za omiljenje brezposelnosti, kakor povišanje brezposelnih podpor, kurzi itd., nego delavstvo mora zahtevati odločno znižanje cen produktov, ker se s tem poveča kupna in prodajna moč in se s tem poveča produkcija ter zaposlitev brezposelnih.

Tehnični problemi racionalizacije so v krogih strokovnih organizacij le deloma poznani; ne zato, ker ni v strokovnih organizacijah razumnih in sposobnih ljudi, nego, ker se dosedaj na to še ni mislilo, da bi se obstoječe tehnične znanosti in sposobnosti organiziralo v strokovnih organizacijah. Vendar ni dvoma, da bodo strokovne organizacije narodno-gospodarske in tehnične probleme racionalizacije obvladale, ako bodo v svojih vrstah podvezle potrebne organizacijske mere.

Ker so dogovori med podjetniki in strokovnimi organizacijami normalno vedno v obliki kolektivnih pogodb, je strokovnim organizacijam mogoče, ako so dovolj močne, t. j. ako je delavstvo organizirano, da v kolektivnih pogodbah zasigurajo varstvo in izboljšanje delovnih pogojev in delavcev.

Težkoče se strokovnim organizacijam v borbi za izboljšanje delovnih pogojev stavijo pač tudi od delavstva, zaposlenega v zdravju opasnih obratih. Delavci namreč omalovažujejo uvedbo pripravnih varstvenih naprav ter jim je ljubše zvišanje mezd. Podjetnik pa, ako ni prisiljen, da uvede varstvene in higijenične naprave, ki so mnogo dražje, raje pristane zato na zvišanje mezd.

V Jugoslaviji je pričela z racionalizacijo najprej Trboveljska premo-gokopna družba. Izvedla jo je na najbrezobzirnejši način: povečala je produkcijo in poslabšala položaj delavstva. To pa samo radi tega, ker je rudarsko delavstvo večinoma neorganizirano. Slabemu gnotnemu stanju ni kriva torej racionalizacija, temveč neorganiziranost, ki jo je TPD s cinično brezobzirnostjo izkoristila.

Ako hoče delavstvo z napredujočo racionalizacijo obvarovati in izboljšati svoje materialno stanje, se mora strniti v svojih enotnih strokovnih zvezah; brez teh se bodo pa kapitalistični dobički vedno bolj dvigali, življenjski položaj delavcev se pa poslabševal.

I. V.

Delavska ženi! V kateri organizaciji so Tvoji otroci?

Maks Dortu:

Doživljaji na nemški podmornici.

Križarili smo s podmornico v Sredozemskem morju. Med otokom Kreta in Port Saidom. Vse, kar nam je prišlo sovražnega pred torpedno cev, smo odstranili. Ogenj! Dim! Zamolkel pok!

Zimski dan. Zimski dan na Sredozemskem morju. Široko. Divji vihar je bičal morje! — Glej, tam spredaj se nekaj pojavlja. Potopimo se. In skozi cev spoznamo, da je to velika, velika tovorna ladja. Francoz. Trikolora. Do tristo metrov se plazimo nevidno do žrtve.

Zapremo oči, zapremo srce. — In nitroglicerín plane kot smrt iz bakrene cevi. Torpedo je zadel. Še enega. In še tretjega. Čakamo četrte ure pod vodo. Naša srca bijejo kakor takt Dieselmotorjev.

Kvišku! In pojavimo se iz globine kvišku v vihar in razbijanje valov. Kje je ladja? Ni je več. Izginila je. Ničesar več ne vidimo. Vendar — ne — zopet tam — tam! Tam! Tam! Na vrhuncih penečih se valov. — Čoln! Čoln! — Plavajmo tja! Blizu brodolomcev smo že. Ali kako jih vkrcamo na podmornico? Razbil se bo čoln ob jeklene stene podmornice, kakor da je steklo, ako ga vzamemo od strani. — Ali moramo rešiti. Pravkar smo morili, a sedaj se oglašá čut človeka. Rešiti! — Ne razburjajte se — dokončano je. — Čoln se je prevrnil. Ničesar več ni videti. Siv peneč vrtinec, beli zobje morskih volkov, tuljenje morskega zmaja. —

Široko! Široko! In nebo visi globoko na morje. Težko in sivo, pljuje nam v obraz.

Naenkrat — sunek v srce — glej — človek. Vrzite vrv! Zgrešili. Vrzite boljše. Dobro. Na krovu je. Brodolomec s transportne ladje. Žolt je Žolt kakor Malajec. Madageser je. Sprašujemo: angleški; francoski; z rokami. — Za silo odgovarja. To pomeni:

»Prihajamo od Tamatave. Od Tamatave na Madagaskarju. Petsto Madagesov. Morali bi delati v Franciji. Ne vemo, kakšno delo nam je določeno. Ladja je bila iz Toulona. Na nji je poveljevalo sto belih ljudi. Vsi so se potopili. Potopilo se je vseh mojih štiristo devetindevetdeset bratov, lepih žoltih Madagesov.«

Jckal je. Mi smo jokali.

Nismo več streljali. Bencin nam je pošel. Nazaj k bazi. Po Jadranškem morju v Pulj. Iz Pulja na kopno. V gostilno. Pijemo rdeče, rdeče istrijansko vino. V naših srcih je postalo mehko. Zopet smo jokali. Jokali smo za mrtvimi Madagasi. Bili so ljudje, bratje. In mi smo jih ubili. Besede niso izpregovorila naša usta. In srca vseh so si dopovedala vse.

Marjetka, še vina. Eviva il mare!

Ogenj se je vzbudil v nas. Ogenj in jeza. Bili smo vsi pijani. In preklinjali smo vojno. Tolkli smo s pestmi in steklenicami po patrolji, ki je prišla opolnoči, da nas odpelje na ladjo, na podmornico. Mesto na krov, smo prišli v garnizijski zapor v Pulju. Iz Pulja v zamreženem vagonu v Nemčijo. Dolgi so bili tedni ostrega gladovanja v polmračnih zabojih.

Nato pred sodišče. Debeli štabni častniki. Obtožba: Metež v inozemstvu.

Ponosni smo.

Obsodba: Trdnjava.

In v trdnjavi smo postali vsi revolucionarji. Naša pesem naskoka: Nobene vojne več!

Prevedel Iv. Vuk.

Pripomba: Maks Dortu je proletarski pisatelj. Rojen 1878 v Nienstedten ob Labi. Njegova znamenita dela so: »Ein buntes proletarisches Skizzenbuch«, 1921; »Kleinstadt«, povesti; »Grosstadt«, roman, 1922; »Seestadt«, povesti; »Männer vom Bau«, roman, 1922; »Die Schlackenprinzessin«, roman; »Wir Männer vom Steinbruch«, novele; »Thomas Münzer«, roman, 1922; »Klassenkampf«, roman.

F. Svetek:

Pozabljeni zaveznik.

»Pravega prijatelja spoznaš v nesreči!«

Grozote svetovne vojne na fronti so bile že dovolj opisane. Tako dobro opisati jih pa nihče ne more, da bi mladina prihodnjih generacij iz njih grozote tako dobro spoznala, kakor so jih tisti, ki so jih sami doživljali.

Manj je pa popisano gorje, ki ga je moralo prenašati civilno prebivalstvo za fronto. Kakšni so morali biti občutki mater, sester in otrok, ko so videli odhajati svoje sinove, može in rednike v najlepši moški dobi, zdravih teles na fronto in ko so se vračali — če niso tam obležali — pohabljeni, brez rok, nog, drugi oslepel ali zblazneli, s kalmi sušice, revme itd.?

In ker nesreča ne prihaja nikoli sama, se je pridružilo tem duševnim bolečinam še telesno pomanjkanje. Sovražniku na fronti se je pridružil sovražnik za fronto. Spekulant je zračunal, da bo blaga in jedil prej ali slej primanjkovalo in računal je, da se bo zato podražilo. Zato je poskril svoje zaloge in čakal, da bo prodajal moko, ki jo je še pred tremi meseci kupil po 16 krajcarjev kilogram, po 30 krajcarjev. In ko se mu je prvič to obneslo, je prihodnje blago še dalj časa skrival tako, da pri prihodnji prodaji ni zaslužil samo še enkrat toliko, temveč dvakrat, trikrat toliko. Dolge kolone so mu stale pred prodajalno in prosjačile, naj jim za dober denar proda vsaj nekaj blaga za danes in za jutri. Tuintam je jadikovala mamica z udrtimi očmi, da ji je obolela hčerka in da bi vsaj zanjo dobila 3 krompirčke. Ona tam je zopet pripovedovala, da se ji je mož po dveh letnih hudič bojih v Galiciji in Soči vrnil na kratek dopust, pa bi mu rada k salati iz makovega olja postregla tudi s koščkom kruha. Pa ni šlo. »vsega je zmanjkalo«!

Kakor zarja po viharju, temni noči je nenadoma nastopil nekdo, o katerem naše ljudstvo pred vojno ni hotelo vedeti nič dobrega. Od ust do ust se je širil klic: »V konzumu imajo blago!« in vse neštete množice, ki so se gnetle pred vratmi privatnih trgovin, so se napotile pred konzumne prodajalne. In glej čudo: Res se je dobilo! Ne sicer toliko kakor v mirni dobi, toda nihče ni odhajal praznih rok. Pa cene? Skoroda normalne!

Da, tako je bilo! Koliko zahval in hvaležnih pogledov so sprejeli odborniki in poslovodje konzumov. Nešteto je bilo zagotovil: »Nikoli Vam ne bomo tega pozabili!«

Vojna je minula in počasi se zazdravljajo rane, ki jih je zasekala. Počasi pozabljamo na gorje, ki smo ga prestali, pozabljamo na one, ki

so nam to gorje pripravili in na one tudi, ki nas v tej težki dobi niso zatajili. Kako kruto je resničen pregovor: »Kdor zida na hvaležnost, zida na pesek«, ve oni agitator ali funkcionar Konzumnega društva, ki vabi ljudi v konzumne prodajalne — iste ljudi, ki so v vojni toliko trpeli in obljubovali svojo hvaležnost — sedaj pa odgovarjajo: »Za denar dobim povsod!«

Socialisti pred vojno so se dičili s svojimi moškimi značaji in razrednim ponosom. Imel sem strica, ki ni pil razen piva nobene pijače. Bil je krovec in je razumljivo, da mu je poletno solnce izžgalo grlo in tako si je rad privoščil nekoliko tega hladila. Naenkrat pa se je zazdelo največji pivovarni v sedanji Sloveniji, da je pivo prepoceni in mu zvišalo ceno za 1 krajcar pri vrčku. Sklican je bil shod in proglašeno je bilo, »dokler se pivo ne bo prodajalo po stari ceni, ga ne bomo več pili!« Moj stric je prišel tisto nedeljsko opoldne ves nejevoljen domov. Kakor običajno mu je pripravila teta h kosilu steklenico piva. In na naše največje začudenje ga je odklonil s izgovorom: »Sklenili smo, da piva ne bomo prej pili, dokler se ne poceni.« In ni ga pil!

Nekaj let potem, ko je stekel naš ljubljanski tramvaj, so pričeli z uslužbenčji grdo postopati. Ker vse intervencije in posredovanje ni nič pomagalo, je izbruhnil štrajk. Toda družba je dobila nekaj stavkokazov, posadila na vsak tramvaj po enega policaja in tramvaji so sicer redkeje, toda vendarle vozili. Morala štrajkujočih je vedno bolj padala in na koncu je bil štrajk zlmljen. Prej imenovani moj stric je na vse to početje družbe gledal kakor razjarjen tiger. Od poloma stavke pa do njegove smrti je poteklo dobrih dvanajst let, toda on se ni niti enkrat več peljal v tramvaju.

Socialno-politično udejstvovanje konzumnega združništva.

Letošnji občni zbor Konzumnega društva za Slovenijo je sklenil uvesti za svoje redne člane fond za njihovo starostno in posmrtno preskrbo. Od celoletnega izkupička člana bo votiralo Konzumno društvo prvo leto 5%, drugo leto 4%, tretje leto 3½%, nadaljnja leta pa 3% v poseben fond. V slučaju smrti člana ali starostnega doživetja se bo izplačalo članu ali njegovim zakonitim dedičem odpravnino po posebnem pravilniku, ki ga je kongres sprejel in potrdil in ki stopi 1. julija t. l. v veljavo. Ker zakupi povprečna delavska družina okoli 10.000 Din letno, se bo ta fond zelo hitro večal in člani dediči bodo že po nekaj letih za slučaj smrti člana sprejeli razmeroma visoke vsote. V slučaju doživetja bo pa dobil član vsoto več tisoč dinarjev, ki bodo marsikomu olajšala težave, ki jih ima človek, ko postane za delo nesposoben.

Člani Konzumnega društva za Slovenijo so na ta sklep lahko upravičeno ponosni! Tudi agitacija za združništvo bo temeljito olajšana, kajti odslej se glasi parola: Kdor nabavlja svoje potrebščine pri Konzumnem društvu za Slovenijo, je zavarovan za starost in smrt!

Tako vidimo tudi tu razliko. Privatni trgovec pobaše dobiček v svoj žep, Konzumno društvo pa zavaruje svoje člane ž njim za onemoglost in smrt.

Čulkovski:

Delo.

*Ko črno sem zemljo na polju oral
in v vinskih goricah z motiko kopal,
ko v gozdu sem žagal in sekal sem les,
ko v tovarnah sem gledal jermenje koles,
ko tovore sem skladal v železniški voz
in v parnike spuščal za kosom sem kos,
ko sem v kámnolomu kladivo vihtel,
pod zemljo sem s krampom, z lopato hitel,
porival vozičke pod šaht skozi rov,
pomágal gráđiti nebotičnik nov,
ko slednjíc v pisarnah račune sem štel,
povsod naokrog je čas himno mi pel.
Dela je ritem me spremljal vsak hip,
spoznal v njem življenja sem večni utrip!*

Stanko Tomašić:

Veliki in mali Bog.

Ko mu je bilo pet let — je šel moj sin z gospodarjevim sinom v prvo nadstropje, da se poigra z njegovimi igračkami.

Dolgo je bil tam. A ko-se je zvečer vrnil, se je kradel k peči, nekaj časa molčal, a nato vprašal:

»Zakaj nimamo tudi mi ljubega Boga?«

Pisal sem podlistek za jutrnji obed in rekel mehanično:

»Kakšnega Boga?«

»Zgoraj, v prvem nadstropju, imajo nad posteljo ljubega Boga v zlatem okviru.«

»Kupili so ga.«

»Kupili?«

»Da.«

»Ali se ljubi Bog kupuje?«

Kaj naj odgovorim? Odložil sem pero in se nasmejajl:

»Božje slike prodajajo v trgovinah. Kdor ima denar, ta gre in kupi sliko in okvir. Kdor ima malo denarja, ta kupi malega Boga, a kdor ima mnogo denarja, kakor oni zgoraj, ta kupi velikega, lepega Boga v zlatem okviru...«

Začuden pogled otrokov mi je pretrgal besedo in smeh. Videl sem, kako se je v njegovih očeh pojavil prvi oblak kaosa.

»To je slika, samo slika, katero naslika slikar, a ljudje jo obesijo v hiši, da bi izkazali Bogu spoštovanje in da jih slika spominja na zapovedi, ki jih je dal Bog ljudem: da bodo dobri, da žejnega napoje, lačnega nasitijo, da ljubijo drug drugega, da drug drugemu ne delajo slabo ter da jim bo dobro na zemlji, a po smrti pridejo v nebesa...«

»Hm... tedaj tudi mi, ata, moramo kupiti ljubega Boga, da nam bo dobro in da pridemo v nebesa.«

»Dobro, kupili ga bomo...«

Ta večer mi delo ni šlo izpod rok. Prva velika laž je bila posejana v zavest mojega otroka. Zakaj mu nisem povedal resnice? Z lažjo sem rešil njegov mir in njegovo vero v mene. In sebe sem reševal z besedami: zakaj bi mu naj povedal resnico — ne bi me razumel.

In — kupil sem malega ljubega Boga.

*

Ko je bilo mojemu sinu šest let — je stopil predme s široko odprtimi očmi.

Bil je namreč zopet — zgoraj.

S prvega nadstropja so odmevali udarci, zakaj luščili so orehe. Razprestiral se je vonj pečenk. Predbožična zaposlenost je izpolnjevala vse nadstropje ...

»Ata, moram pisati pismo ljubemu Bogu.«

»Kaj?«

»Pismo...«

»Zakaj?«

»Da mi pošlje za božič božično drevesce, suknjo, čevljičke, železnico, avto...«

Obmolknil je in me gledal tresoč se od zanosa.

Molčal sem. Razumel sem, da raste v njem velika laž, vsejana z mojimi rokami.

Vzel sem papir. Otrok je stisnil s prstmi svinčnik in začela sva pisati pismo.

»Ljubi Bog! Pošlji mi božično drevesce, suknjo, čevljičke. Tvoj...«

»A železnica, avto?«

Razdražil sem se zbog lastne laži:

»Dovolj je tega!«

»Ni, ni. Ljubi Bog je dober. Vidiš, gospodarjev fant je napisal mnogo več. Ne samo železnico in avto. Napisal je vojake, kanon...«

»A kaj oni tam zgoraj?! Ti so nekaj drugega. Oni so bogati!«

Obstal je.

»Njihov Bog je velik, a naš — majhen!«

Nekaj časa me je gledal. Iz oči je zginil sijaj. Nato je povetil glavico.

Pobožal sem ga po glavi. Odmaknil se je in se stisnil k zidu.

Hodil sem po sobi gor in dol. Židovi so se ožili. Grozili so mi. Glava mi je udarjala ob nje, kakor ob mreže kletke.

»Ata, kupimo večjega Boga!«

Da, laž je rastla. Tri dni sem begal po mestu kakor pes, podivjan od lakote. Izprosil sem si in izposodil denar.

Na sveti večer sem prinesel domov večjega Boga, božično drevesce, suknjo, čevljičke in železnico...

*

Ko mu je bilo sedem let — je prišel moj sin s prvega nadstropja. Držal je v roki pismo.

»Ata, gospod gospodar ti pošilja to pismo.«

Vedel sem, kaj je. Raztrgal sem pismo in ga vrgel v peč.

»Kaj piše?«

»Tega ne razumeš.«

»Zakaj?«

»Zato, ker si še majhen. Glej, danes je že petega v mesecu in mi moramo plačati najemnino...«

»Mi njemu plačujemo?«

»Da.«

»Zakaj? Saj imajo vendar dovolj denarja!«

»Takšen je red, zakon...«

Začudil se je in molčal. Odšel je iz sobe.

Preštel sem denar. Stanarina! Več kakor polovica vseh mojih dohodkov.

Hočem odposlati ženo, da odnese polovico. Polovico sedaj, a drugo polovico petnajstega...

Kar se vrata odpro na stežaj in v sobo pridrvi veselo in smejoč se moj sin.

»Ata, kupi velikega Boga, večjega nego je njlhov, pa nam ne bo treba plačati najemnine...«

Lotil se me je krčevit smeh. In istočasno krčevita bol. Vse okrog mene se je stavilo na glavo.

»Eh, ta Bog bi moral biti velik, kakor je ta palača, moral bi mesto telesa imeti istotakšno zidovje, mesto glave streho, mesto rok stebre in mesto srca — vežna vrata...«

Kriknil sem in onemel.

Videl sem, laž se je zlomila, prasknila kakor suha deska.

Bilo je končano.

Sinko ni rekel ničesar.

Ali vem, da pride čas, neizbežen kakor smrt, ko bom moral laž o ljubem Bogu objokovati z vero svojega sina v mene.

Iz srbohrvaščine I. V.

Karl Kautsky:

Krščanstvo in revolucija.

Med idejami, ki določajo duhovno življenje našega časa, je krščanstvo še vedno velikega pomena. Sicer je že več nego pred petdesetimi leti David Fr. Strauss v svoji knjigi »Stara in nova vera« zastavil vprašanje: Ali smo še kristjani? in prišel do rezultata: »Če hočemo govoriti kot častni, odkritosrčni ljudje, moramo priznati: mi nismo več kristjani.«

To gotovo velja za nenavadno veliko število takozvanih kristjanov. Prav tako je mnogo Judov dejansko zapustilo vero svojih očetov, ne da bi istočasno zapustili tudi svojo versko družbo. In vendar imajo nauki krščanske (kakor tudi judovske) vere tudi še danes ne le veliko politično in družabno moč, temveč vplivajo močno tudi na mišljenje in čutenje mnogo sicer popolnoma modernih ljudi. Mnogo vernih kristjanov najdemo tako med katoličani kot med protestanti v vseh strankarskih taborih, še celo v najmodernejšem, to je socialističnem, posebno v anglosaških deželah.

Ne moremo orisati ideologije našega časa, ne da bi pri tem prepustili krščanstvu širokega prostora.

Zaman bi bilo hoteti izvajati ideje krščanstva iz današnjih obstoječih gospodarskih pogojev. Če ga hočemo razumeti, se moramo povrniti v

dobro, ko se je porodilo kot nov pojav v svetovni zgodovini. Preiskati ga moramo v njegovih početkih v prvih stoletjih, ko je propadla antična demokracija in je prevladalo vsemogočno cesarstvo. Tedanje gospodarske razmere in njih posledice, obubožanje velikih množic, koncentracija bogastva v malo rokah, naraščajoče izumiranje, večne državljanske vojne med nekaterimi oblastniki, ki so z nagrabljenimi zakladi lahko plačevali velike vojske, prenehanje vsake politične delavnosti v ljudstvu, ko so obubožane množice propadale in postale podkupljive in ko so bogatini propadali v čutnem uživanju: to vse je bila realna podlaga, na kateri je nastalo krščanstvo in na kateri ga moremo razjasniti.

Toda nikakor ne popolnoma, temveč samo v toliko, v kolikor se je z njim pojavilo novega: miroljubnost, zaničevanje posvetnega, gnus nad življenjem, malo zaupanje poedinca v samega sebe in v svojo okolico in hkrati neizmerno zaupanje v vsemoč enega edinega božanskega cesarja, odrešenika, ki so ga seveda predstavili v nebesa. Končno zahteva po razdelitvi posesti bogatinov med revne, kar se je seveda radi nemoči revnih praktično končalo le z organizacijo dobrodelnosti.

Vendar vsebuje krščanstvo poleg teh potez tudi mnogo drugih idej, ki jih ni na novo ustvarilo, temveč jih že našlo kot dolgo vladajoče in ki jih je povzelo iz življenja, iz katerega je vzklilo. To so bile poteze iz židovskega, egipčanskega, asirskega, perzijskega in celo grškega načina mišljenja, ki so se sto in tisoče let poprej razvile in se tako globoko vkoreninile, da se jim niso mogli odreči ljudje, ko so sprejeli novo krščansko mišljenje. V kolikor je bilo staro združljivo z novim, se je ohranilo, kakor se človek sploh oprime novega, nepreizkušene samo tam, kjer staro odpove. In to niso bili sestavni deli samo ene, temveč več starodavnih ver, ki jih je sprejela nova, kajti ta je nastala v dobi mešanja narodov in ver.

... Kot vsak pojav, moremo tudi krščanstvo doumeti le v njegovem gibanju, nastajanju in izpreminjanju. Pravkar smo videli, da moramo v prakrščanstvu razlikovati produkte njegove dobe in dedščino prejšnjih časov. Če hočemo pojmovati krščanske elemente, ki še učinkujejo v današnjem duhovnem življenju, ne zadostuje, da razložimo samo nastanek prakrščanstva in način, kako je nastal. Od tedaj so se izvršile velike gospodarske izpremembe in vsaka je izpremenila obliko krščanstva, kakršna je bila ob njegovem nastanku, in ji dala posebni značaj.

... Ko so trume barbarskih plemen preplavile ozemlje tehnično in kulturno visoko stoječe civilizacije narodov okrog Sredozemskega morja, je nastal nov gospodarski in politični položaj posebne vrste. Kajti ono novo, kar so sedaj v rimski državi reprezentirali barbari s svojimi nazadnjaškimi produkcijskimi načini in njim odgovarjajočimi mišljenjskimi oblikami in ideologijami, ni bilo nekaj višje razvitega, višje stoječega, temveč nekaj nazadnjaškega. Staro je bilo tedaj mnogo višje nego novo, razpolagalo je z večjim znanjem, z višjo tehniko, z višjimi produktivnimi oblikami, s popolnejšo politično organizacijo.

Ta organizacija je v Evropi od Rusije in Balkana našla svoje vtelesenje v katoliški cerkvi, ki je imela kot naslednica rimskega gospodarstva svoje središče v Rimu, kjer je papež nadaljeval z gospodarstvom ali vsaj z gospodovalnimi težnjami rimskih cesarjev — carjev starega veka.

Vzhodno ležeče dežele krščanstva so našle svoje središče v Bizantu (Carigrad), kjer je posvetni cesar še nadalje vladal kot najvišji cerkveni poglavar, le da se je hitro krčila njegova država. Zmanjševali so jo vedno

bolj osvojevalni pohodi vzhodnih Nomadov, najprej Arabcev, ki so si ustvarili ne le politično, temveč tudi ideološko od Rima in Bizanta neodvisno organizacijo, oprto na novo vero islama, ki je potrebam in življenjskim pogojem novih osvojevalcev bolje prijala nego krščanstvo, v katerem so živele še potrebe in produkcijske razmere starega cesarstva.

Ljudstva zapada si po propadu cesarstva niso mogla dati nove, svojim potrebam in življenjskim pogojem popolnoma prilagodene vere. Gospodujoči aparat rimske cerkve in njeno znanje sta bila premočna za to. Toda tako močna pa oba faktorja vendarle nista bila, da bi mogla oblikovati državo in družbo po svoji volji. Katoliška cerkev kot naslednica cesarjev je slonela na strogo centraliziranem despotizmu. Med tem je vzrastle v germanskih državah fevdalen produkcijski način, ki je povzročil politično razcepljenost in največjo nedisciplino številnih malih fevdalnih gospodov napram državi, ki ji je načeloval senčni kralj.

Tej brezmočni državni oblasti nasproti se je okrepila moč centraliziranega aparata rimske cerkve, kateri je uspelo, da si je pridobivala vedno več najvažnejše posesti tedanje dobe — zemlje, da je skoro v vsaki deželi postala največja fevdalna gospodarica, ki je razen tega razumela tudi nekaj o umetnosti in znanostih in ki je uvajala višje produkcijske oblike ter posvetnim vladarjem in izkoriščevalcem nudila najspodbnejše upravitelje.

Kljub temu prevladujočemu položaju se cerkev ni mogla izogniti vplivom novo nastajajočega produkcijskega načina. Ta je ustvaril nov izkoriščevalni razred, katerega poklic je bil edino služba v vojski. To je napravilo ozračje neprestanih oboroženih vstaj in vojn. Krščanstvo je nastalo v času najmočnejše miroljubnosti, kateri je dalo izraza v največji meri. Doba srednjega veka, ko je prevladovala moč katoliške cerkve, spada med najbolj krvave čase svetovne zgodovine. Cerkev ne samo, da ni bila v stanju omejiti večne vojne držav in posameznih fevdalnih gospodov, temveč se je sama udeleževala prelivanja krvi. Škofje v oklepu na čelu svojih podanikov niso bili nobena redkost. In papeži sami so se učili vojskovati.

Kakor sicer vere izražajo duhovno življenje narodov, tako vidimo v srednjem veku ostro izobličeno nasprotje med cerkvenim naukom in vsakdanjim človekovim življenjem.

(Nato orisuje Kautsky, kako je v boju proti vedno hujšemu zatiranju vladajoče rimske cerkve nastal protestantizem, kalvinizem in druge papeškemu Rimu nasprotne vere in sekte.)

... V Franciji je postala katoliška cerkev državna vera. Boj proti državi in družbi so mogli tam bojevati le z bojem proti tej veri, poleg katere ni bilo v ljudski zavesti nobene druge. Tu ni bilo nobenega razloga več, da bi se borili za novo na ta način, da bi hlinili s staro versko krinko. Zato so v Franciji temeljiteje in radikalneje premagali tradicionalne mišljenjske oblike.

Kakor se je v Angliji izvršila meščanska revolucija pod krščanskim, je potekla v Franciji in v ostali kontinentalni Evropi pod nekrščanskim, da celo protikrščanskim mišljenjem. Boj za revolucijo je često zavzel oblike boja proti krščanstvu, ki je ostalo velika sila kot — gnezdo reakcije. In to je vplivalo tudi še na proletarsko gibanje. Zlasti tradicije velike francoske revolucije so najmočnejše učinkovale. Socializem, se je zdelo često, da je samo dopolnitelj tega, kar so drugi pričeli, pa ne dokončali. Socialisti so se smatrali za izvrševalce oporoke velike revolucije... Da,

celó najmočnejša osebnost v novejšem francoskem socializmu — Jean Jaurés* (izgovori: Žan Žoré) je še popolnoma živel v miselnem toku velike revolucije, katere zgodovinar je on postal.

Kljub vsem tem gospodarskim, socialnim in idejnim izpremembam se je ohranilo krščanstvo skoraj skozi dvajset stoletij. Seveda se je večinoma ohranilo le kot prazna oblika, kateri najostreje nasprotuje praksa njegovih vernikov. Kajti malo je naukov, ki bi se tako prilagojevali in izpreminjali kakor krščanstvo, čeprav se na zunaj vedno sklicuje na iste spise. Črka ostaja vedno ista, toda duh, ki ga mu vdihuje življenje, je zelo različen v različnih dobah in državah in istodobno v isti državi zelo različen pri raznih razredih in strankah, ki mu pripadajo.

Op. ur.: To razpravo največjega živečega teoretika marksizma priobčujemo iz njegovega zadnjega velikega dela »Materialistično pojmovanje zgodovine« (Materialistische Geschichtsauffassung). Tu ni bil namen Kautskega, da obravnava vprašanje brezboštva in krščanstva itd., temveč s to razpravo je samo pokazal, da se je krščanstvo rodilo, razvijalo in izpreminjalo kakor vse drugo na svetu. Tej razpravi o krščanstvu bodo sledile v prihodnjih številkah druge.

J.-ač:

V cerkev bi rada šla.

Žalostna je prišla deklica iz šole. »Mama, danes so bili katehet v šoli in so vprašali, kdo vse je bil včeraj v cerkvi. Vsak, kdor je bil, je dobil tudi listek. Rekli so, da bodo prihodnjič te listke v cerkvi delili in da jih naj vsak dobro shrani. Ko bo imel pet teh listkov, dobi sliko. Drugi pa nič.«

»Zakaj pa nisi povedala katehetu, da nimaš tako lepe obleke, da bi mogla v cerkev. Reci mu drugič, da ata nima vedno službe in zato ti ne more kupiti lepe obleke. Moliš pa tako lahko doma.«

Deklica prične ihteti, ker mama ne ve, da v šoli ne more povedati vsega tega. Je itak dovolj, da mora molčati, ko druge pripovedujejo, koliko in kako lepe obleke imajo. »Mama, v nedeljo pa pojdem v cerkev. Si bom pa tole obleko oprala.« Mami se deklica seveda smili, ker ji ni mogoče, da bi dobila boljšo obleko, mnogokrat še ni niti za hrano zadosti in je vesela, da imajo mož in otroci kaj, zanjo itak ni tako hudo.

Nedelja. Zgodaj je deklica vstala, ker je morala pomagati mami še razne malenkosti, preden je šla v cerkev. Sirota si pač ni mislila, kako hudo je bilo mami, ker jo je morala pustiti v taki revni obleki. In tudi ni slutila, da se bo uro pozneje že bridko kesala, da je šla v cerkev. Ko je prišla domov, je bila vsa prezeblja, zakaj v cerkvi so pozabili kuriti, a ona je bila tako tanko oblečena. Jokaje je vprašala mamico: »Mama, zakaj pa so druga dekleta tako lepo oblečena, jaz pa tako slabo? Ali nismo tudi mi pridni, saj ata vedno hodi na delo. Severjeve Minke ata pa hodi vedno tako lepo oblečen okrog, a naš ata pa pri njem dela. Tista Minka me ni niti pogledala; če sem se ji slučajno približala, se je takoj daleč odmaknila. Samo Mahova Nani je bila zraven mene. Tudi njen ata dela pri Severju, pa je bila tudi tako oblečena kot v šoli. Rekla je, da ne pojde nič več v cerkev, ker ima tam bog samo lepo oblečene otroke rad.

* J. Jaurés je bil najhujši nasprotnik vojne in zato ga je neki nacionalist ob izbruhu svetovne vojne ustrelil.

Mati jo je tolažila, da jo bog tudi tako ljubi, čeravno je doma, da le uboga in je pridna. Videč, da se še vedno trese od mraza, ji je skučala čaja iz lipovega cvetja in jo spravila v posteljo. Drugo jutro je ležala kliča iz hudi vročini. Bila se je v cerkvi prehladila, ko je klečala na kamenitih tleh. Poklicani zdravnik je zmajal z glavo, ko jo je preiskal. Ne vem, če jo bo tale še zvozila,« je dejal.

Dolge štiri mesece se je borila s smrtjo, ki jo je naposled premagala. Je baš na cvetno nedeljo, ko je prinesla Mahova Nani prve zvončke. Prišla je po slovo od svoje tovarišice. Še se je ozrla Greti po Nančki in njenih zvončkih, a spoznala je ni več...

Op. ur.: To sličico iz resničnega življenja nam pošilja delavec J-č iz koroškega avstrijskega kraja.

le Klopčič:

Sonet.

Človek množice (ki vanj veruje množica vseh sajavih globeli, so ljudje od boli osameli množica le usodo oplakuje.)

sinelo spregovoril, da ga čuje bel ljudi. »Vi, bratje, ki ste peli o trpljenju, ki ste ga trpeli davnih vekov sem, Vas poljubuje

s tem klicem brat na Vaše znojno čelo: dokler ne boste kakor jaz špartak, zavedajoč se, kdo je vtisnil želo,

ugrabil solnce in podelil mrak, ne bo Vam še trpljenje dopolnjeno!« — Dejal je. Ime mu bodi posvečeno!

Vuk:

Kakor pravljica je bilo . . .

(Posvečeno velikim dnem Rusije.)

Ko sem zaspal, je bila noč...

Žalostna je bila njena duša. Tako žalostna kakor je bila duša Kristova v tisti silni uri, ko je Juda iz Karijota, eden izmed dvanaest prijateljev njegovih, poljubil njegov obraz z ustnicami hladnimi...

*

Bilo je, da sem trepetal za njo, ki sem jo ljubil...

Nepoznana prikazen je stopila takrat pred me in me pogledala s svojimi očini. Še nisem videl tiste prikazni iz obličja v obličje, vendar v mojem srcu ni bilo nič. Nekaj kakor uteha, mi je poljubilo dušo v tisti uri, ko se me je dotaknila s mogočno roko. Niti vprašal nisem, zakaj se me je dotaknila, nego oprl sem na njeno mišičasto roko in zdelo se mi je, kakor da sem se oprl na silni hrast, ki v nemem viharju stoji.

Postavila me je prikazen na goro visoko. Svojo mogočno roko je stegnila po stranstvu nepreglednem in videl sem, da je tista roka segala od Vzhoda do Zada. Tedaj sem v začudenju pogledal v obraz nepoznanki, da bi ga spoznal in da bi ga videl. Zakaj od vznožja gore visoke pa do neba je segala njena postava.

»Kje je tvoj obraz,« sem vprašal osupel.

»Zakaj ga iščeš v oblakih,« je odgovorila prikazen.

»Kako ga naj ne iščem v oblakih,« sem odgovoril, »ko pa sega tvoja postava od vznožja gore visoke tja čez oblake do samega neba?«

»Vsa moja postava je moj obraz,« je odgovorila prikazen. »Na vzhodu je in na zapadu, pri vznožju gore in za oblaki. Ne glej tedaj v oblake, kamor ti je gledati težko, nego glej okrog sebe.«

Tedaj sem pogledal, kakor je rekla prikazen.

Neizmerno prostranstvo sem videl, deželo dosedaj mi nepoznano. Reke so tekle po njej, podobno žilam v telesu človeka. Kakor srebrni trakovi in niti so se mi zdele vse tiste reke pred menoj. Gozdovi vitkih jelk, močnih bukev, orjaških hrastov in deviških brez so stali v gručah, kakor če stoje ljudje, pogovarjaje se med seboj. Na ravnih poljih je valovala pšenica z zlatim svojim klasjem in težka rž je sklanjala teške svoje glave k modrim cvetom modriža. Na travnikih so cvetele cvetlice in je zelenela trava, kakor da so tisti kosi zemlje pogrnjeni z dragimi preprogami carice Šeherezade. V daljavi so se dvigale temne gore in njih vrhunci, z večnimi ledom pokriti, so blesteli v žarkih solnca kakor veliki dijamanti, a v blesku lune kakor začarana kraljestva. Iz gor pa je tekel črni dijamant, ki ima v sebi čudovito solnčno toploto, tekel je solnčni žarek, ki je zvenel kakor zvon in ovijal kupole hiš molitve, v bizantinskem slogu zidane... Pod gorami tam dalje pa je ležalo sinje morje kakor zrcalo, v katerem se je ogledovalo sinje nebó.

»Kdo je, ki razpolaga s to deželo, z njeno krasoto, z njenim bogastvom,« sem vprašal.

Prikazen pa je potresla z mogočno roko.

»Poglej... in videl boš!«

Tam, kjer je šumela mogočna reka in morje pripovedovalo pravljice, je stal zlat prestol. Prekrasna žena je sedela na tistem prestolu kakor kraljica. Nikdar še moje oči niso videle tako milega obličja. Veličastvo je bilo na njem združeno s priprostostjo v taki prečudni simetriji, da je moja duša pokleknila pred tisto ženo, kakor pred boginjo.

»Pozdravljena, najmilejša izmed najmilejših!... Pozdravljena, najveličastnejša izmed veličastnih, najpriprostejša izmed priprostih!«

Usmev je bil na ustnicah prekrasne žene, prelesten kakor usmev pomladanskega solnca. V njenih bogatih, zlatih laseh so goreli briljanti kakor zvezde. Čisti biseri so krasili njen prebeli vrat in kipeče prsi. V belo, dragoceno tančico je bilo odeto njeno življenja polno telo.

Preko njenih valovečih prsi se je vil širok trak. Tako poznana se mi je zdela barva tistega traka, ali nisem je mogel prav razločiti. Zakaj nekaka ruta ali kaj je bila položena čez trak, kakor da se hoče z njo zakriti prave barve vilinega traku. In vendar se barva ni dala docela zakriti. Videla se je skozi ruto. Videla se je ob robovih. Da... rdeče barve, škrlatnordeče barve je vilin trak.

»Kdo si,« sem zaklical, »ki nosiš barvo trpečih?«

»Vila...« je odgovorila žena in ni mogla izgovoriti. Zakaj neki človek je pristopil in položil svojo roko na njena usta...

Potresla je prikazen s svojo mogočno roko.

»Ne govori tistih vprašanj,« je rekla prikazen. »Poglej, tam so, kateri ne želijo slišati tistih vprašanj in tistih odgovorov. Zakaj vili je ime: Svoboda. In njeno ime je neprijetno mnogim...«

Videl sem.

Okrog prestola prekrasne vile so bili šotori. Vse ceste in pota, ki so vodila k vilam, so bila zagrajena s tistimi šotori, bogatimi kakor so bili bogati šotori paš sultana Sal-ed-edina.

Pred šotori je sedel narod važnih lic, hladnih, kakor da so člani naroda brez ogrevajoče krvi.

Nevera je bila v njih očeh in nezaupanje.

Iz tistih šotorov je bil tisti človek, ki je položil svojo roko na usta vilina, ko je hotela odgovoriti na moje vprašanje.

Kakor jetnica tistih šotorov se mi je zdela prelepa vila Svoboda.

Zavzet sem pogledal na tisti narod.

»Vi ste, ki ne želite slišati tistih mojih vprašanj?... Vi ste, ki ne želite, da bi ona, prekrasna, govorila?«

Prikazen pa je potresla z mogočno roko.

»Ne govori takih besed! Ne vidiš, da gledajo tisti, pred šotori sedeči, na tebe z neprijaznimi očmi?«

»Kako more biti neprijaznost v njih očeh, ko pa ljubim njih vilo z ljubeznijo otroka.« sem vprašal prikazen.

»Nočejo oni, da jo ljubiš. Zakaj sužnja jim je.«

»Sužnja.« sem se prestrašil. »Sužnja?«

»In ostane.« je odgovorila prikazen, »dokler ne spoznajo tisti tam, da nosi njih znak!«

Ozrl sem se, da vidim, kaj mi kaže prikazen.

Po travnikih je hodilo ljudstvo. Med pšenico valovečo je delalo in med težko ržjo se je potilo. Plug je rahljal zemljo, sejalec je sejal... Po gozdovih in pod zemljo se je trudil za vsakdanji kruh tisočeri... V ladjah in čolnih je ribaril po morju in rekah, v vedni nevarnosti mogočnih elementov. A kruh, ki ga je zato prejemal, je bil črn in tanek. In ko ga je vgriznil, sem videl posušen obraz in vpadel od pomanjkanja. In znoj je lesketal na njem v kapljah in padal na zemljo. Nisem vedel, če niso morda solze, ki so padale iz oči, ko je božal majhne otročičke, proseč ga kruha...

Bogastvo te dežele je bilo, ki je vzbudilo v srcih sosedov poželenje. Govorili so med seboj:

»Dokler je vila Svoboda dobro očuvana med krogi visokih čuvarjev, je potrebno, da si bogastvo delimo. Če ne bo šlo zlepa, pa pošljemo na nje naše stroje — proletariat. Izvežbanejši so od njihovih. Nas ne stane nič. Če se pokvarijo stroji-proletariat, kaj zato. Drugi vzrastejo. Mi pa bomo delili bogastvo.«

Tako so govorili sosedji v svojem zboru in ukazali onim, ki se pote med zlato-rumeno pšenico in težko ržjo, v senčnih gozdovih in globokih rudnikih:

»Ukazujemo vam, podložniki naši! Evo vam sulic in topov! Idite in vzemite sosedom njih bogastvo. Zakaj, odločili smo, da mora biti naše. Vam pa bomo, ko izvršite naš ukaz, dali nagrade.«

In tisti, katerim je bilo ukazano, so šli, da izvrše ukaz. Bolečina je bila v njih srcih, a kaj bolečina tistim, ki ukazujejo.

Vila se je ozrla po vsej deželi. Hotela je spregovoriti, a stopil je zopet k nji človek in ji položil roko na usta. Sam se je pa obrnil in rekel, da so ga slišali po vsem prostranstvu:

»Glejte, vale se trume razbojnikov, da vam oropajo Svobodo. Za briljante gre, za zlato, za diamante... Za last vaše vile. Zato ukazujem: Postavite se v bran, vsi, kar vas je na poljih in v rudnikih, v čolnih in ladjah in vsi, ki strežete strojem v tovarnah. Kdor se obotavlja, ga izbrišem s polja in rudnikov, z ladij in tovarn.«

Tedaj je vstal narod pred šotori sedeč, ogledal si svoja bogastva in šel v svoje šotore. Med pšenico in ržjo pa se je ustavljalo ljudstvo. Na travnikih hodeči so se ogrinjali v gruče. Prišli so vsi z gor in gozdov, vstali v ladjah in čolnih. Žuljave roke so polagali na oči in niso mogli verjeti.

»Ali je res, da hoče sovražnik oropati našo vilo? Ali je res, da hoče oropati nas? Naš črni, tanki kos kruha?«

Nikdo jim ni odgovoril, samo ukaz čuvarjev vile Svobode, samo ukaz naroda, jim je ukazal nastaviti svoja prsa v bran diamantov, zlata in briljantov...

Ko je divjal boj, ko so se klali docela tuji ljudje, ki se niso nikdar poznali med seboj, in so bile oči naroda obrnjene k vojski, je stopil neki človek k vili in se zagledal v njene prstane.

Z večšimi očmi jih je ocenjeval.

»Bil bi eden izmed njih, tisti s smaragdov, krasno darilo njej, ki poljublja v nočeh ljubezni moja usta.«

Rekel je in stegnili svojo izneženo, ozko roko in se dotaknil prstana s smaragdovim kamnom.

Odmaknila je vila svojo roko in nejevoljna je pokrila njen mil obraz. Človek pa se je nasmejval v zadregi, ozrl se po šotorih in rekel z začudenim glasom:

»Ti se upiraš?... Zakaj bo tebi tisti prstan?«

Nato pa je rekel vljudno:

»Daj ga meni!«

Hotela je vila iztrgati svojo roko iz roke človekove. A on jo je držal trdo.

»Ne upiraj se,« je rekel in prstan s smaragdnom je padel v ozko dlan njegove ozke roke. »Ne pozna se to tvojemu bogastvu,« je dodal v opravičilo.

Komaj je odstopil človek od vile, je pristopil k njej drugi. Gledal je na njen žameraste čevljičke, s platino okovane.

»Kako bi se oni podajali nežnim nogam moje žene,« je rekel in se sklonil. »Da mi jih!«

A vila je stala trdo in sveta jeza je gorela v njenih očeh.

Vstal je človek ves zasopel. Preslaba je še bila njegova mogočnost, da bi vzdržal čevljičke. S surovim sunkom je snel z njenih rok zlato zapestnico.

»Če ne daš čevljev,« je rekel z užaljenim glasom, »pa daj vsaj to!«

Ljudstvo je zagledalo to in govorilo med seboj, nejevoljno:

»Kaj delajo tam?«

Nekdo iz ljudstva pa je zakričal srdito:

»Hej, vi tam!«

Narod, pred šotori sedeč, se je dvignil. Ves do zadnjega je vstal in v pogledu vseh je gorela mržnja.

»Kdo je tisti, ki se je oglasil,« je vprašal narod z grozečim glasom. »Kdo je tisti, ki se je drznil vznemirjati naša ušesa s svojo besedo?«

Molče so se sklonile glave ljudstva in glas protesta je zamrl v njih prsih. Zakričali so srdili so se tisti, ki so bili obdarjeni z bližino prekrasne vile Svobode.

Narod izpred šotorov pa je gledal srdito na ljudstvo in ni mogel pozabiti njegovega glasu. Zgrabil je tiste, ki so se mu zdeli smeli, zvezal jih in jih vrgel v podzemeljske jame. Postavil je k njim straže, da so jih mučili.

Na milem obličju prekrasne vile Svobode se je pojavila žalost. Tiha, globoka srčna žalost.

Videli so oni, ki so bili vojska in so bili poslani, da s svojimi prsi zabranijo prodiranje sosedov v deželo in začudili so se.

»Žalost je na licih naše svete, ljubljene,« je govorila vojska. »Kdo je tisti, ki je užalil?«

Bili so pa predaleč v vojaškem taboru, da bi mogli videti tiste, ki so jo užalili.

»Prekrasni so biseri vile, ki jih nosi okrog vratu,« je rekla žena nekega človeka pred šotorom sedečega. »Svetijo se kakor rosa v luninem svitu.«

Pogledal je človek na tiste bisere.

»Ti bi jih hotela?«

Žena je sedla k človeku in pohotne svoje prsi pritisnila k njegovemu telesu.

»Poglej moj vrat,« je šepetala. »Kako bi se mu podajali tisti biseri? Ti sam si me poljubljaj tolikrat, hvalil ga, da je belejši od vratu labudjega. A ona, vila, je itak dovolj lepa brez biserov in dovolj bogata brez njih!«

»Če jih le da,« se je zamislil človek.

»Kaj nisi ti gospod,« se je začudila žena kakor užaljena in še tesneje privila svoj mehko in prožno kakor iz pšeničnega testa narejeno telo k človeku, da ga je dražila toplota njene krvi.

Človek je poljubil ženo in vstal.

»Zakaj bi se ne radovala moja mila tistih biserov,« je rekel v svojih mislih. »Zaradi vili niso potrebni, zakaj vile so po navadi oblečene priprosto in skromno.«

Stopil je k vili in stegnil svojo roko po njenem kinču.

Zakričala je vila.

Ljudstvo, slišavši njen krik, se je ustrašilo in kriknilo:

»Ne smeš!«

Grozno je pogledal človek na ljudstvo. Vsi, kar jih je sedelo pred šotori, so planili nanj. S pestmi je narod bil ljudstvo, z nogami ga je suval. Stok in ječanje je slovesno vsej deželi in prihajalo do vojske.

Napolnile so se podzemeljske jame do vrha z nesrečnimi, ki so se osmellili odprli usta.

Ozrla se je vojska, vsa začudena. Ni vedela, zakaj tisti krik in tisti stok. Osmellili so gledali na svojo ljubljenko, na vilo Svobodo.

Njen prebeli vrat je bil brez kinča.

»Kam je zginil kinč z vratu naše ljubljene? ... Narod plaka in njegov jok bil je na naša ušesa!«

Ko je govorila vojska med seboj in bila vsa zmedena, je sovražnik v svoji zavijavi planil na nepremagljive. Kakor oster klin v meso, so se zarezale njegove sekire in nože v presenečeno vojsko. Omahnile so vrste in kri je lila v potokih iz ran.

A v tisti uri je pripenjal človek svoji miljenki okrog vratu bisere, vzete z vratu vile Svobode in miljenka ga je poljubljala z opojnimi poljubi svojih ustnic, da je ves opijanjen obležal pri njenih nogah...

Umaknila se je vojska daleč v svojo deželo, da okrepi omahivše vrste, da zaceli zevajoče rane. Umaknila se je in štelala svoje mrtive.

In je govorila, sprva tiho, a čedalje glasneje:

»Kako to, da krvavimo samo mi, ki smo delali med pšenico in ržjo, pod zemljo in na vodi, a oni, ki sede pred šotori, vsebogati, ne krvave? ... Kako to, da se srečamo z noži v rokah s sebi enakimi, a z enakimi onih, ki sede pred šotori, vsebogati, se ne srečamo. A reklo se nam je, da tisti hočejo oropati našo vilo in deželo, v kateri smo delali?«

Pogledali so vilo. Povesila je glavo in iz njenih oči so tekle solze. ... Žalostna je bila njena duša. Tako žalostna kakor je bila žalostna duša Kristova v tisti strašni uri, ko je Juda iz Karijota, eden izmed dvanajstih prijateljev njegovih, poljubil njegov obraz z ustnicami hladnimi. V njenih očeh so blestele solze, svetle in čiste kakor da so najčistejši biseri. Blestele so in tekle po njenem licu.

»Glejte, bisere,« je vzkliknil narod, sedeč pred šotori.

Kakor na ukaz so stopili vsi in jeli zbirati tiste bisere, odrivajoč drug drugega, da je nastala resnična gneča. Zakaj sleherni izmed njih, ki so se štelali med odlične, si je hotel nabrati mnogo.

Ljudstvo pa in vojska, izbita in izmučena, sta tiho govorila med seboj:

»Niso to naši biseri, ki jih zbirajo? ... Iz solz vilinih porojenih, radi našega trpljenja prelitih? ...«

Bilo je takrat, da sem trepetal za njo, ki sem jo ljubil.

Prikazen pa je dvignila svojo roko in rekla:

»Ne boj se! ...«

Zboroval je narod, pred šotori sedeč. Mračna so bila njegova lica in mračni pogledi, ki so objemali prekrasno vilo Svobodo.

»Zamašiti se morajo njena usta,« je govoril resno in odločno. »S kriki svojimi vznemirja ljudstvo in nas vse spravlja v nevarnost. Ljudstvo je zaljubljeno v njo in zgodilo bi se lahko, da bi se spozabilo nad nami, ki jo čujemo. Zato se morajo zamašiti njena usta.«

Bili pa so še taki na zborovanju, ki so govorili:

»Premalo je to za našo in njeno varnost in za mir ljudstva. Roke ji treba zvezati, zakaj z rokami se lahko delajo nepotrebna znamenja. Vi pa veste, da so znamenja nevarnejša od besed!«

Ko so to rekli, so premislili vse to, kar so govorili in videli, da je dobro. Stopili so k vili, prijeli njene prebele roke surovo kakor se prime opasnega razbojnika, in jih ovili z vrvmi, iz sirovih konopljev pletenih. Z gnusnim, nečistim robcem so zamašili njena dražestna, vilinska usta, a trak preko prsi, noseč škrlatasto barvo trpečih, so zakrili popolnoma.

»Sedaj kriči,« so rekli škodoželjno in njih pogled je bil poln zloradostnega smeha.

V tisti svoji škodoželjnosti in zloradostnem smehu, v tisti svoji opojnosti neomejenega gospodstva niso slišali šuma, ki je završal med ljudstvom in šel, kakor gre vihar preko step in gozdov. Vsi trpeči in ponižani so vstali s pšeničnih poljan in rženih njiv, prišli iz rudnikov in gozdov, iz čolnov in ladij. Zgrnili so se v orkan in njih sila je raznesla šotore, postavljene okrog vile Svobode in vse poti in ceste, zastražene po šotorih, odprla in očistila.

Z nežnostjo in skrbjo so bile vzete konopljene vrvi s prebelih rok ljubljene vile, raztrgan na prah gnusni in nečisti robec. Trak pa, z barvo trpečih, viseč okrog vilinih prsi in zakrit, je bil odkrit, osvobojen in v solncu je njegova rdeča barva poljubljala vse z osvobodilnimi pozdravi, življenja krasnimi.

Zagrmeli so milijonski glasovi ljudstva, da je odmevalo od izhoda do zahoda in vojske so prezentirale svoja orožja.

Svobodna je bila vila Svobode, tako ljubljena, tako zaželena. Šotorov, zapirajoč ji pot k narodu, ni bilo več. Ljudstvo samo je stalo pred njo in poljubljalo njene roke in noge. Njen širok trak barve trpečih in ponižanih je bil razpet in je vihral na glavo

vile Svobode, da je bilo videti kakor škrlatna zarja, govoreča vsem in vsakomur, da je vila Svoboda svobodna.

Vse ceste in pota, vodeča k nji, so bila prosta. Ona pa, vsa prekrasna, je šla k ljudstvu in med ljudstvo kakor sodružica. Njeno obličje se je smehljalo in tisti njen nasmeh je brisal znoj s čela trpečih in blagoslavljal žulje na izdelanih rokah.

Ljudstvo je vriskalo od sreče in plakalo od sreče. Ona pa, tako ljubljena, je zbirala tiste solze in tisti smeh in nizala oboje v prelep venec, da okinča z njim svoj prebeli vrat in valoveče prsi.

Kamor je stopila v svojem priprostem veličastvu, je objemala z mehкими rokami slehernega, ki jo je pozdravil in razdajala svoja bogastva vsem, ki so hoteli. Vsem, hodečim po travnikih, trudečih se med pšenico in ržjo, v gorah in gozdovih in mračnih rudnikih, plujočih po rekah in morjih. Vsa lica teh presrečnih so se svetila otroškega veselja.

Stopila je k jamam, v katerih so zdihovali nesrečni, za njeno čast se potezajoči. Z materinskim glasom jih je pozdravila, podala jim svojo osvobodujočo roko in jih dvignila iz jam. Božala je njih blede lica in govorila:

»Pozdravljeni vi, otroci moji!«

Osvobojeni pa so s solzami v očeh poljubljali njene roke.

Šla je k vojski in jo poljubila z vilenskim poljubom svojih ustnic.

Vojska, čuteča poljube svoje ljubljene vile, je vztrepetala od navdušenja in sile.

»Ti, nepremagljiva,« je klicala vojska. »Ti, boginja naša, ljubljena nenagledna, si prišla k nam, ki smo umirali za tebe... Nisi se zbalas nas, surovih, v bitkah zaka-ljenih, v krvi roparjev okopanih?!...«

Ona pa, vila, se jim je smehljala in jih poljubljala, govoreč:

»Pozdravljeni, vi, junaki! Moji ječarji so vas poslali, da koljete sebi enake... Vi ste pa stali in umirali, misleč, da umirate za mene, vilo Svobodo. In tista vaša zvestoba je osvobodila mene, vilo Svobodo. Pozdravljeni, junaki!«

Potresla je vojska s svojimi topovi in sekirami in noži in njen krik je bil kakor krik orla v nedoglednih višinah, svobodno plavajočega po svobodnem prostranstvu:

»Spoznali smo resnico... Tvojih ječarjev ni več... Bratje smo vsi, poznani in nepoznani od vzhoda do zahoda. Kdo je, ki si upa naščuvati nas nanje?... Kdo je, ki si upa dvigniti roko po tebi, vila Svoboda, da ga vidimo?...«

Potresla je prikazen z mogočno roko in tema me je objela vsega... —

*

Ko sem se vzbudil, je sijalo solnce...

Pomislil sem v svoji duši:

»Kakor pravljica je bilo vse tisto, v sanjah pokazano, kakor prekrasna, nepoznana pravljica!«

Na ulicah pa je šumelo, kakor če prihaja pomlad. V zraku je donelo kakor pomladanski pozdrav:

»Hristos voskrese!«

Pogledal sem na ulico in na solnce in sem spoznal, da je bilo vse tisto, kar sem videl v sanjah, resnica.

»Ej, pozdravljena mi, dežela presrečna!...«

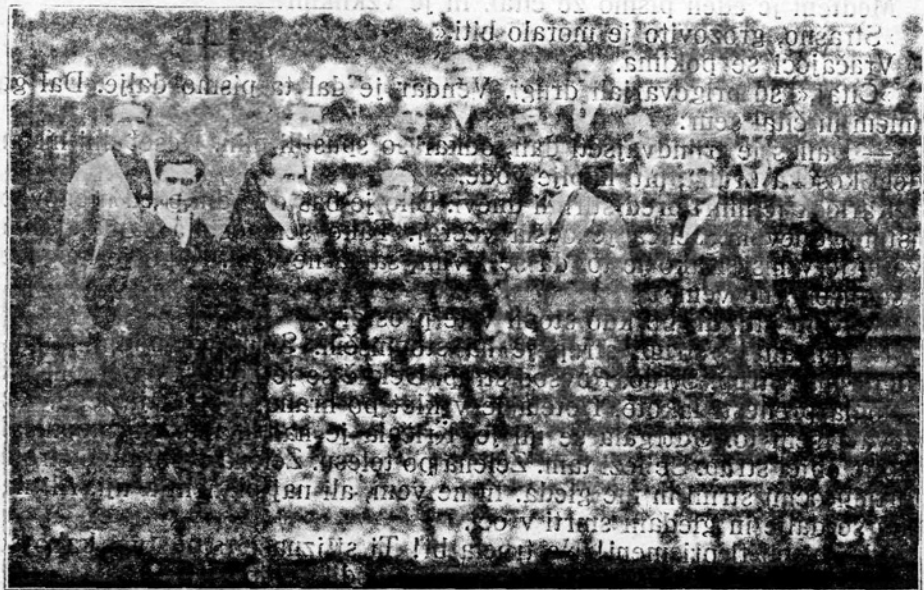
Čitaj Blokove pesmi iz ruske revolucije — »Dvanajst«!

Ali imaš doma Beerovo knjigo »Karl Marx«?

Kulturne notice.

Ivan Cankar pripada delavstvu pred vsemi. Njegov »Hlapec Jernej in njegova pravica« je pisan predvsem za vse hlapce Jerneje. To delo je pošlo. Le v knjižnicah ga še dobite. Zato je hotela »Cankarjeva družba« izdati to njegovo delo v ilustrirani izdaji za svoje člane. Ker pa imajo monopol nad njegovimi deli njegovi dediči, s katerimi ima posebno pogodbo »Nova Založba«, je »Cankarjeva družba« zaprosila to založbo, da ji dovoli izdajo tega dela in da sporoči pogoje. »Nova Založba« je odgovorila, da tega ne dovoli iz pravnih in gospodarskih razlogov! Če je že usoda Ivana Cankarja, da drugi spravljajo dobičke njegovega dela, bodi gospodom povedano, da bi jim mi s svojo izdajo gospodarsko prav nič ne škodovali, ker delo bi izšlo le za člane, večinoma delavce, ki

»Svobodaši« z Jesenic in Gorij pri Bledu, ki so bili januarja po nedolžnem v zaporu.

si ne morejo kupovati za nje dragih izdaj »Nove Založbe«. Kljub temu bo »Cankarjeva družba« poskrbela, da Ivan Cankar še in še pride med proletariat.

O treh »Svobodaših« z Bleda je napisal »Slovenec«, da so jih zaprli kot komuniste. »Svobodaši« so za to »Slovenca« tožili. Župnik iz tare pri Bledu je hotel dokazati, da so bili zaprti kot komunisti, ker so orožniki našli pri njih Seliškarjeve »Trbovlje«. Bogve kaj si je župnik predstavljal pod to prekrasno pesniško zbirko?

Velenje in Šoštanj sta kulturna kraja, saj teče mimo njih Savinjska železnica. In vendar je bila tamkajšnjima podružnicama prepovedana uprizoritev Cankarjeve drame »Hlapci« in Cerkevnikove drame »Očiščenje«. Kaj naj rečemo na ves ta lepi kulturni napredek. Zapijmo ono lepo: »Slava bogu na višavah in mir ljudem na zemlji!«

Erich Grisar.

Pismo iz vojne, ki bo.

»Ničesar nisi prinesel s seboj! Kakšen spomin. Kakšen košček granate ali patrono sovražne puške. Ali plinovo masko, kakršne ste nosili. Rad bi jo videl. Od zadnje vojne sem si eno shranil.«

»Ne,« odvrne vračajoči se zamolklo. »Samo to.« In vzel je pismo iz žepa. »Našel sem ga v hiši, ki smo jo preiskali, če ni kdo ostal živ.«

»In ničesar drugega nimaš?«

»Ne,«

»Potem pripoveduj vsaj, kako je bilo, kako ste živeli. Kako ste se vojevali?«

»Nimam česa pripovedovati.«

Medtem je eden pismo že čital. In je vzdiknil:

»Strašno, grozovito je moralo biti.«

Vračajoči se pokima.

»Čitaj,« so prigovarjali drugi. Vendar je dal ta pismo dalje. Dal ga je meni in čital sem:

— Danes je triindvajseti dan, odkar so spustili plin. Deset dni nisem videla koščka kruha, niti kaplje vode.

Karlček je umrl pred štirimi dnevi. Bilo je baš dva dni pred njegovim rojstnim dnevom. Jelica je odšla včeraj. Tako sem ostala sama. Edino živo bitje v hiši. Kako je to, da še živim, sama ne vem. Kako je mogoče, da še pišem, ne vem.

Ne vem niti, ali bo kdo stopil v te prostore.

Na ulicah je strup, strup je na stopniščih. Strup v spodnjih nadstropjih hiš. Strup. Strup. Povsod strup. Deklič se je zgrudil na stopnicah. Ni mogla prenesti lakote. Hotela je v klet po hrano. Hotela je jesti. Zadrževala sem jo. Odtrgala se mi je. Kričala je nad mano. Na stopnicah pa jo je objel strup. Še leži tam. Zelena po telesu. Zelena v obraz. S široko odprtimi očmi strmi in me gleda. In ne vem, ali naj planem k nji. Ali naj trpim še dalje in gledam smrti v oči.

Ako bi bil ti pri meni! Ne trpela bi! Ti si iznašel sredstvo, kako se srečati s strupi. Ti si našel pot, da bi osvobodil svojo domovino.

Ali kaj je tvoja domovina? Živiš li še? Se-li kedaj vrneš? Vse mesto molči. Nobenega življenja ni več na ulicah. Zakaj so morali ljudje prej umreti. Zakaj se je žrtvovalo življenje, ko vendar sedaj ne bo imel nikdo bogastva, za katero je šlo? Zakaj?

Doli pod oknom leži otrokovo truplo. Hotel je vloviti svojo žogo, pa ga je presenetil plinov val.

V zgornjem delu mesta je morala eksplodirati bomba. Mi tu doli nismo vedeli ničesar. Videli ničesar. Dekler se naenkrat ni vsakdo tam doli na ulici zgrudil. Izvoščki so padali s svojih sedežev. Konji pred vozovi. Avtomobili brez šoferjev so drveli v stene in se razbijali. Grozni krči so zvijali telesa.

Vse življenje je ugaslo.

In tako leži vse z ugaslimi očmi. Zeleni. Zeleni. Ptice, ki so jadrle po zraku sem videla padati na tla. Mrtve.

Samo jaz živim. Samo jaz. In za kakšno življenje me je obvaroval tvoj nasvet? Ostani v zgornjih prostorih, si dejal, ko si odhajal. Ostala sem zgoraj. In vedno bližje prihaja smrt. Ne vem, ali se dviga plin k meni, ali umrem od gladu, ali pride rešitev.

Rešitev, odkod?

Kdo ve, če še tu v hiši živi kak človek. Da trepetna ena žena za svoje življenje, da preživelim, ki postanejo zmagovalci, pove, da so morilci, da jih mati proklinja.

Slišiš moje poslednje besede, ki jih piše moje pero. Z roko, ki trepetata kakor tretjima jaz.

Vi močje ste morilci. Vsi ste prokletstvo zemlje. Da bi ščitili nas, kakor govorite, vojujete vojne. Naše otroke hočete ščititi, a jih pri tem ubijate. Našo kri morite. Našo kri. Za to, kar imenujete čast.

Da, to čast nosite še vedno, da ste žene naredili za spremljevalke smrti.

Da vas ne bi mučilo poslušanje in gledanje hropenja svojih otrok.

Ako se kedaj konča ta morija, ako katera žena kljub vsemu uide smrti, naj zavlada svetu ona. Naj uveljavi zakone, ki bodo brzdale moške, kakor se kroti zveri, ki se jih radi divjosti mora ukrotiti.

To govori tvoja žena tebi. To govori tvoja žena, ki je živela ob tvoji strani, preden umrjem.

Povem ti, užitek mora biti umreti ob stebru, preluknjan po besnečih kroglih.

Užitek, izkrvaveti s prerezanim životom, ali trpljenje vsega trpljenja je, umirati sredi tisočev mrličev. Od lakote ali od strupa. Kaj vem. Proklinjam te. Prokletstvo in trikratno gorje življenju, ki mi diktira to pismo.

Gorje...

Tu se je končalo pismo v nerazumljivem trepetu, ki ni dal napisati več nobene črke. Samo krči, samo omedlevica. Smrt. Smrt človeštva.

Tisti, ki je prinesel pismo, ga je vzel zopet in odšel. Ko smo gledali za njim, smo si bili na jasnem, da je nesel v svojem žepu smer poti človeštva. Poti, po kateri bo šlo človeštvo, ako kmalu ne krene za onimi, ki kažejo pot k življenju.

Prevedel Iv. Vuk.

Pripomba: Erich Grisar je proletarski pesnik-pisatelj, rojen 1898. in živi v Dortmundu. Njegovi znameniti spisi so: »Morgenrot«, pesmi, 1920; »Das Herz der Erde hämmert«, črtice in pesmi, 1923; »Morgenruf«, pesmi, 1923; »Unser ist der Tag«, drama, 1924; »Gesang des Lebens«, pesmi, 1924; »Schreie in der Nacht«, knjiga spoznanja, 1925.

Rudolf Golouh:

Odlomek.

(Iz uvoda k novi zbirki pesmi Čulkovskega »Glasovi iz teme«.)

Bogaboječi čuvarji takozvane tradicionalne kulture tožijo o propadanju umetnosti, o krizi človeškega duha, o ogroženem kulturnem dobrem stoletij itd., in ž njimi vred tožijo in vzdihujejo tudi epigoni slovenske umetnosti in kulture. Nič čudnega. Če je že ostalemu svetu težko umeti to krizo, ki ni kriza, marveč prehod, iskanje novih tvarin, oblik in izrazov, drugačno približevanje življenju, pogumno snovanje nove umetnosti, nove kulture — kako mora ostati vse to nerazumljivo šele našemu siromašnemu tradicijskemu literarstvu, ki kaže ravno v tej kritični dobi vso svojo brezmejno votlost, licemerstvo in ozkogrudnost! Temu našemu literarstvu, ki se napihuje in napihuje, ne daje pa ničesar od sebe, ker trpi na

kroničnem zaprtju! To literarstvo ni imelo nikoli sigurnega umetniškega in življenskega kriterija, je živelo vedno od medsebojne hvale in medsebojnih samolastno prilaščenih privilegijev in biriškega čuvanja, da se ne pojavijo preko njih nove ustvaritve, širšega obzorja in rigoroznejše vitalnosti. Pa naj bi bilo sedaj sposobno slediti novemu življenju, kakršno je, razumeti nove oblike, nove izraze umetnosti, novo dušo sveta, umeti ta prehodni proces v kulturi narodov, ki je le v toliko v krizi, v kolikor se osvobojuje stare umetnosti, umetnosti maloštevilnega vladajočega razreda, doslej v glavnem zgolj njemu namenjena, da vstvari novo ljudsko umetnost! To novo umetnost, v kateri je — po Shakespeareju in Flaubertu — edino še najti nove, oživljajoče elemente. Ta umetnost ne more biti več umetnost enega razreda, nego vsega naroda, iz njegovega življenja črpana, z njegovo krvjo napisana, njemu namenjena! Slovenska literarna dolina Šentflorijanska ni niti še zapazila, da imamo na svetu kino — kino, ki omogoča najširšim slojem uživanje filmov z najboljšimi igralci, z razkošno režijo, in s sežeji, ki so, ko so najslabši in najpuhlejši, za nekaj kilometrov širšega obzorja kot njihove pietrificirane revije. To literarstvo se ni menda nikoli potrudilo niti do kakega boljšega kina, da bi prisostvovalo, recimo, kakemu ruskemu filmu, uprlo oči v to novo umetnost in se koj nato odpovedalo svoji literarno-policijski službi. Literarno-policijski, sem rekel, ne navadni policijski, kajti danes pišejo policaji po stražnicah bolj zanimive povesti v svoje službene protokole, kot naši oficialni, popečateni literati. Zadnjič enkrat so te vehe blagovolile prisostvovati v Ljubljani delavski predstavi »Krise« in, o joj! Priznati so morali, da je to nekaj novega, da je tu življenje, dinamika, barva, izraz, da je to simetrija v diagonalah in vrtincih, ruski teater itd., — ali osel, in to osel domače pasme, ostane pri svojem glasu. In zarigali so v svojih dveh notah, da je vse lepo in prav, ali — neki izgovor mora biti —, vse to da je le uspeh — režije! Kakor da bi mogla naenkrat režija sama nadmestovati vsebino in vrednost dela, podati nekaj novega, zanimivejšega, če ni delo samo novo in dobro! Še malo, in napisali bi, da »Krise« in tistega, ki jo je napisal, sploh ni. So samo igralci in režija. Ker je že bil uspeh tukaj, ga niso mogli utajiti, neko neumnost so pa morali napisati. Sicer bi naši takozvani kritiki ne bili več to, kar so. To vendar ne gre, da bi nekdo, ki ne prodaja dima in ne nosi umetniškega pečata, ki si ga je sam pritisnil, vihal v njihov zeljnik! Zato, vse lepo in prav; ali ... Kajpa, ali, ali; i-a, i-a ...

Ta nežni in skromni uvod je bil potreben, ker se danes skuša opravičevati vso domačo ničevost z neko krizo, katera je sicer, vsaj kar se Slovenije tiče, v toliko tukaj, v kolikor so slovenski literarni epigoni še vedno v krizi, kakor so bili prej in slej, le da je prej ime Ivana Cankarja odtehtalo v obilni meri vse te petrefakte in še tisočkrat tisoč tolikih, pa se ni ta endemična kriza tako videla in občutila, kakor se danes. Slovenska umetnost, razen Prešerna, Cankarja, Zupančiča in še par imen, je bila ves čas siromašna stvar, in če bi jo sodili po tistih, ki so se najbolj repenčili, bi ne bilo vredno, da o njej govorimo. Kako nenaravne razmere so vladale in še vladajo v slov. umetnosti, nam kaže najbolj dejstvo, da nimamo še zanesljivega literarnega kritika, s sigurnim umetniškim kriterijem, ki bi se približal vsaj za nekaj odstotkov nemškemu Kerru ali italijanskemu Tilgherju. Kjer ni pravega sodnika, tudi ni pravega sodišča. Je lahko samo iblajtarstvo, pa sodba in rabsodba po kakem cehovskem patentu.

Eden največjih paradoksov v našem literarnem življenju pa ostane ta, da so ravno naši najstrožji monopolizatorji umetnosti prezrli to neznanost stvarco, da je ravno naš veliki Cankar predvsem socialni pesnik, socialni pisatelj, da je ravno v tem njegova nedosežna veličina, da je pokazal, da se umetnik ne sme izločiti iz naroda, iz socialnega življenja narodovega, da je v narodovem socialnem življenju iskati narodovo dušo, narodov obraz in izraz, narodovo usodo in pot, da je tu umetnikovo kraljestvo, da se odtod črpajo umotvori. Cankar je socialni pesnik, pisatelj proletarskega življenja ti-

Rudolf Golouhy

pično proletarskega naroda, in Cankar bo postal lastnina vseh narodov, ne samo radi svoje lastne umetniške sile, svojih povsem lastnih umetniških kvalitete, marveč predvsem kot ustvaritelj nove socialne umetnosti, ki jo največji duhovi ostalih narodov šele iščejo in ustvarjajo. V Cankarju je največ osnov te nove umetnosti, ki ne zametava dobre osnove stare in ne rušikontinuitete — odpira pa najčistejši umetniški vpogled v socialno življenje naroda, ž njim živi in stremi. In koliko večja je

vrednost Cankarja s te strani, če še uvažujemo, da je on pesnik komaj se perajajočega naroda. Cankar utelešuje v svojem hlapcu Jerneju, temu gigantskemu fresku, proletarca iz vasi. Ali nov čas, družabni in narodni razvoj, je razvil tudi v našem narodu nove družabne elemente in momente, nove poglede. Živimo v dobi ogromnih socialnih in duševnih preobratov. Medtem ko je naš takozvani literarni svet spal, so se zrušila tisočletna cesarstva, in ob Volgi se je začela nova doba. In te preosnove, ti preobrti, se še dan za dnevom ponavljajo in izpopolnjujejo. Niso samo politični, socialni, duševni in moralni preobrti, so obenem tehnični preobrti.

Fosilizirano slov. literarstvo ni niti zapazilo, da je še celo tehnika prešla v službo duševnosti in da je bil to morda eden največjih preobratov novega časa. Kino, tehnika, služi danes razširjenju umetnosti in znanosti; radio, tehnika, enako! In poleg tega neštete iznajdbe in izpopolnitve na vseh poljih in v vseh pogledih. Stara, razruvana Evropa kaže, vzlic svetovni vojni in vsem ž njo zvezanim katastrofam, toliko sile, kakor je nismo v prejšnjih časih niti slutili. In da se s tem poraja tudi neka nova duševnost, novo gledanje na življenje in na svet, bi moralo biti tudi najbolj otopelimi možganom jasno. Pa ti naši takozvani umetniki plesne po svojih kavarnah in stresajo svoje štiri lešnike, in če kdo zagrabi v to življenje, v njegove borbe in stremljenja, pa se delajo, da to ni umetnost, to ni življenje! To ni zanje, ki niso niti aristokrati, niti capini. Zanje je umetnost njihov — nič!

Novo obiležje so dale današnjemu času socialne borbe probujajočega se delavstva. To delavstvo je bilo in je še gonilna sila vseh preobratov. Ali to delavstvo je bilo tako zaposleno v svojem vsakdanjem mučnem organizatorskem in izobraževalnem delu, da je v njem izčrpavalo vse svoje energije. Borbe za vsakdanji obstanek, borbe za večje in večje pravice v državi in v delavnici, borbe za višji in višji kolektivni napredek, borbe za tarifno pogodbo — okolu tega so se izčrpavale sile novih generacij Polagoma je pa to gibanje vendar osvojilo svet in nato, po logičnem zakonu razvoja, prešlo na vsa polja družabnega in duševnega udejstvovanja, prešlo v znanstvo in umetnost. Pojavili so se tudi pesniki in pisatelji iz delavskih vrst. Pojavljajo se polagoma tudi v mali Sloveniji. Znamenje, da tudi pri nas to gibanje dozoreva. Pesniki socialne borbe so to, ki na svoj način obdelujejo materijo, opisujejo in opevajo nove borbe, nove težnje.

Alfons Petzold.

Progovni čuvaj.

Jeklena spona spanja mu vedno tesneje objema možgane. Črke koledarja, ki se jih spominja napol v nezavesti, beže pred njegovimi utrujenimi očmi in postajajo vedno manjše in manjše.

Dvajset ur opravlja že nepretrgoma službo, medtem ko je pred nastopom službe spal samo štiri ure.

Polnoč je minila. Še dve uri, nato pride brzovlak. Ko odpelje, sme zopet za nekaj ur leči.

Ali vsaka posamezna minuta, ki jo mora še prebdeti, minéva počasi. Svinčena teža tišči njegovo telo, stopa na vsaki živec in stiska bolešno vročične možgane.

Rad bi ugasnil neusmiljeno rezko bliščečo električno žarnico, ki zbada njegove oči.

Ali boji se storiti to. Ako bi ga obdala mehka, dobra noč, bi takoj zaspal.

Naposled čuti, kako vse v njem stremi po temi, kakor premražen po topli odeji in kako vstaja v njem srd proti daljnemu mestu, v katerem se ta vražja luč proizvajajo.

Tam smeje vsi spati. Vsi spé v žametasti temi spalnic in v mehkih posteljah, imajo zaprte oči. trdno zaprte oči vso lepo noč do prijaznega jutra.

Tudi njegova žena, ki že nekaj dni vsled hude bolezni leži v mestu v bolnici, spi. Sovražna misel se vcepi v njegovi boleči glavi zoper življensko tovarišico.

Gotovo je zbolela samo zato, da se enkrat pošteno naspí in ga je pustila samega. Kakor mačke so vse, zvite, brez srca za garajočega moža.

Kdor se ženi, si naprti križ na pleča. Ona žrtvuje samo svoje ime, mož pa vse, celo svojo ABC in dobi zato cel kup skrbi, ki mu pritiskajo nos v zemljo in mu ne puste, da bi se ozrl v nebo. Tako leži sedaj tudi njegova, v lepi, topli postelji, sanja gotovo o lepih rečeh, in ko se vzbudi, leži mrak bolniške sobe kakor mehki žamet na njenih očeh, ki jih sme zopet zatisniti, in spanje nadaljevati... Tristo hudičev... Proklete premišljevanje... sedaj bi kmalu zaspal, — za las je manjkalo.

Še eno uro in štirinajst minut!

Drgne si oči. Utrujenost boli v njih kakor zdrobljeno steklo.

Nato vzame zopet knjigo v roke. Utrujeno ustvarjajo možgani iz prečitanih besed slike in dogodivščine.

Lažniva knjiga! Življenje je mnogo bolj žalostno za tistega, ki si mora prigarati svoj vsakdanji kruh in pipo najbolj priprostega tobaka, in mnogo lepše in prijetnejše je življenje z bogastvom blagoslovljenega, kakor je tu na tem neumnem papirju napisano.

Koledar je zafrfal kakor prestrašena kokoš v majhen, odprt zaboj za premog...

Progovnemu čuvaju se je zdelo kakor da gori luč v žanici vedno močneje, ostreje.

Pa četudi obrne glavo kam drugam, da se umakne pripekajočemu pogledu luči, povsod, v vsakem kotu je strašna svetloba in vrtil njegov pogled nemirno okrog.

»Mrcina!« sika razjarjen na žarnico, ki mu sveti v obraz... Srečna misel mu šine v razbeljene možgane. Vzame svoj veliki temnomodri žepni robec in ga obesi preko beložarjene žarnice.

»Tako, mrcina, pljuj sedaj svoj strup...!«

Strgajoč iztek električne signalne ure ga je odtrgal iz utešenja. Strah pred nepopisno strašnim dogodkom, ki bi se lahko zgodil, je vrgel razcefrane misli v gnijoče stene njegovih možganov.

»Saj vendar nisi spal?«

»Preslišal signal!«

»Proga ni prosta... Trčenje vlakov!«

V mraku ni mogel videti, kako stoji kazalec.

Iztrga robec z žarnice. Plameneča luč oblije pohlepno številčnice ure...

Še deset minut!

Progovnemu čuvaju je bilo kakor da so naenkrat vsi živci kot majhni plamenčki sisknili iz njegovega telesa, kakor da je njegova glava plameneča baklja.

Stokajoč se prime za glavo. Strašno, kako žgejo lasje!

In tisto pred njim na mizi, tista žival z enim edinim gorečim očesom na čelu, to je vendar mačka, divja, grozovita mačka, ki mu hoče skočiti v možgane.

Rjoveč od strahu, razjarjenosti in bolečin, udari s stisnjenimi pestmi po svetilki... Pok, peklenski žvenket, tema, je planilo nanj. Kri je tekla s prstov. Ni gledal na to, nego je planil v noč...

Na nebu so svetile zvezde.

»Same mačke, same mačke« — škriplje ves blazen in v grozi ter beži po progi.

Levo in desno in tudi pred njim je bila noč. Ali nad njim skačejo ognjene mačke in mu prete; njegova glava je goreča kakor plamen.

Edino rešitev je še poznal. Mora zbežati k svoji žena v bolnico. Tam ni krvoločnih mačk. Tam stoje hladne, usmiljene postelje, kjer bo v eni izmed njih skrtil in zakopal svoje žareče, kadeče se telo. — — —

Tako je drvel v blaznem strahu naprej, s stisnjenimi rokami, zaščičajoč žarečo glavo.

Naenkrat skočita iz temne stene v daljavi dve rumenosvetli točki in se bližata v divji naglici. Postajata vedno večji in večji in sta kakor dva ognjena žrela, bljuva-joča strašen ropot in puh.

Progovni čuvaj je sredi teka odrevenel kakor kamen. Čepeč med tračnicami, pripravljen za skok, ni čutil več strahu, ne groze, nego samo divjo, živalsko jezo.

Ognjena zver, od katere izvira vsa krivica, vse hlapčevstvo sveta, luha besneč vsi bližje. Hoče ga pogoltniti in požreti, kakor je požrla in pogoltnila milijone ubogih sotrpinov in sotrpink.

Ali on hoče maščevati vse! Čuti v sebi moč, neomajen obup...

Sedaj...

S tulečin: smehom in s stisnjenimi pestmi se je vrgel na orjaško oko refleksne svetilke s požno paro drvečega brzovlaka...

Strojvodji je priletelo na roko nekaj spolzko-kašnatega. Ko je pri migljajoči svetlobi kotla pogledal, je videl krvavi kos možgan.

Groza ga je stresla in mu vrgla pipo iz ust.

Prevedel Iv. Vuk.

Pripomba: Alfons Petzold je rojen 1862. na Dunaju. Umrl 1923. na Tirolskem. Njegova važnejša dela so: »Vkljub vsemu«, pesmi, 1910; »Spomini nekega očesa«, novele, 1921; »Sil, popotnik«, novele, 1916; »Ljudstvo, moje ljudstvo«, pesmi, 1915; »Ognjena pot«, ruski revolucijski roman, 1918; »Obraz v oblakih«, 1923.

Kulturno delo strokovnih organizacij.

Dolgo časa so strokovne organizacije smatrale, da je njih naloga samo borba za zboljšanje mezd in ugodnih delovnih pogojev. V strokovne organizacije je gnala delavce želja samo po materijelnem zboljšanju svojega lastnega položaja in tudi agitacija se je vršila vedno v tem smislu. Tako so stale strokovne organizacije tu kot orodje za dosego samo materijelnih dobrin.

Vendar so se ti časi, zlasti po vojni, spremenili. Danes so strokovne organizacije že vplivna moč v človeški družbi v vsakem oziru in kapitalizem jih mora, če hoče ali noče, priznavati. V vseh razrednih strokovnih organizacijah nastaja novo gibanje, novo stremljenje, in sicer po kulturi, po obogatitvi duševnosti delavca in to duševnosti proletarske ideologije. Solidarnost delavskega razreda se odraža vidno v tem, da ime proletarec ni več nekaj ponižujočega, nego nekaj samozavestnega in zgodovinsko pomembnega. Vsak organizirani delavec je ponosen na ime proletarec. In ta samozavest probuja v delavcu duševnost, hotenje po delavski izobrazbi.

Slišijo se trditve, da je duševna izobrazba nemogoča brez materijelnih predpogojev. Lačni, utrujeni, izmozgani ljudje nimajo smisla za izobrazbo, za umetnost, za knjige, za lastno ustvarjanje in doživetje. In ravno zato je naloga strokovnih organizacij, da svoje člane vzdobujajo k samoizobrazbi. Kajti, doseči materijelne dobrine, je brez izobrazbe, brez kulturnega razvoja in dviga delavca, trajno nemogoče. Izobrazba, katero daje delavcu kapitalizem, mu prinaša malo ali nič koristi. Prepo-

jena je s kapitalistično ideologijo, ki delavca le tlači k tlom, ne pa, da bi ga dvigala. Zato je v samozatajevanju izmučenega delavca, da si pridobi svojo, resnično miselnost, pravo izobrazbo, slonečo na proletarski, to je na človečanski ideologiji. In tu je zopet naloga strokovnih organizacij, da to vrše. Zakaj, če se delavec ne zaveda samega sebe, da je človek, enakovreden, če ne pokaže svoje duševne moči nikjer, ali je mogoč uspešni boj strokovnih organizacij za osemurnik? Za izboljšanje delovnih pogojev? Za izboljšanje mezd? Za starostno zavarovanje?

Odgovor na ta vprašanja je viden pri neorganiziranih, še bolj pa pri onih, ki so organizirani v od buržuazije postavljenih buffer-organizacijah. »Gospod bo izvojeval naše zahteve skupno z nami, delavci,« je molčeče opravičevanje takega delavca. Komur manjka samozavesti in samospoznanja in s tem proletarske kulture, govori tako.

Res je, da so z zahtevo »več plače«, »osemurnik« itd., strokovne organizacije dale po napornih borbah predpogoje za kulturni razvoj delavskega razreda. Vsak korak napredka na socialnopolitičnem polju, ki ga izvojujejo od kapitalistov strokovne organizacije, pomeni neposredno del izobrazbe in dvig duševnosti delavskega razreda.

Ali strokovne organizacije se morajo tudi intenzivno in direktno truditi, da dvignejo proletarsko miselnost svojih članov in da jo vnesejo tudi med indiferentne mase. Med svojim članstvom morajo na široko propagirati tudi kooperativno, to je združno misel. Kajti gospodarska osamosvojitve delavskega razreda je tudi odločilne važnosti za izboljšanje delavskega življenskega položaja. Zakaj s svojo majhno mezdo vzdržavati gospodarske ustanove kapitalistov, ko ima delavstvo lahko svoje kooperative, zadruge, v katerih upravlja samo in si z dobičkom izboljšuje svoje ustanove? Le pogledjmo za vzgled na Dunaj. Stavbne zadruge, konzumne zadruge so bile ustanovljene s pomočjo strokovnih organizacij. Razstave pohištva in hišno-gospodarskega orodja in potrebščin, narejene v delavskih zadrugah, so ustvarjale strokovne organizacije.

Posebna naloga strokovnih organizacij pa je v duševni izobrazbi svojih članov. Predavanja, kurzi, brošure, letaki, revije, so moč, ki članu odkriva pogled navzgor, v solnčne sfere, ki so dosegljive in ki tudi indiferentni masi kaže, kje stoji in kam ima stopiti, da še bolj ne zaide. Delavec mora čitati. S tem se mu daje material za premišljevanje, za izmenjavo misli in razgovore v družini, v obratih, med odmori. Strokovno organizirani delavec dobi redno svoj strokovni časopis. Strokovne organizacije skupaj pa naj tam, kjer ga še ni, ustvarijo za vse proletarski družinski list. V tem proletarskem družinskem listu morajo biti poleg povesti proletarske tendence in poleg slik iz delavskega življenja tudi razprave o narodnem gospodarstvu, o socialnem pravu, o znanstveni organizaciji dela, o socialnem zavarovanju itd.

Da bi vsaka organizacija vršila v svojem delokrogu vse to kulturno delo, je zvezano z velikimi težočami. Zato imajo strokovne organizacije, združene v strokovni svet (URSS, Strokovna komisija), ustanoviti tam, kjer še ni, posebno kulturno centralo, ki vrši kulturno izobrazbo delavca. In skrbeti je, da je vsak član strokovnih organizacij tudi član te kulturne centrale, ali pa, da so strokovne organizacije same z vsem svojim članstvom včlanjene. Za Slovenijo je ta kulturna centrala »Svoboda«. Taka kulturna centrala je nekako »rdeče semenišče«, ki ima poleg drugega vzgajati strokovne funkcionarje, vršiti predavanja, izdajati kulturno re-

vijo in poljudno-znanstvene brošure ter delavcu praktično pokazati, da znanost ni »nevtralna«, kakor trdi buržuazija, in najmanj tista znanost, katera je nujno potrebna delavcu, da spozna, da je tudi on človek. In to je: narodno gospodarstvo, nauk o obratovanju, zgodovina, socialna politika, delavsko pravo in drugo.

Kakor mora biti vsak »Svobodaš« član strokovne organizacije, tako mora biti vsak strokovničar član »Svobode«.

Kurt Tuchoisky:

Smehljanje Mone Lize.

Kako se obnašam kot morilec?

Ako kdo izvrši umor, naj si vedno misli, da ga morejo kasneje nekoč obsoditi ne le radi umora, temveč predvsem in poglavitno radi njegovega prejšnjega življenja kakor tudi radi spremljevalnih okolščin, ki obdajajo njegovo dejanje. Pred Bogom se bo moral opravičiti za prelito kri — predsednik nemškega sodišča pa meri s strožjo mero. Kolikor moremo zahtevati od morilca, bo dobro napravil, ako se bo uživel v dušo ravnatelja deželnega sodišča, da ne bo potem kakih obtežljivih momentov.

Debeli Chesterton* (izgovori: Čestertn) je odkril, da morilcu vse oprosté, samo tega ne, da po dejanju pokadi cigaro — morilci ne smejo kaditi cigar, ker je to znak največje duševne surovosti. Chesterton ne pozna nemških sodišč, sicer bi že davno od strahu shujšal za trideset funtov — s cigaro samo zadeva še ni odpravljena.

Umor je, kakor znano, vsakemu izobraženemu državnemu pravdniku dejanje, ki je izvršeno v najskrajnejši ekstazi in z najhladnokrvnejšo surovostjo. Pri tem mora tudi luna posvetiti skozi oblake; morilci morajo tudi že pred dejanjem mračno odločno okrog begati, dajati od sebe jasne znake nemira in oči obračati. Nezakonskemu spolnemu občevanju se mora za vsako ceno pred umorom izogibati, kajti to meče slabo luč na morilčev značaj in vsak akt daje retorično poanto (govorniški poudarek) obtožilnemu govoru državnega pravdnika ali — kar je isto — utemeljitvi obsodbe po predsedniku.

Po umoru naj se morilec izogiba predvsem javnih gostiln, konjskih dirk, vlačug, sprehodov po ulicah kakor tudi svojega stanovanja, ki ga na noben način ne sme poiskati mirno, kot da bi se nič ne zgodilo. Kako naj se morilec po dejanju pravzaprav obnaša, da se ne bo sodišče zgrajalo, je težko reči, toda na noben način se ne sme tako-le: Da si od dvojnega umora prihrani milostno eno smrtno obsodbo, se morilec predstavi najbližjemu policijskemu revirju in natančno oriše vse posameznosti svojega dejanja, motive in potrebne indicije. Po priznanju se zgrudi... Sploh naj se vede psihološko malo abnormalno, zmedeno. Zelo ugodno je, če morilca po dejanju po vseh predpisih grize vest; ako bi se mogla pjaviti tudi grozeča sanjska prikazen žrtve, je to nujno priporočljivo.

Na ta način se lahko potolažen pojavi pred nemškim sodiščem vsakdo, ki je prišel v ta žalostni položaj, da je moral izvršiti civilni umor; če se je pred, med in po dejanju vedel domišljiji svojih sodnikov primerno, bo

* Pisec duhovitih angleških kriminalnih romanov. V slovenščino je preveden njegov »Četrtek«.

lahko računat z njihovo usmiljenostjo in razumevanjem, ker ga bodo potem z vsemi tolažili obsodbe državnega sodišča in dušnega pastirja izročili rablju kot dobrega kristjana in podložnika.

Mali parlamenti.

»K poslovníku!«

... Predsednik vstane — priden in dober mož, njegov trebuh leži na urni verižici; toda jedva je spregovoril tri stavke, ko nekdo tenko zacvili: »K poslovníku, k poslovníku!« — Ne, ta ne dobi sedaj besede. Toda potem bo povzročil glasovanje o tem, če je bil po § 17 odstavku 5. pravil predsednik upravičen — he? O tem nameravanem glasovanju se razvije debata. Predlog, da se debata zaključi. Nujni predlog pred predlogom o zaključku. Protipredlog. In če med tem niso pomrli, potem debatirajo še danes.

In zadeva? In zadeva, radi katere smo se vendar, oprostite, sestali? Vrag jo vzemi! Kdo pa vendar sedaj misli na stvari. Gre za to, če je legitimirana predkomisija, ki so jo tedaj izvolili zastopniki odborove komisije, da plenarni skupščini stavi predloge, ki ... »Še meni piva! Gospod predgovornik ...«

»Gospod kolega Ščurk ima besedo!« — »Jaz sem hotel prej govoriti k poslovníku!« — »Gospod kolega Ščurk ...« — »Kršenje pravil! Nemo-goče! Da! Ne!« (Ploskanje desno. Žvižganje levo. Medklic iz centra: »Falzifikat!« — Predsednik zvoní.)

Zadeva pa ima poleg komične strani še prokleta resno plat. Vse obratovanje je globoko nečastno in lažljivo. Pravi »K poslovníku!«, misli pa »To je svinja!«, pravi »Zadnji stavek resolucije ima po mojem mnenju veliko napako«, misli pa: »Teга bomo pa nakurili!«. Nikjer se ne skriva toliko osebne mržnje med toliko navidez stvarnimi argumenti kakor v malih parlamentih ...

... In to se godi sedemkrat v tednu v tisoč nemških pivskih lokalih, s tem se trati čas, s tem so zaposleni odrasli možje in žene.

Družina.

Kaj je družina?

Družina (familia domestica communis = die gemeine Hausfamilie) se v srednji Evropi pojavlja v divjem stanju in v njem navadno tudi ostane. Sestoji iz zbirke mnogo ljudi različnega spola, ki vidijo svoj glavno nalogo v tem, da vtikajo svoje nosove v tvoje zadeve. Ako dobi družina večji obseg, jo imenujemo »sorodstvo«. Družina se vedno studi sama sebi. Družina ve vse: kdaj je imel Karlček ošpice, kako je Julka zadovoljna s šiviljo, kdaj bo Erna poročila elektrotehnika in da bo Francika po zadnjem sporu končnoveljavno ostala pri svojem možu. Take novice si navadno pripovedujejo dopoldne med enajsto in eno po telefonu, ki se ne more upreti temu. Družina ve vse, pa načeloma ničesar ne odobrava. Druga divja indijanska plemena se ali med seboj vojskujejo ali pa kadé cigaro miru: družina pa zmore oboje istočasno.

Op. ur. To so prosto prevedeni odlomki iz zadnje knjige »Das Lächeln der Mona Lisa« Tucholskega, ki je našim bralcem že znan iz zadnje številke »Svobode«.

Beseda zaposlitvi omožene žene-delavke.

V juniju 1929 bo zasedal ženski odbor strokovne internacionale. Na dnevnem redu ima točko zelo važnega problema, o kateri bo temeljito razpravljajal.

Gre za vprašanje, okrog katerega se vrše že dolge ostre debate in naziranja, namreč zaposlitev žensk, ki so omožene. Posebno je to vprašanje aktualno sedaj v času težke gospodarske krize in velike brezposelnosti, pod katero trpe posebno sedaj malodane vse države.

Tudi pred kratkim obdržana konferenca funkcionark svobodnih strokovnih organizacij Avstrije se je bavila s tem vprašanjem. In kakor je po poteku te konference vidno, je mnenje večine avstrij. ženstva, da se zaposlitev

August Bebel.

ženske, ki je omožena, ne sme prepovedati. — V diskuziji tega vprašanja se je večkrat kritizirala zaposlitev ženske, ki je omožena, češ, da je »dvomezdnik»

(Doppelverdiener'). Pod besedo »dvomezdnik« se razume mezda, ki jo zasluži mož ter mezda, ki jo zasluži žena, dasi je ta mezda navadno in vedno precej manjša od mezde moža in je zato ta beseda dokaj netočna. Pravilneje bi se s to nepravilno označbo »dvomezdnik« označilo na primer vpokojenca, ki ima poleg svoje pokojnine še postranske zaslužke. Ali celo v takih slučajih je težko določiti, ali je postranski zaslužek smatrati za pravilen ali nepravilen, ker imajo mnogi vpokojenci naravnost beraške pokojnine in od njih ne morejo mnogi niti živeti.

Ne glede na to, da je žena radi slabega moževega zaslužka, ali celo radi njegove brezposelnosti, naravnost prisiljena iti za poslom, igra za ženo tudi čustvo samostojnosti veliko ulogo. Samoobsebi razumljivo je, da se čuti žena napram možu samostojnejšo, in če hočete, ravnopravna, ako doprinese tudi svoj del k domačemu gospodarstvu.

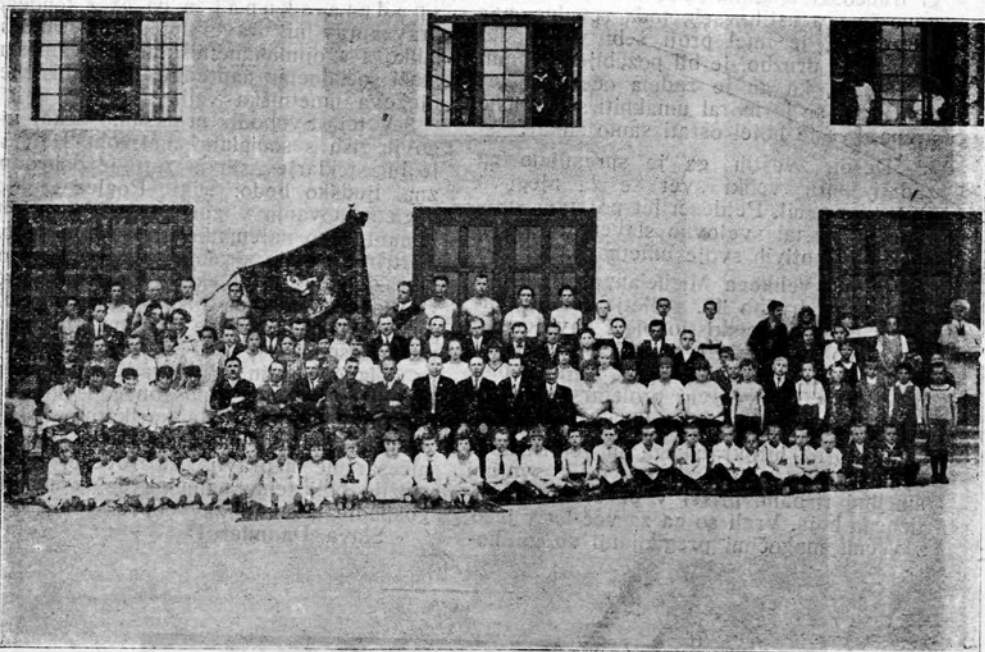
Da žene z izrecno ženskimi poklici, katerih je, kakor je ugotovil profesor Schiff, samo 17 proti 136 moškim poklicem, ne morejo biti zaposlene in radi tega iščejo zaposlitve kot pomožne delavke v drugih poklicih, je jasno. Obžalovati je le, da uporabljajo podjetniki žensko delo kot pritisk na znižavanje mezd nasproti moškim delavcem. Tako je na primer v mnogih panogah delo ženske kvalitativno in kvantitativno popolnoma enako delu moškega. In vendar zato dobiva za 25% manjšo mezdo.

Zaveden delavec se zaveda krivice, ki se godi ženski-delavcu, in da vrši delodajalec na tem polju naravnost vnebovpijoči greh, ker »delavcu zaslužek pritrjava«. Zato se morajo vse strokovne organizacije krepko postaviti v vsakem posameznem slučaju, da se plača žensko moč enako kakor moško. Voditeljica nemških strokovničark, sodružica Hanna, je nastopila za zaposlitev žene-delavke in utemeljevala potrebnost, da se mera preživljati družina, kar je pa samo z mizernimi zaslužki mož takorekč nemogoče. Povdarjala je, da je brezposelnost največkrat vzrok, ki sili ženo, da si poišče zaposlitev. Sodružica Hanna je povdarjala, da bi v slučaju, ako bi se zaposlitev žene-delavke v obratih prepovedala,

iste prisililo, da bi prešle v mnogo za obrate nevarnejšo zaposlitev, da bi izvrševale dela, katera bi jim bila v obratih prepovedana, doma.

Holandska sodružica Wibau je povdarjala, da se pripušča ženske k najslabšemu delu, a ne pripušča se jih k boljše plačanemu in boljšemu delu, dasi bi ga opravljale lahko enako dobro kakor moški. Povdarjala je, da je odvisnost žene od moža, in kdor zastopa tako naziranje, človeka nedostojno, če pa to dela še socialist, pa je naravnost zločinsko.

Tajnik belgijskih strokovnih zvez, sodrug Bondas, je mnenja, da je temelj pravičnega naziranja ta, da noben človek nima pravice drugemu, ne glede na spol, predpisavati, kako si uredi in ureja svoj življenjski položaj. Glede na nižje ženske mezde, izjavlja, da bi moški delavci,

Del članstva trboveljske »Svobode« pred Delavskim domom.

če bi bili boljše organizirani, lahko preprečili, da ne bi podjetniki izigrali princip internacionalne delavske konference v Washingtonu: »Za enako delo — enako plačilo.«

Sodrug Bondas je končal z ugotovitvijo, da morajo pred vsem biti žene-delavke kolikor največ strokovno organizirane. Tako bo tudi mnogo lažje izvojevati za žene-delavke večjo zaščito. Tudi se mora s tem preprečiti, da bi delodajalec iz lastnega interesa v svojih obratih mesto moških zaposloval ženske.

In to se bo izvršilo, ako se delavstvo zavzame, da se za enako delo plača enaka mezda, pa naj ga izvrši moški ali ženska. Zato se morajo ženske in moški enako zavzeti in še posebno ženske potom strokovnih organizacij, v katerih morajo biti organizirane.

Honoré Daumier.

1879—1929.

11. februarja 1879, torej pred petdesetimi leti je umrl Daumier (izgovorl. Domjé) v mali hišici v Valmandois blizu Pariza. Pozabljen po vseh, popolnoma obubožan in oslepel bi ta genij 19. stoletja gladu umrl, če bi mu njegov slikarski prijatelj Corot (izgovori: Koró) ne podaril hišice in se zavzel za njega. Pri tem je bil Daumier tako popularen (pri ljudstvu poznan in priljubljen) kot malokateri drugi francoski umetnik. Več let je bilo njegovo ime v ustih vseh, toda revolucionar kot on, ki je imel proti sebi vso podlo in neumno družbo, je bil pozabljen z onim trenutkom, ko ga je zadela očesna bolezen in ko se je moral umakniti s politične arene, ker je hotel ostati samo slikar.

Deset zvestih ga je spremljalo na zadnji poti, veliki svet se za njegovo smrt ni zmenil. Petdeset let po svoji smrti je pa postal svetovno slaven, zlasti po socialnih motivih svoje umetnosti.

S silo velikega Michelangela je Daumier risal družbo 19. stoletja, z elementarno, človeško čistostjo bičal zavrženost, hinavstvo in zverinstvo meščanske družbe in narisal simbolične slike, ki jih vedno znova prinaša svetovni proletarski tisk.

Brez plašne skrbi za osebno blagostanje, brez birokratskega in reformističnega kritja svojega hrbta je s svojimi smelimi risbami prišel v prve vrste političnega boja. Vrgli so ga za več let v ječo, z vsemi mogočimi preganjanji so ga ho-

teli zlomiti. To se reakcionarjem ni posrečilo, niso zavrli njegovega poleta, niso njegove silnosti spravili na ozek malomeščanski tir. Pregloboko je spoznal zvrženost gosposke družbe, da bi mogoč nehati slikati vso njeno gnusobó. Danes ga vsi priznavajo kot velikega umetnika in veliki narodi izdajajo njegove zbrane risbe v posebnih knjigah. Daumier je s tem najbolj sijajen primer, da umetnost in tendenca (gotov namen) spada ta skupaj in da brez tendence pravzaprav ni prave umetnosti. Umetnik lahko s svojimi umetniškimi sposobnostmi služi socialnemu napredku, ne da bi trpela njegova umetniška veljava.

V tej »Svobodi« prinašamo nekaj njegovih risb s socialnim motivom. Daumier je bil steklarjev sin in zato je dobro poznal ljudsko bedo. Sliki »Pogled iz kletnega stanovanja v gornji svet« in »Sprejemam samo najemnike brez otrok« dobro ilustrirata bedo proletarskih najemnikov. Obrazi, odnosno obleka je bila tedaj druga kot danes, toda bistvo je ostalo isto in bo ostalo, dokler se iz osnove ne izpremeni gospodarski red. Nazorni risbi »Pitje iz dolgočasja« in »Pitje radi žeje« ne potrebujeta menda posebnega pojasnila. »Dobrodelni odbor« je karikatura na meščanska dobrodelna društva, ki dejansko ničesar ne napravijo za reveže, temveč služijo bolj temu namenu, da se nekateri gospodje izdajajo za »dobre« ljudi.

Slava Daumieru!

Štefan Lehpamer.

Štefan Lehpamer, eden najpridnejših delavcev v kulturnih delavskih organizacijah Slovenije, je umrl. Pokojni je deloval že v predvojni izobraževalni delavski organizaciji »Vzajemnost«, pri »Svobodi« je pa zlasti pridno vodil tamburaške zборе. »Svobodi« je dve leti tudi predsedoval. Letošnjo zimo, ko smo ustanavljali pevski zbor ljubljanske »Svobode«, nam je pomagal z bodrilno besedo in nasveti. Ko smo prosili njega, naj bo pevovodja, se je opravičil: »Ne morem več, ampak pomladi, če hočete, vam vodim godbeni odsek.« Bolezen nam ga je pa nenadoma iztrgala iz naše srede. Tiho, kakor je vedno živel, je odšel od nas. Mnogo delavstva ga je spremilo na zadnji poti. Vsi delavci pa, med katerimi je kadarkoli živel, ga ohranijo v najlepšem spominu.

Slava mu!

Redni občni zbor (kongres)

delavske kulturne in telovadne zveze »Svoboda« sklicuje centralni odbor za dne **12. maja ob 9. uri dopoldne** v dvorani Delavske zbornice v Ljubljani z dnevnim redom:

1. Otvoritev občnega zbora in pozdravi gostov.
2. Volitev komisije za pregled mandatov in volitev novega zvezinega odbora, nadzorstva in rabsodišča.
3. Poročilo centralnega odbora in nadzorstva. (Glavni referent s. Ciril Štukelj.)
4. Razmerje med zvezo in podzvezami. (Referent s. Moretti.)
5. Razmerje »Svobode« do drugih delavskih in meščanskih kulturnih organizacij.
6. »Svoboda« in strokovne organizacije.
7. Dopolnitev pravil zveze »Svoboda«.
8. Volitev novega zvezinega odbora, nadzorstva in rabsodišča.
9. Razno.

V smislu § 16 zvezinih pravil bo občni zbor pravoveljavno sklepal eno uro kasneje, ako ob 9. uri ne bo zastopana vsaj polovica članstva.

Po § 17 zvezinih pravil imajo glasovalno pravico na občnem zboru delegati podružnic in včlanjenih društev. Člani zvezinega ožjega in širšega odbora ter nadzorstva imajo le posvetovalno pravico.

Po § 18 zvezinih pravil ima vsaka podružnica in včlanjeno društvo pravico delegirati največ 5 delegatov, ki imajo skupno toliko glasov, kolikor ima po delegatu zastopana članica članov-posameznikov. Za seštevanje je merodajno povprečno število glasov, za katere se je obračunalo zadnje tromesečje pred občnim zborom. Delegati se morajo izkazati s poverili, izdanimi po njihovih podružnicah ali društvih.

Po § 19 mora vsak delegat biti vsaj eno leto član zveze. Podružnice, ustanovljene zadnji mesec pred občnim zborom, imajo le posvetovalen glas. Imena in naslovi delegatov morajo biti v rokah zvezinega odbora vsaj 8 dni pred občnim zborom zveze, enako tudi vsi samostojni predlogi.

Stroške za posamezne delegate nosijo po § 20 pristojne podružnice ali društva.

Na predvečer kongresa priredi v dramskem gledališču delavski oder »Svobode« Ljubljana-Šiška-Vič Ernst Tollerjevo socialno dramo »Rušilci strojev«. Ta vprizoritev bo hkrati proslava 10-letnice naše zveze. V nedeljo popoldne bo tekma med našimi in avstrijskimi delavskimi nogometaši. Da se bodo mogli delavci iz zunanjih krajev udeležiti teh prireditev v čim večjem številu, smo zaprosili za polovično vožnjo.

Za centralo »Svobode«:

Bratko Kreft, l. r., tajnik.

Ciril Štukelj, l. r., predsednik.

Centralni odbor »Svobode« stavlja istočasno nekatere predloge:

Predlog k 4. točki dnevnega reda:

§ 12 pravil naj se dopolni: Pravilniki in sklepi podzvez so pravomočni po odobritvi s strani ožjega zvezinega odbora. Proti sklepu zvezinega odbora se podzveza lahko pritoži na zvezin občni zbor.

Sklene naj se

resolucija:

Telovadni, dramski, pevski, sportni i. dr. odseki ter podzveze služijo temu namenu, da zbere »Svoboda« čim več delavcev v svojih vrstah in jih zaposli v raznih panogah izobraževalnega dela. Zato morajo odseki vedno delovati v sporazumu s podružničnimi odbori, podzvezni odbori pa z zvezino centralo. V podružničnih odborih in v zvezinem odboru naj bodo posamezne sekcije zastopane tako, da je omogočeno

trajno skupno delo. Podružnice vodijo skupno blagajniško knjigo za vse odseke, kot je to centrala že doslej delala. Separatizem, t. j. stremljenje po popolni samostojnosti odsekov in podzvez je poskus izločiti del članstva iz marksističnega izobraževalnega dela in ga tako prepustiti meščanskemu vplivu. Petje, igranje, telovadba itd., ne sme biti namen samemu sebi, temveč mora le dopolnjevati splošno proletarsko kulturno delo.

Predlog k 5. točki dnevnega reda:

§ 10 pravil naj se spopolni: Člani »Svobodi« konkurenčnih organizacij ne morejo biti člani »Svobode«.

Sklene naj se

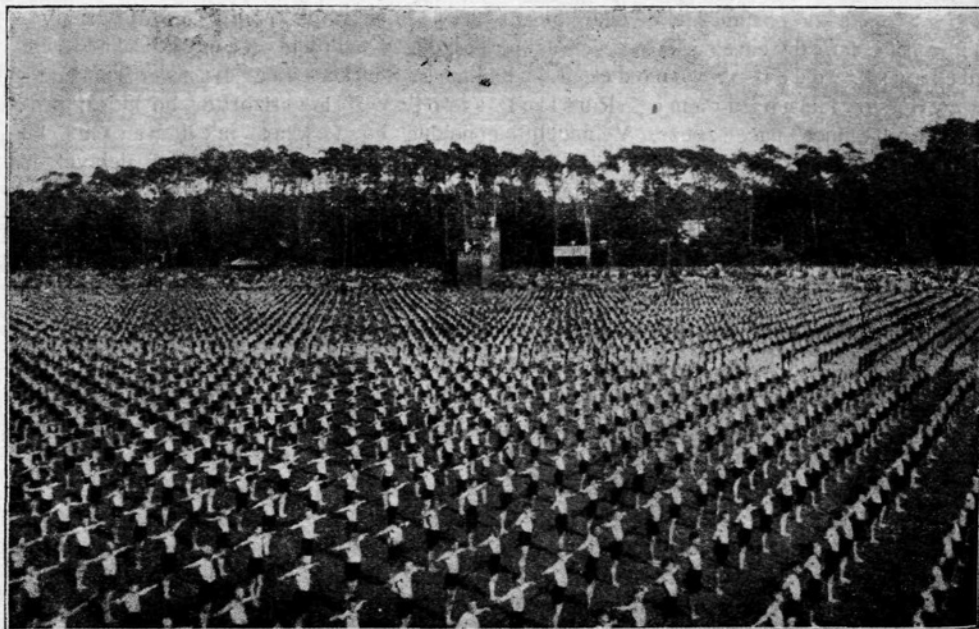
resolucija:

Občni zbor zveze »Svoboda« ugotavlja, da se je zvezin odbor dovolj trudil za združenje vseh delavskih kulturnih organizacij v Sloveniji v enotno zvezo. Žal, je večini društev več za njihovo malomeščansko zgodovino kot pa za skupno marksistično izobraževalno delo. Občni zbor zato sklene, da se ne bo več pogajal z društvi, ki so doslej odklanjala sporazum s »Svobodo« kot z edino splošno delavsko izobraževalno zvezo Slovenije.

K 6. točki dnevnega reda naj se sklene

resolucija:

Občni zbor ugotavlja, da organizacije Združene Delavske Strokovne Zveze Jugoslavije z izjemo Zveze oblačilnih delavcev niso izvedle sklepa svojega lanskega kongresa, da plačujejo »Svobodi« od vsakega svojega člana po 25 para kulturnega davka. Občni zbor »Svobode« poziva zato strokovne zveze, naj med svojim članstvom, zlasti pa med delavsko mladino agitirajo za vstop v »Svobodo« in da vedno podpirajo splošne kulturne prireditve »Svobode«. Sodelovanje strokovnih in kulturnih organizacij je nujno potrebno in v interesu celokupnega proletariata.

Prireditve delavskih telovadcev in sportnikov na Dunaju.

Ciril Štukelj:

Delavski šport?

Od vseh sekcij »Svobode« imamo brez dvoma največje težave s sportnimi klubi. Sicer jih je malo, najbolje je lani začel uspevati nogometni klub ljubljanske »Svobode«. Toda ta sport se razvija le tehnično, z idejno platjo naših sportnikov je pa slaba. Kljub temu, da sam nisem aktiven nogometaš, imam polno razumevanje za sport, zlasti za plemenitejše panoge kot je »žogobrc«. Pa če je že svet navdušen za nogomet, je dobro, da ga gojé tudi člani »Svobode«. To povem, da mi ne bi kdo očital, da sem proti sportu.

Toda med sporti je razlika. Pri nas prevladujejo meščanski sportni klubi, ki se divje bijejo za rekorde. Smisel delavskega sporta pa ni v tem, da se n. pr. kolesarji v divji tekmi za novim rekordom zaletavajo v brzozjavne drogove. Seveda tudi mi ne odklanjamo smučarjev, ki skočijo 60 m daleč mesto samo 15 m. Toda namen delavskega sporta je predvsem vzgajati zdrave delavce po telesu in duhu, zbrati množice delavcev, zaposlene po tovarnah, da ob prostih dneh poskrbé za svoje telo in duh. Meščanski klubi se tepejo za posameznike-rekorderje, nam je za množico, za vso delavsko mladino, da jo tudi s sportom rešimo meščanskih društev in pripeljemo v delavski tabor. Hočemo zdrave proletarce, ker ti so tudi v boju za svoje pravice samozavestnejši kot drugi. Tak delavski sport množic imamo že marsikje. Pri nas je celotno delavsko gibanje slabotno, zato je tem slabejši tudi naš sport. Doslej slovensko delavstvo na svojih velikih dnevih še ni videlo naših sportnikov, izven telovadnih enot. Tudi se naši sportniki niso potrudili, da se pokažejo našemu organiziranemu delavstvu. Če so se pa morda kdaj potrudili, so se zelo slabo — n. pr. ob lanskem zletu DTE v Studencih pri Mariboru, ko je bila njihova prireditev popolnoma ločena od celotne slavnosti. Če nekdo dela vse na lastno pest, se mu pač ne more drugače goditi. Take nesreče bi ne bile hude, ako ne bi baš celotno delavsko sportno gibanje pod njimi trpelo. Če bi bila n. pr. lanska tekma organizirana v okviru celotne slavnosti, bi ji prisostvovala delavska množica, iz katere bi brezdvomno dobili močan naraščaj. Tako je pa tekmi prisostvovalo nekaj sportnih »sodnikov« in trije Ljubljančani — med njimi tudi jaz.

Debat smo imeli že mnogo. Zalegle niso bogvekaj. In po vsem, kar opazujem: poročila mariborske podružnice, poročila drugih podružnic, zlasti ljubljanske — po vsem tem smatram, da je potrebno o smernicah našega sporta spregovoriti v listu in nekaj skleniti na občnem zboru naše zveze 5. maja.

Delavska sportna internacionala, v kateri smo včlanjeni, z a b r a n j u j e i g r a n j e z m e š č a n s k i m i k l u b i. Dobro, mi nimamo svojih igrišč. Mora torej veljati začasna izjema. Toda ne smemo pa iti zopet tako daleč, da kar iščemo prilik za tekme za meščanskimi klubi. Tako je lani jeseni ljubljanska »Svoboda« igrala za nacionalistični Gosposvetski pokal, češ, se moramo trenirati. No, po tej logiki bi morali tudi naši pevci sodelovati pri vseh nacionalističnih prireditvah — da trenirajo svoja grla. In vsak sportnik mi bo priznal, da je grlo najmanj tako važen organ človeškega telesa kot noga. Čujem tudi, da bi se morali delavski kolesarji včlaniti v meščanskem savezu. Čemu? Ceste so proste za vse dr-

zavljane, delavskih kolesarjev je pa dovolj, da sami med seboj tekmujejo brez meščanskih klubov.

Poročila vseh podružnic, ki imajo sportne klube, so v glavnem ista: sportni klubi počno vse na svojo pest, ne plačujejo članarine, ne obiskujejo predavanj, ne obiskujejo niti predstav naših delavskih odrov, ne sodelujejo ne v kulturnem in ne v strokovnem gibanju, zahtevajo pa od organizacije stalno, da jih materialno in moralno podpira. Edina častna izjema so Jesenice.

Sportniki, obudite malo svojo vest po teh poročilih! Kaj ima celotno delavsko gibanje od tega, če zabijete »Primorju« pet ali šest golov, če pa vi s svojo nesolidarnostjo streljate gole tudi na naše polje.

Vsi smo za to, da se razvije močan sport, toda delavski! Hočemo videti sportnike v naših splošnih akcijah, hočemo, da ti sportniki tudi po duhu pripadajo delavskemu razredu. In tedaj imate tudi pravico od celote zahtevati podpore.

Nočemo, da bi o naših sportnikih rekli zavedni delavci tako, kot so mi dejali o beljaških v Beljaku (Villach). Vsi smo bili zbrani za spreved, naši ljubljanski nogometaši so se pa posebej zanimali, kje da so beljaški nogobrci, s katerimi so imeli dogovorjeno tekmo. Vprašal sem avstrijskega sodruga po njih in ta je odvrnil: »To so boljša gospoda, ki jih v svoji sredi redkokdaj vidimo.« No, končno so se le pripeljali v avtomobilu.

To je zadnja številka »Svobode« pred občnim zborom naše zveze. Zato sem napisal te vrstice. Mislim, da ne bodo povzročile prehudega razburjenja, temveč bodo nasprotno pripomogle do tega, da na svojem kongresu rešimo to vprašanje tako, da bo v korist sportu in celotnemu delavskemu kulturnemu gibanju.

Da takoj konkretno predlagam: Sam sem forsiral ustanovitev sportne podzveze, centrala »Svobode« je obljubila tudi denarno podporo za uredničenje. Naj vendar sodrugji-sportniki poskrbé, da se ta stvar reši. Ako dobimo sportno podzvezo, ki bi delovala po gotovem pravilniku in gotovih načelnih smernicah, bi bilo v marsičem urejeno mirno solidarno sodelovanje z vsemi panogami delavske kulture. Dobro bi bilo za sportnike, da do občnega zbora zveze predložé tozadevni konkretni načrt.

Kaj si v tem mesecu storil za »Svobodo«?

Knjige in knjižice.

Nobile in »Krasin«. — Ves svet se je zanimal za polet Nobila, ki je hotel spustiti na severni tečaj fašistovsko zastavo. Zanimanje je naraslo po strašni nesreči Nobileve pustolovščine, ki je zahtevala trinajst človeških življenj. Morda bi nihče od udeležencev ne ostal živ, ako jih ne bi rešilo hrabro moštvo ruskega ledolomilca »Krasina«. Časopisnim poročilom o tej severni ekspediciji sledé sedaj knjige.

Tako je izšla v Leipzigu, v znani Brockhausovi založbi knjiga češkega profesorja Běhouňka kot edinega živega neitalijanskega udeleženika Nobilevega poleta. Knjiga ima naslov »Sieben Wochen auf der Eisscholle«, krasí jo 60 slik. Slovenska »Umetniška propaganda« je njen prvi del izdala v slovenskem prevodu »Brodolomci na ledeni plošči«. Kljub lepemu opisovanju imamo vtis, da se Běhounek zavzema za Nobila. Zappija oriše v temni luči. Morda z namenom, da tako bolje krije Nobila, kajti namen, opravičevati Nobila, je prozoren.

Zračna ladja je bila po Běhounkovem mnenju »izvrsten tip«, Nobile sam pa »genialni konstruktor«, »popolni voditelj«, »res velik človek«. — Res velik voditelj in človek — če da najprej samega sebe rešiti, druge pa pustí.

Ne vemo, zakaj je slovenska založba izdala prevod tega dela, ko je v nemščini že pred njim izšlo mnogo boljše delo »Neun Männer im Eis« (Devet mož v ledu). V tej knjigi je zbrano poročilo »Krasinove« ruske rešilne ekspedicije. — Knjiga je pisana izredno napeto in jo krasé lepe slike. Vrhu tega je pa opisana Nobileva ekspedicija popolnoma v drugi — resnični luči. Ali mar slovenska založba ni vedela za to delo?

Glavni problemi socialnega zavarovanja. Ljudska tiskarna in Delavska zbornica v Ljubljani sta skupno založili knjigo Mednarodnega urada dela v Ženevi »Grundprobleme der Sozialversicherung« v slovenskem jeziku. Prevod je napravil sodrug Stanko Likar, tajnik OUZD v Ljubljani. Knjiga obsega v celem 112 strani in je zelo poučna, pa kljub temu izredno razumljivo pisana. To knjigo morajo čitati vsi strokovni zaupniki, javni funkcionarji in socialno-politični delavci. Broširana knjiga stane 20 Din in se naroča pri Ljudski tiskarni v Mariboru.

Ivan Cankar: Zbrani spisi 9. zvezek. Vsebuje povesti: V mesečini, Martin Kačur, Nina, Iz Ottakringa v Oberhollabrunn. »Nova Založba« hoče izdati vse Cankarjeve spise in priznati se mora, da izdaja zelo napreduje. Spise urejuje Izidor Cankar in je vsak zvezek izpopolnjen z njegovimi pripombami, kdaj so spisi nastali in kako jih je takratna kritika sprejela.

Anton Leskovec: Dva bregova. Igra v treh dejanjih iz življenja beračev. Zbirka »Oder«. — Leskovec je mlad slovenski dramatik, ki si je lani s pravkar izišlo dramo priboril močno priznanje. Ideja igre je: ves svet se deli v dva bregova. Na enem so tisti, ki imajo vse, na drugem oni, ki nimajo ničesar. Četudi ni vzeta prav iz slovenskega življenja, kar končno ni važno, je igra dobrodošla ne samo kot dobro odersko delo, temveč je tudi idejno blizu delavskim odrom.

Ivan Pregelj: Izbrani spisi II. zvezek. (Bogovec Jernej, Balade v prozi). Izdaja Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. — Pregelj je najjačji pisatelj takozvane katoliške moderne. V svojih delih obravnava večinoma življenja duhovnikov in zgodovinske motive. Njegov jezik je zelo pomešan s tolminščino in tujimi primerami. Socialna vprašanja so mu tuja, proletariata sploh ne pozna. Zadnje čase se je začel ponavljati in pravkar je izšel II. zv. izbranih spisov. V marsikateri povesti je precej proforske učenosti, ki čitatelja zelo odbija, ako mu ni sploh nerazumljiva.

Ivan Tavčar: Zbrani spisi III. zvezek. Izdaja Tiskovna zadruga v Ljubljani. — Uredil Ivan Prijatelj. — Tavčar, politik slovenskega laži-liberalizma, spada kot pisatelj v glavnem med Jurčiča in Kersnika. Ivan Prijatelj je uredil sedaj že III. zvezek. Dragoceni so urednikovi uvodi in opombe. Čitatelj dobi vpogled v marsikatero podrobnost pisateljevega dela in življenja. V III. zvezku so izšle zgodovinske povesti: Otok in struga, Tiberius Panonicus, Kuzovci, Vita vitae meae (iz dobe slovenskega protestantizma in katoliške reakcije) in romantično povest Ivan Solnce.

Ivan Hribar: Spomini I./II. d. — Ivan Hribar, znan kot politik liberalne stranke še iz avstrijskih časov, poznejši prvi in zadnji slovenski kraljevi namestnik, je iz-

dal spomine svojega političnega delovanja. Seveda hoče svojo osebo postaviti v jasno luč in skuša druge črniti. Kot pač delajo navadno rodoljubi. Vsekakor pa so »Spomini« zanimivo čtivo, zakaj v njih najdeš med vrstami marsikatero resnično in velikokrat prežalostno poglavje iz slovenske politike.

Slovinci v desetletju 1918/28. Zbornik razprav kulturne, gospodarske in politične zgodovine. Uredil dr. Josip Mal. 1928. Izdala Leonova družba v Ljubljani. Knjiga sicer nudi precejšen vpogled v preživelih deset let, vendar že po prvih straneh občutiš, kdo jo je izdal. Nekdanji klerikalci hočejo na vsak način dokazati, kar se je storilo dobrega, da so storili oni... Prav. Čudimo se samo, kako je med same katoliške sotrudnike zašel F. U....

Princesa v pomaranči in druge furlanske pripovedke. Prevedel Stanko Škerlj. Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1929. S slikami opremil arh. Serajnik.

Pavel Karlin: Dolgouhi Jernejček. Bretonske pravljice. Ljubljana. 1929. Tiskovna zadruga.

Dhan Gopal Mukerđži: Mladost v džungli. Založba »Svet«, Ljubljana. Prevedel J. Vidmar, slikarsko opremil B. Jakac.

Tri mladinske knjige. Prvi dve sta prirejene po narodnih pravljicah, katerih motivi so več ali manj mednarodni, tretja pa nas popelje v džunglo, v indijske pragozdove. Čitajo se dobro, zlasti zadnja. Slovenski proletarski otrok še nima svojih povesti, zato mora zaenkrat segati še po čtivu, ki mu ga daje meščanstvo. Ne zanikamo. Mnogo lepega je v teh pravljicah in povestih, vendar mnoge izmed njih mlade možgane bolj uspravajo kot bistrijo. Pri Nemcih je prva izdala proletarske povesti za mladino Herminia zur Mühlen, znana prevajalka Sinclairjevih spisov. Treba bo poskrbeti za prevod. Kakor slišimo, je Madlinska matica nagradila povest »Rudi«, ki jo je spisal pesnik Seliškar. Izšla bo sredi maja. Priporočamo jo že sedaj. Pisatelj pripoveduje o mladem proletarcu Rudiju, sinu rudarja iz Trbovelj, ki je prišel v Ameriko, kjer doživi v borbi za svoj obstanek marsikaj zanimivega.

Slavko Savinšek: Izpod Golice. Povest z gorenjskih planin. Ljudska knjižnica. Ljubljana. 1928. Zalžila Jugoslovanska knjigarna. Zadnje čase se je precej razvila pri nas ljudska povest, katere avtorji so povečini pisatelji iz ljudstva kot priča pričujoča knjiga. Slavko Savinšek, ki ga sicer ni najti v vladajočih leposlovnih revijah, je v tej nad tristo strani dolgi povesti dokazal, da zamore tudi človek izven ljubljanskih uradnih lite-

rarnih krogov napisati dobro ljudsko povest in to iz sodobnega življenja. Dejanje se godi v planinskem svetu okrog Golice in obravnava burno, nevarnosti polno tihotapljenje čez Karavanke iz Avstrije v Jugoslavijo in obratno. Delo je pisano živahno in je kot povest iz sodobnega življenja Gorenjske zanimivo čtivo. Z veseljem jo bo čital zlasti ženski svet.

Karl May: Križem po Jutrovem. Izdala Cirilova knjižnica v Mariboru. — Slovenski književni trg, po vojni zelo natrpan z raznimi enodnevnimi pesniškimi zbirkami, pisanimi za dotične pesnike same, je koncem lanskega leta začel preplavljati zagrebški šund. Jasno je, da se da zaježiti ta šund samo s tem, da slovenska založništva poskrbijo za dobre pripovedne knjige, po katerih ljudje najbolj povprašujejo. Knjižnica sv. Cirila je začela izdajati Karla Maya. Kakor je težko najti zvezo med sv. Cirilom in Karlom Mayem, kakor bi bili bolj priporočljivi za prevajanje drugi romani, vendar moramo reči, da bo založba z Mayem ustregla željam mladine. Čeprav Karl May ni nikdar delal tega, kar o sebi pripoveduje, čeprav nikdar ni bil tam, kjer pozna vsak gram, je vedno ostal pri mladini najprijetljivejši pisatelj. Nekaj mora torej biti na njegovi domišljiji — želja po daljini in romantiki.

Hrvatki so ga mnogo prevedli, v slovenščini smo imeli doslej samo »Sina medvedjega lovca«, »Gozdovnika« in v ameriškanski slovenščini »Vinetoua« in »Iz Bagdada v Stambul«.

Erich Maria Remarque: Im Westen nichts neues. 288 strani. Propyläen-Verlag, Berlin. — Od pre mnogih nemških vojni knjig je to najmočnejša, najbolj človeška. To je knjiga mlade generacije, fantičev, ki so jih iz gimnazije poslali na fronto, kjer so izvrševali svoj prvi poklic v življenju — ubijanje. Remarque pripoveduje svojo usodo in usodo svojih tovarišev, ki v lakoti, blatu in krvi izgubijo svoje človečanstvo. Najpretrajlivejši prizor romana se ne odigrava v strelskem jarku, temveč doma za fronto. Ta scena, ko pride vojak na dopust, kjer preživi zopet nekaj mirnih ur, dočim se na fronti nadaljuje klanje, o katerem generalni štab na kratko poroča — im Westen nichts neues — ta scena bo pretresla vsakega, zlasti pa žene. Knjigo najtopleje priporočamo.

Maxim Gorki: Das blaue Leben, novele, 510 strani, Malik-Verlag, Berlin.

Maxim Gorki: Märchen der Wirklichkeit, povesti, 307 strani, Malik-Verlag, Berlin.

Malik-Verlag izdaja v nemščini zbrana dela velikega ruskega pisatelja Maksima Gorkega. Doslej je izšlo 16 knjig.

To sta zadnji dve. V »Das blaue Leben« je nekaj močnih povesti, od katerih se dogajajo nekatere v državljanski vojni in rišejo veliki boj proletarske duše v zadnjih petnajstih letih ruske zgodovine. Velika melanholija Gorkega pesništva prevaja tudi te povesti: tudi tu postane človek, ki je storil mnogo slabega, zopet dober na pragu svojega življenja. V zbirki »Märchen der Wirklichkeit« so krasne novele, katerih ozadje je razredni boj v Italiji in Rusiji. Najlepša v tej zbirki in najlepša med vsemi povestmi Gorkega je pravljica o Tamerlanu in materi. —

Druge knjige, ki jih je prejelo uredništvo v oceno, pridejo na vrsto prihodnjič.

Honorarji pisateljev v Rusiji.

Posebna komisija prosvetnega komisarijata je določila minimalne honorarje za pisatelje. Po sprejeti tarifi se izplača za kritična, publicistična in bibliografska dela najmanj 90 zlatih rubljev za eno tiskovno polo (1 rubelj je ca. 38 Din, ena tiskovna pola ima 16 strani), za pripovedna dela najmanj 100 rubljev za polo in za prevode 35 do 50 rubljev za polo. Za pesmi, izhajajoče v časopisih, je treba plačati pol rublja za vsak verz.

Določena je tudi množina prve naklade knjig in sicer za pripovedno delo najmanj 5000 izvodov (ljudska izdaja 25 tisoč), za gledališka dela najmanj 3000, otroške knjige najmanj 10.000, za propagandistične spise najmanj 30.000 izvodov. — S tem bo znatno izboljšano gnotno stanje ruskih pisateljev.

Kateri delavci največ čitajo?

Po statistiki knjižnice Delavske zbornice v Ljubljani je bilo izmed 2129 rednih članov 934 delavcev, 541 javnih in zasebnih nameščencev, 508 dijakov in 146 svobodnih poklicev. Izmed 934 delavcev je 175 raznih poklicev (brivci, šoferji, strojniki, zidarji itd.), 169 kovinarjev, 139 ne kvalificiranih delavcev, 92 tipografov, litografov in knjigovezov, 87 trg. uslužbencev, 73 mizarjev, 65 krojačev, 54 železničarjev, 49 čevljarjev in usnjarjev in 31 živilcev.

Članom Delavske kmečke prosvetne in podporne Jednote v Ljubljani. Delavsko-kmečka prosvetna in podporna Jednota v Ljubljani se je na svojem III. rednem občnem zboru 21. januarja 1929 razdružila z ozirom na novo osnovano Cankarjevo družbo v Ljubljani, ki ima iste namene in cilje kot Jednota, ter sklenila pozvati svoje članstvo k pristopu k Cankarjevi družbi.

Na telovadnih in sportnih slavnostih v Nürnbergu bo, kakor je mogoče že danes soditi, ogromna udeležba. Do 15. fe-

bruarja je doseglo število priglasičenih le od nemške zveze nad 62.000 udeležencev. V založbi nemške zveze, ki je prirediteljica teh slavnosti, je izšel pravkar 1. zvezek slavnostnega spominkega spisa.

Knjižničarska podzveza »Svobode« ustanovljena.

V nedeljo 17. marca se je vršila prva konferenca »Svobodaških« knjižničarjev, da določi za bodoče enotno poslovanje vseh naših knjižnic. Konference so se udeležili zastopniki knjižnic »Svobode« iz sledečih krajev: Za Gorje pri Bledu Andrej Prešern, za Stari trg pri Rakeku Feliks Razdrih, za Senovo pri Rajhenburgu Ivan Jesenšek, za Prevalje Drago Jurač, za Mežico Engelbert Jamnikar, za Ptuj Franc Gabriel, za Guštanj Franko Plankl, za Zabukovco Ivan Zupanc I., za Hrastnik I. Aleš Kaplja, za Kočevje Avgust Falkner, za Dobrunje pri Ljubljani Jožef Perčič, za Lesce Ivan Hanžič, za Javornik Tomaž Svetina, za Jesenice Ivan Markizeti in za Trbovlje Ivan Logar. Iz Črne in Ruš ni bilo delegata. Celjanov nismo vabili, ker misli tam Delavska zbornica ustanoviti splošno delavsko knjižnico po vzgledu ljubljanske in mariborske.

Predsednik konference je bil s. Prešern, ki je bil nedavno v ljubljanskih zaporih istočasno z jeseniškimi »Svobodaši«. Zapisnikar je pa bil s. Moretti.

Sodr. Štukelj je najprej podal pregledno poročilo knjižnic in delegati iz posameznih krajev so ga izpopolnili s poročili o svojih izkušnjah.

Splošna slika je ta-le: Knjižnic se ni racionalno po gotovem sistemu upravljalo, zato so bile vedno navezane na razne podpore, tako da niso mogle nabavljati novo izhajajočih knjig. Če se pa knjižnica stalno ne spopolnjuje z novimi knjigami, je seveda ljudje ne morejo obiskovati, ker dobé le že prečitane knjige. Knjižnice brez gotovega sistema seveda niso mogle zbrati dovolj dohodkov iz lastnega poslovanja. Najbolje je v tem oziru poslovala knjižnica jeseniške »Svobode«, ki je lani izposodila 2650 knjig, od česar je imela 3985 Din dohodkov, od katerih je porabila Din 1413,50 za nabavo novih knjig, 702 Din za vezavo in 1606 Din za novo knjižnično omaro. V Guštanju so porabljali knjižnične dohodke tudi za kritje drugih podružničnih potreb, kar je seveda nepravilno. Vse na konferenci zastopane knjižnice imajo skupno okrog 8000 knjig in 1300 stalnih obiskovalcev. Posamezne knjižnice si že zamenjavanja knjig, toda

to je težko izvesti, ker je veliko vprašanje, če bi podružnica med zamenjanimi knjigami mogla dobiti take, ki jih še niso čitali v dotičnem kraju. Usoda vseh knjig po knjižnicah je ta, da čez nekaj časa obleže v predalu. Dobre knjige imajo trajno vrednost; nove generacije stalno doraščajo in čitajo dela trajne vrednosti. Zato je treba za naše knjižnice skrbno izbirati knjige.

Nato je konferenca razpravljala o pravilniku, po katerem bi delovala knjižničarska podzveza. Po kratki debati je soglasno sprejela sledeči

pravilnik knjižničarske podzveze.

§ 1. Vse knjižnice »Svobode« tvorijo knjižničarsko podzvezo »Svobode«.

§ 2. Knjižničarsko podzvezo vodi tročlanski odbor. Ta odbor opravlja vse posle v sporazumu s centralnim odborom zveze »Svoboda«. Najmanj dva člana odbora sta tudi člana centralnega odbora »Svobode«, da so tako trajni stiki med zvezo in podzvezo.

§ 3. Odbor knjižničarske podzveze ima sledeče dolžnosti:

a) poročati centrali o stanju knjižnic in predlagati mu nakupe knjig in vse druge ukrepe za izboljšanje knjižnic;

b) v listu »Svoboda« urejevati knjižnično oceno in s tem obveščati knjižnice, katere knjige si naj nakupujejo;

c) nakupovati knjige za podružnične knjižnice po njihovem naročilu in v soglasju s centralo »Svobode«;

d) dajati podružnicam nasvete v urejevanju knjižnic;

e) sklicevati občne zbere knjižničarske podzveze »Svobode«.

§ 4. Redni občni zbor knjižničarske podzveze se vrši vsako leto, in sicer pred občnim zborom zveze; izredni občni zbor se skliče po potrebi.

Občni zbor:

a) zaslišuje poročila podzvezinega odbora in podružničnih knjižnic ter sklepa o vseh predlogih, tičočih se knjižnic;

b) voli podzvezin odbor.

§ 5. Občnega zbora se udeleže z glasovalno pravico zastopniki podružničnih knjižnic, podzvezin odbor in en zastopnik centralnega odbora »Svobode«. Vozne stroške za delegate plača centrala »Svobode«, dnevnice pa podružnice, odnosno knjižnice, ki so delegirale zastopnike.

Sklepa se z navadno večino glasov.

Sklepi občnega zbora postanejo pravomočni po odobritvi s strani centralnega odbora »Svobode«. Proti sklepu centralnega odbora ima podzveza pravico pritožbe na občni zbor zveze »Svobode«.

§ 6. Knjižnice podružnic »Svobode« so dolžne podzvezinemu odboru:

a) poročati o stanju knjižnic (število knjig, promet itd.) najmanj vsake tri mesece;

b) ravnati se po sklepih podzvezinega občnega zbora in odbora;

c) vse knjige naročati in kupovati po posredovanju podzvezinega odbora;

d) udeleževati se podzvezinih občnih zborov.

§ 7. Pravilnik podzveze izpreminja podzvezin občni zbor.

Popoldan se je konferenca nadaljevala v čitalnici Delavske zbornice. Sodrug Štukelj je po svojih izkušnjah razlagal, kateri sistem je za poslovanje vseh knjižnic najboljši. Centrala je v smislu sprejetih sklepov že naročila za vse naše knjižnice enotne tiskovine. Po novem sistemu bodo knjižnice mnogo uspešneje delovale.

Končno je poročal s. Kreft o tem, kake knjige morajo imeti naše knjižnice, hkrati je orisal glavne lastnosti, ki jih mora imeti delavski knjižničar.

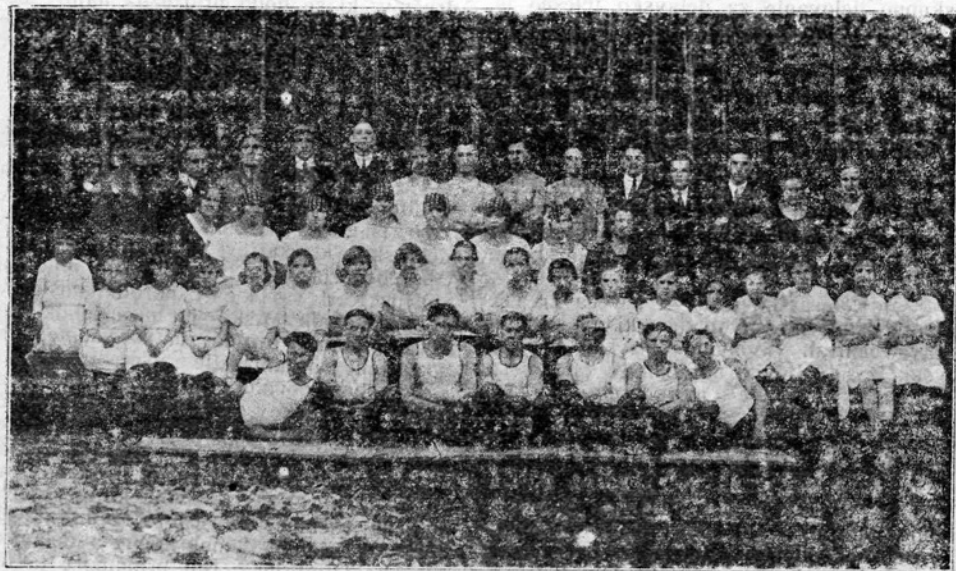
Iz njegovih izvajanj sledi: osnova za uspešno delo knjižničarja je njegova naobrazba. Knjižničar delavske knjižnice mora skrbeti za to, da ne bo njegova knjižnica zbirka zabavnih knjig, ampak predvsem marksistično žarišče svojega kraja. Nikakor pa ni zametavati del, ki nasprotujejo marksizmu, zakaj tudi iz del nasprotnikov spoznavamo, s kakim orožjem in kako se bore proti nam. Nasprotnika je treba dobro poznati, če ga hočeš ugnati. Prav isto velja za leposlovne knjige. Knjižnica ne sme biti enostranska, temveč pestra. Vsak obiskovalec mora najti v njej raznovrstno čtivo. Delo za razširjenje in izpopolnitev je danes še nekoliko otežkočeno. Treba je zasledovati kulturne koticke delavskih kot meščanskih listov, kjer se poroča o novoizšlih knjigah. Poleg tega bo prinašala kratke objave. Tudi »Svoboda« in vsak knjižničar imej seznam knjig Prosvetnega odseka DZ v Ljubljani. Dolžnost njegova je, da navaja ljudi k čitanju, da je agitator za lastno knjižnico, ki jo mora sam dobro poznati. Na koncu je na dveh primerih dokazal, kako važne so knjižnice za izobrazbo proletarijata. Delavska knjiga je glava na telesu vsega delavskega pokreta. Brez nje je delavec mrtev stroj, izroččen na milost in nemilost kapitalističnemu trgu.

Končno je konferenca v centralni odbor knjižničarske podzveze izvolila sledeče ss.: Štuklja, Krefta in Žitnikovo Štefko.

Knjiga je za izobrazbo ljudi mnogo pomembnejša nego časopisje. Iz časopisja zvedo ljudje predvsem dnevne dogodke in še te v nepravilni luči. Kajti znano je, kako meščanski časopisi potvarjajo poročila, kako zatajujejo in prikrivajo do-

godke, ki ne gredo v njihov račun in kako skušajo z lažjo zastrupiti delavca. Tudi delavsko časopisje ne more dati delavstvu zadostne izobrazbe: v tedniku je prostor le za kratke vesti in članke. Knjiga pa temeljito obravnava svojo stvar. Knjiga more dati človeku šele pravo izobrazbo ali vsaj pogoj za izobraževanje. Delavec, ki je prebral Beerovo knjigo o Marxu, bo n. pr. spore med posameznimi strujami gledal vse drugače in globlje kot pa delavec, ki presoja vse po včasih ostrih medsebojnih osebnih napadih. Knji-

ga daje človeku tudi razvedrilo in sicer boljše, trajnejše in cenejše kakor gostilna, ki človeka samo omami. Najvažnejši posredovalec med človekom in knjigo je pa knjižnica. Zato je spopolnjevanje in napredek delavskih knjižnic prvi življenjski interes »Svobode« kot izobraževalne organizacije in vsega delavskega gibanja. Sedanja centrala »Svobode« je postavila osnovo za razširjenje knjig z ustanovitvijo knjižničarske podzveze in »Cankarjeve družbe«.

»Svoboda« v Hrastniku 1926. I.

Telovadba in šport.

Delavsko društvo kolesarjev se združilo s »Svobodo«. — V nedeljo 7. aprila je I. delavsko kolesarsko društvo za Slovenijo s sedežem v Mariboru sklicalo v Celju konferenco, ki naj bi rešila vprašanje zedinjenja s splošno delavsko telovadno in kulturno zvezo »Svoboda«. »Svobodo« sta zastopala ss. Štukelj in Moretti, za kolesarje je bilo prisotnih več članov cen-

tralnega odbora in delegatov posameznih podružnic. Po dveurni debati je sklenila konferenca zedinjenje na podlagi resolucije, ki jo priobčujemo spodaj. Upamo, da bo občni zbor kolesarjev 21. aprila in kongres »Svobode« 12. maja odobril to združenje. Od »Svobode« smo šli do skrajne popustljivosti, samo da že napravimo enkrat korak bliže k zedinjenju vseh del-

lavskih kulturnih in sportnih organizacij. Na tem mestu tudi izjavljamo, da so bili prehudi naši očitki, iznešeni svoj čas v listu proti centrali društva kolesarjev. Ugotavljamo, da so ravno kolesarji pokazali prvi, da imajo razumevanje za skupno kulturno in sportno delo. Zato jih pozdravljamo in upamo, da bo skupno delo rodilo dobre sadove za vse.

Resolucija

sprejeta na konferenci I. Delavskega kolesarskega društva za Slovenijo in Delavske telovadne in kulturne zveze »Svoboda« v Celju, dne 7. aprila 1929.

Konferenca ugotavlja, da je potrebno skupno delovanje za delavsko telesno in duhovno izobrazbo ter sklene,

da se I. Delavsko osrednje kolesarsko društvo pridruži »Svobodi« kot delavski kulturni matici pod pogoji:

a) Da I. Delavsko osrednje kolesarsko društvo ohrani svoje ime in pravila, samo da se priznava kot član »Svobode«.

b) I. Delavsko osrednje kolesarsko društvo ohrani popolno avtonomijo v svojem strokovnem delu. Kolesarske sekcije »Svobode« pripadajo temu kolesarskemu društvu.

c) Kolesarsko društvo naroča za vse svoje člane list »Svoboda«, ki ga odračunava centrali »Svobode« po Din 1.— za vsak izvod. Število naročnikov lista je za centralo »Svobode« merodajno kot število članov kolesarskega društva.

d) Napram Internacionalni velja kot zastopnica centrala »Svobode«, tehničnih sej Internacionale se pa udeležuje Kolesarsko društvo. Kolesarsko društvo plačuje centrali »Svobode« kvoto po dogovoru med obema centralama. Začasno se določita letna kvota v znesku Din 100.—.

e) Ti sklepi stopijo v veljavo po odobritvi s strani občnih zborov obeh zvez.

Finska delavska sportna zveza je nedavno priobčila pregled najboljših lahkoatletičnih rezultatov svojih tekmovalcev in tekmovalk v letu 1928. Pri moških znašajo uspehi: Tek na 100 m: 10,9 sek., na 200 m: 22,8 sek., na 400 m: 50,3 sek., na 800 m: 1:57,1 min., na 1500 m: 4:03,2 min., na 3000 m: 8:37,7 min., na 5000 m: 14:48,3 min., na 10.000 m: 32:06,9 min., na 20 tisoč metrov: 1 ura 07:11,9 min., na 25.000 m: 1 ura 25:14 min., maratonski tek (krog 42 km): 2 uri 43:30 min. Tek čez zapreke na 110 m: 16,4 sek., na 400 m: 1:00,3 min. Štafete: 4 × 100 m: 16,4 sek., 10 × 100 m: 1:57,3 min., švedska štafeta (400, 300, 200, 100 m): 2:04,7 min., 4 × 400 m: 3:31,3 min., 4 × 800 m: 8:81,1 min., 5 × 1000 m: 13:40,9 min., 4 × 1500 m: 16:59,3 min. Skoki: v daljavo 6,81 m, v višino 1,81 m, skok s palico 3,61 m, troskok 14,10 metra, skok v daljavo brez zaleta 3,16 m,

skok v višino brez zaleta 1,53 m, troskok brez zaleta 9,29 m. Meti: Met kopja 63,73 metra, diska 42,07 m, met kladiva 44,34 m, met lažjega kladiva 54,15 m, met z žogo 54,29 m, krogle 14,29 m, lažje krogle 15,61 metra. — Pri ženah: Tek na 60 m: 8,0 sek., na 100 m: 13,4 sek., na 200 m: 27,6 sek., Štafeta 4 × 100 m: 56,6 sek.. Skok v daljavo 4,70 m, skok v višino 1,40 m, met kopja 33,60 m, met diska 26,24,5 m, met krogle 9,85 m.

Razcep Delavske telovadne in sportne Zveze v Ustju nad Labo je v teku. IV. okrožje Zveze v Libercu, ki je pod vplivom komunistične agitacije, vodi to gibanje. Centrala je doslej izključila že 21 društev, ki se bodo pridružila najbrž češki komunistični Federaciji proletarske telesne vzgoje. Komu je tako gibanje v korist, ne vemo.

Karl Volkert.

Avstrijska Delavska Zveza za telesno vzgojo in sport — Askö — je izgubila v zadnjem času več svojih voditeljev. Decembra je umrl sodrug A. Zipfinger, načelnik avstrijske Zveze delavskih kolesarjev. V noči od 23. na 24. februarja je pa umrl, zadet od kapi, sodrug Karl Volkert, narodni poslanec, podpredsednik »Askö«-ja in načelnik nad 200.000 članov broječe in po vsem svetu razširjene organizacije »Naturfreundov«. Še v soboto dopoldne je prisostvoval sprejemu zastopnikov eksekutive Socijalistične delavske sportne Internacionale in zvečer je imel še politično zborovanje. Za njegovo mišljenje je značilen njegov testament, kjer pravi: »Svoje knjige socijalistične vsebine zapuščam osrednji knjižnici socijalno-demokratske delavske stranke Ottakringa. Naj pripomore ta del mojega imetja, ki mi je tako neskončno veliko nudil, po moji smrti k izobrazbi mojih razrednih sodrugov in naj širi ona stremljenja, katerim sem služil po svojih šibkih močeh. Moj zadnji pozdrav velja borečemu in bojujočemu se delavskemu razredu. Imel sem veliko srečo, da sem mogel sokorakati na njegovem razvojnem potu, mogel sem doživeti njegov krasen napredek in veselim se v tej resni uri njegove končne zmage. Da bi današnja mladina ugledala dan, za katerega smo delovali in se borili! Naj živi Internacionala! Naj živi Socijalizem!« — Poleg teh dveh izgovorov je bil še od avstrijskih fašistov zavrtno napaden in ranjen sodrug J. Püchler, II. podpredsednik »Askö«-ja, deželni poslanec in podžupan v Dunajskem Novem mestu.

II. mednarodne slavnosti mladine se vrše 12.—14. julija t. l. na Dunaju. Slavnosti se bo udeležila tudi socialistična mladina iz Jugoslavije.

Konferenca Socijalistične telesno-vzgojne Internacionale na Dunaju.

Od ponedeljka 18. febr. t. l. nepretrgoma do sobote 23. febr. t. l. so se vršila na Dunaju v palači Delavske zveze za sport in telesno vzgojo (Askö) pomembna posvetovanja Socijalistične telesno-vzgojne Internacionale, posvetovanja vseh njenih vodilnih tehničnih sestavnih delov, izvrševalnega in vzgojnega odbora. Udeležili so se jih zastopniki 7 držav: Avstrije, Belgije, Češkoslovaške, Finske, Latiške, Nemčije in Švice. Pomembna so bila zlasti vsled tega, ker so bila podlaga za začetek priprav za II. Mednarodno Delavsko

Dolgo in burno debato v Tehničnem odseku je vzbudilo vprašanje uvedbe nogometa v čeških oblastih češkoslovaške republike. Odklanjujoče stališče Zveze D. T. J. Č. je stvarno in prepričujoče pojasnjeval članek sodr. Šamana, ki je bil nekaj dni pred tem objavljen v listu »Volkssport«, osrednjem glasilu »Askö«-ja. Vendar je kljub vsemu odporu sprejel odsek z 2 glasovna večine sklep odseka za nogomet, ki se glasi sledeče: »Ker je kongres praške zveze odklonil uvedbo nogometa, se mora na drug način omogočiti ustanovitev delavskega nogometnega gibanja v češkem delu

»Svoboda« v Meziči z novim praporom.

Olimpijado, ki se vrši leta 1931. na Dunaju in za katero so predpriprave dunajski sodrugi že izvršili.

Najpreje je razpravljal odsek za nogomet in odsek za zimске sporte, nato so sledili odseki za vodne sporte, za telovadne igre z žogami, za lahkootletiko, za težkootletiko in za obrambni sport. Po teh predposvetovanjih je določila konferenca mednarodnega Tehničnega odseka podroben začasen program olimpijadnih slavnosti, ki je bil nato predložen v odobritev konferenci izvrševalnega odbora Internacionale. V četrtek 21. febr. so bili o obsegu predolimpijadnih priprav na posebnem zborovanju informirani funkcionarji »Askö«-ja.

države. Tehnični odsek in izvrševalni odbor Internacionale morata zavzeti k temu vprašanju odločujoče stališče.« O odločitvi izvrševalnega odbora poročamo v naslednjem.

Na predlog Zveze D. T. J. Č. je sprejel Tehnični odsek češko hazeno za mednarodno igro.

Obenem z zaključno sejo Tehničnega odseka je zboroval mednarodni vzgojni odbor. Zveza D. T. J. Č. je kot prva prinesla problem socialistične vzgoje v delavskem telovadnem in sportnem gibanju na dnevni red mednarodnih posvetovanj in je po kongresu v Helsinkih leta 1927. izdelala obširen elaborat, ki je bil pozneje dopolnjen s predlogom iz Švice in z do-

datnimi predlogi Zveze v Ustju n./L., Nemčije in Avstrije ter je tako postal predmet razprav na tej konferenci. Konferenca se je sporazumela za končni predlog idejnih smernic soc. vzgoje na podlagi gorenjih štirih predloženih predlogov. Dalje je sprejela pravila za organizacijo vodstva vzgojnega dela v Internacionali po predlogu Zveze D. T. J. Č. Program za telesno-vzgojno, duševno in нравno-vzgojno delo je bil sprejet po čeških, za telovadno in sportno pa po švicarskih predlogih. Avstrijski predlog, ki v tej smeri smatra vzgojno delo nepotrebno, je bil od avstrijskega zastopnika vzet nazaj. Na prihodnji seji, ki se vrši še pred kongresom, bo redigiran še ta del predloga.

V petek popoldne po končani vzgojni konferenci in v soboto dopoldne je zborovala zaključna seja vseh posvetovanj — konferenca izvrševalnega odbora Socialistične telesno-vzgojne Internationale. — Predsedovala sta ji ss. dr. Deutsch (Avstrija) in Gellert (Nemčija). Razpravljalo se je v glavnem o pripravah za II. Mednarodno Delavsko Olimpijado. Telovadni in sportni spored, ki ga je predložil Tehnični odsek, je bil odobren. Glavne slavnosti Olimpijade bodo trajale cel teden od 5.—12. julija 1931. V januarju istega leta se bodo vršile en teden zimske olimpijadne slavnosti v Mürzzuschlagu na Semmeringu. Program Olimpijade je veliko razsežnejši kot pa je bil oni za I. Olimpijado v Frankfurtu ob Menu, obsegal bo vse panoge telovadbe in sporta, ki jih gojijo sedaj v posameznih zvezah in tako se bo moglo računati, da se prigrasijo vsaj tri države iz iste panoge k tekmovanju. Avstrijski sodrugi so predložili tudi že podrobno izdelan finančni načrt slavnosti. Ta bo natančno proučen od posebne komisije. Po izjavi komisije bo predložilo predsedstvo Internationale letošnjemu kongresu končni predlog za višino članskega davka v prosepah izvajalnega in garancijskega fonda, dalje predlog za ceno slavnostnega znaka, ki bo služil kot izkaz za prost vstop udeležencev na olimpijadne slavnosti in kot izkaz za skupna ležišča.

Ko je razpravljajl izvrševalni odbor o izjavi Tehničnega odseka v zadevi nogo meta na Češkoslovaškem in je uvaževal vse neugodne posledice, ki bi mogle nastati radi tega sklepa, je sklep tehnične konference odložil in je našel provizoričen izhod v novem razpravljanju z odborom Zveze D. T. J. Č., s čimer sta bila poverjena ss. dr. Deutsch in Gellert. Ni pa verjetno, da bo mogla in hotela Zveza D. T. J. Č. kaj popustiti od svojega stališča, ker je vezana s soglasnim sklepom svojega zadnjega kongresa.

Situacija v Internacionali je kot razvidno iz na konferenci podanega pregleda zadovoljiva. Le nemška zveza in Zveza v Ustju se nahajata v kritičnih trenutkih in se je bati razcepa. Na Norveškem in Švedskem se bo interveniralo pri vodilnih institucijah socialno-demokratskih strank, da naj podpirajo misel ustanovitve samostojnega delavskega sportnega gibanja. Poročevalska služba obsega že 28 držav delavsko samaritanstvo pa je razširjeno doslej v 8 državah. Konferenca predsedstva Internationale je sprejela rezolucijo, v kateri se protestira proti razpustu delavske strelske zveze v Avstriji, dalje rezolucijo, v kateri se pozivlja vse članstvo na udeležbo pri slavnosti v Nürnbergu. Belgija, Latiška in Zveza v Ustju poročajo, da bodo imele svoje zvezne slavnosti v letu 1930. Žalostne izkušnje iz dosedanjih sportnih stikov nekaterih zvez s Sovjetsko Rusijo so dovedle predsedstvo Internationale do prepovedi tekom z ruskimi moštvi. Le v izjemnih slučajih more tekme dovoliti eksekutiva Internationale.

V. kongres Internationale se vrši v dneh 11. do 13. oktobra t. l. v Pragi. Obravnaval bo predvsem organizacijske, finančne in tehnične priprave za Mednarodno Olimpijado, dalje vprašanja poslanstva žene v delavski telesni vzgoji, telovadne in sportne zdravstvene službe, odobritve smernic socialistične vzgoje v zvezah, združenih v Internacionali, redne ustanovitve odbora za vodstvo te vzgoje, ter nove panoge, ki obstoje od lanske konference v Bruslju pa do kongresa le kot provizorična panoga.

Zvečer v petek, 22. februarja, je bila prirejena v dvorani Delavskega doma v Floridsdorfu telovadna, pevka in glasbena akademija v pozdrav inozemskih gostov. Na nji so govorili ss. Gellert (Nemčija), Devlieger (Belgija), Kostianen (Finska), Kalnin (Latiška), dr. Steinemann (Švica), Silaba (Češkoslovaška) in dr. Deutsch (Avstrija).

V soboto po končanih razpravah so bili udeleženci posvetovanj sprejeti na mestni občini od župana sodruga Seitzja, kjer je bil v čast zastopnikom pripravljen skupen obed. Nato je bil položen venec na spomenik treh pokojnih vodij avstrijskega socialno-demokratskega delavstva ss. Viktorja Adlerja, Hanuscha in Reumanna. Popoldne se je pa vršil pregled Dunaja, zlasti nekaterih njegovih vzorno urejenih socialnih in zdravstvenih zavodov in hiš, zgrajenih od sedanje uprave rdečega Dunaja za proletarske sloje prebivalstva.

Tako so bila ta posvetovanja z uspehom zaključena.

Šahisti v Delavski telovadni in sportni zvezi v Ustju n./L. Zveza v Ustju je pričela z organizacijo delavskih šahistov nemške narodnosti v okviru svojega gibanja. 3. februarja se je vršila v Ustju n./L. konferenca, na kateri je bilo izvoljeno tehnično in administrativno vodstvo šahovskih odsekov. Pri tej priložnosti je bil odigran šahovski turnir med Podmoklemi in Teplicami, v katerem so zmagale podjetnejše Teplice z 12 točkami razlike.

*

17. III. Celje: S. K. »Svoboda« (Lj.) : S. K. »Celje« 3 : 5 (3 : 1). S to tekmo, ki se je vršila v Celju na Glaziji, se je v Celju pričela pomladanska sezona. Kluboma se je poznalo, da sta se šele zbudila iz zimskega spanja, zlasti »Svobodi«, ki je v prvem polčasu vodila in je morala v zadnjih minutah drugega polčasa beležiti 4 gole v svojo škodo.

17. III. Zagreb: S. K. »Železničar« : S. K. »Derby« 6 : 1 (2 : 0).

19. III. Ljubljana: S. K. »Ilirija« : S. K. »Svoboda« 8 : 4 (2 : 3). S to tekmo si je priboril S. K. »Ilirija« zopet visoko zmago, čeprav je morala beležiti 4 gole v svojo mrežo. »Ilirija« je postavila za gornjo tekmo svoje najboljšje moči, ki jih je imela na razpolago. Agilni »Svobodaši« so v prvi polovici vodili in so vendar izgubili igro po krivdi vratarja ter obrambe, ki je napravila več foulov, ki so povzročili več enajstmetrovk.

17. III. Novi Sad: »Radnički« (NS) : Jugoslavija, Beograd 2 : 1 (1 : 0).

17. III. Sarajevo: »Slavija« : »Hajduk« 3 : 2.

17. III. Subotica: »Sand« : »SMFK« 1 : 1 (0 : 1).

24. III. Trbovlje: S. K. »Amateur« : S. K. »Trbovlje« 3 : 0. S to prvenstveno tekmo si je »Amateur« pridobil prvenstvo Trbovelj. Agilni »Amateurji« napredujejo od tekme do tekme.

Ljubljana: S. K. »Ilirija« jun. : S. K. »Svoboda« jun. 4 : 0. To je bil prvi letošnji nastop obeh klubov. »Ilirijanski« juniorji so nastopili z igralci »Reke« ter s Korenom v голу proti šibkejši »Svobodi«.

Maribor: I. S. S. K. »Maribor« : S. K. »Svoboda« Maribor 7 : 4 (4 : 0). S to prvenstveno tekmo, ki se je vršila ob delni premoči »Maribora«, je »Svoboda« pokazala, da tudi v Mariboru delavski sport napreduje. Priporočamo več treninga, da bodo postale tudi tekme, ki jih igra »Svoboda« v Mariboru, zanimivejše.

Zagreb: »Gradjanski« : »Železničari« 4 : 0 (1 : 0).

31. III. Trbovlje: S. K. »Svoboda« : S. K. »Amateur« 3 : 1 (1 : 0). V tej tekmi se je pokazal »Amateur«, da se ga ne sme podcenjevati. Igral je docela defenzivno igro ter si s tem obdržal gornji rezultat. Če bo šlo tako naprej, lahko še lepo napreduje. »Svoboda« je v tej tekmi pozabila streljati na gol, sicer ji je škodoval sodnik Marin z več nepravilnimi odločitvami ter je bil premalo odločen napram igralcem, čeravno je sodil dobro.

31. III. Sisak: S. K. »Železničar« (Zagreb) : »Slavija« 4 : 2.

31. III. Sarajevo: »Sašk« : »Slavija« 2 : 1.

31. III. Subotica: »SMTK« : »Žak« 3 : 0.

7. IV. Celje: S. K. »Svoboda« (Ljubljana) : S. K. »Amateur«.

S. K. »SVOBODA« LJUBLJANA.

Dne 15. marca t. l. je imel naš agilni sportni klub »Svoboda« občni zbor v prostorih »Svobode«.

Iz poročila, ki ga je podal predsednik Svetek, je opaziti, da je klub v preteklem letu precej napredoval. Za svoje člane je prirejal tekme, izlete, plesne vaje, sestanke, kjer so se člani spoznavali ter sklepali o raznih načrtih za bodoče leto.

Tajnik Kovač je poročal o napredku kluba na zelenem polju. V pomladanski sezoni 1928 je klub vsled raznih neuspehov izgubil šanse za I. razred, kar je pa dosegel s pridnim treningom v jesenski sezoni 1928, ko je prišel do jesenskega prvaka I. b razreda. Klub je v tekočem letu s svojo rezervo in I. moštvom gostoval v Beljaku, Mariboru, Celju, Trbovljah, Jesenicah, Rakeku, Novem mestu ter tudi v Ljubljani neštetokrat nastopil za svoje barve. Tudi juniorsko moštvo šteje že več nastopov izven Ljubljane in v Ljubljani.

Tajnik II. Czerny je podal poročilo o posameznih zmagah, ki smo jih dosegli doma in v inozemstvu.

Blagajnik Malovrh nam je razložil stanje blagajne. Klub je združen s podružnico »Svobode«, Ljubljana. Ukreniti bo treba potrebno, ker rabi klub razne fonde za potovanja, da se na ta način spozna z ostalimi klubi v državi in inozemstvu.

Pri volitvah je bil izvoljen sledeči odbor: Predsednik Jurij Stanko, strokovni tajnik v Ljubljani; podpredsednik Franjo Koren, rav. Del. pekarne v Ljubljani; I. tajnik Pavel Kovač, uradnik Splošnega kreditnega društva v Ljubljani; II. tajnik Avgust Czerny, uradnik Del. zbornice v Ljubljani; blagajnik Drago Malovrh, blagajnik Zadrudne banke v Ljubljani; trener in načelnik nogometne sekcije Franjo Ju-

govca, uradnik OUZD v Ljubljani. V odbor so bili izvoljeni: Viktor Batič, kovinar; Ivan Czerny, trg. sotrudnik; revizorjem pa: Milan Vičič, Franjo Svetek in Adolf Stresen.

Apeliramo na gornji odbor, zlasti na sodr. Jugovca, da prične z rednimi treningi

ter poseže tudi na kulturno polje, ker naš namen ni, poganjati se za rekorderstvom.

Sodr. Jurij Stanko je podal obširno poročilo in načrt bodočega dela za povzdigo kluba na sportnem in kulturnem polju. Občnega zbora se je udeležila večina članstva ter pritrjevala gornjim ukrepom.

Delavska in ljudska pesem.

Boji socialno zatiranih slojev v raznih zgodovinskih dobah se izražajo tudi v raznih revolucionarnih pesmih. To so predvsem pesmi revolucij, ki bi jih lahko imenovali zgodovinske ljudske pesmi socializma. Kmečki upori, njihove zmage in porazi, vse stopnje velike francoske revolucije: girondizma, terorja in reakcije, zgodovina nemškega in avstrijskega delavskega gibanja, vse razvojne stopnje francoskega socializma, časi, ko so delavci rusili stroje, prijeli med radikalno in pomirljivo strujo med socialisti, boji poljskih in ruskih delavcev, zatiranih Slovkov — vse to se izraža v raznih ljudskih bojnih pesmih.

V Franciji vpliva pesem ulice bolj kot govor ali letak še v mnogo večji meri kot v kaki drugi deželi. Tako lahko zasledujemo zlasti razvoj prve polovice velike francoske revolucije — po pesmi.

»Cairal« — to je bila prva zmagovalna pesem osvobojenega ljudstva. Njej je sledila »Carmagnole« (izgovori: Karmanjól), po ritmu in besedilu divja pesem množice, ki je plesala okrog giljotine, pod katero so padale aristokratske glave. Častnik Rouget de l'Isle (izgovori: Ružé del'Il) je spesnil bojevito marseljezo, ki naj predvsem navduši francoskega meščana proti zunanjemu sovražniku, ki ogroža mlado francosko republiko. Kasneje je postala marseljeza jakobinska pesem revolucije in končno francoska državna himna.

Julijsko revolucijo 1830. l. je podžgal Béranger (izgov.: Beranzé) s svojo pesmijo »proti vsem sovražnikom napredka in svobode«.

V februarški revoluciji 1848. so delavci sami začeli spisovati in komponirati razne pesmi, ki izražajo posebni delavski interes v tedanji meščanski revoluciji proti fevdalno-monarhističnemu absolutizmu. Strodtmann sam je zbral iz tega leta

Pevska podzveza.

5000 takih pesmi od 400 različnih avtorjev! Najboljša od vseh teh delavskih pesnikov sta bila Leroy in Dupont.

V času pariške komune sta se zopet pojavila dva proletarska pesnika Jean Pottier (izg.: Žan Potjé) in Clément (Kleman). Pottier je izven »internacionalne« spesnil še druge pesmi: »Vojna«, »Rebel« i. dr. »Internacionala« je torej že zelo stara pesem in ni nikaka boljšešviška himna, za kakršno jo je hotela prikazati žandarmerija ob priliki aretacije jeseniških telovadcev — »Svobodašev«. »Internacionala« je delavska himna, rojena v pariški komuni 1870./71. leta.

Tudi slovanski narodi imajo številne in lepe revolucionarne pesmi. Zlasti učinkovite so ruske. Prvo večjo kmečko vstajo v Rusiji še v srednjem veku opeva znana »Volga, Volga, mat rodnaja«. »Varšavjanka« in poljski »Rdeči prapor« spadata med najučinkovitejše revolucionarne pesmi sveta. Prve češke revolucionarne pesmi izvirajo iz 14. in 15. stoletja. Prva češka delavska pesnika sta bila Vocel in Klácel. Tema sledé v sedemdesetih letih Barák, Chleborád, Pecka; dijak Antonín Koukl izda 1884 l. prvo zbirko čeških socialnih pesmi. Chládek sledi nato kot najpomembnejši, iz delavskih vrst izhajajoči pesnik.

Nemški sodrugi obetajo sedaj, da bodo začeli izdajati zbirke bojnih ljudskih pesmi vseh časov in narodov. To prepotrebno delo že vnaprej topla pozdravljamo.

Slovenski narod je majhen in njegova preteklost ne preveč bojevita, zato je tudi po svoji bojeviti socialni pesmi znatno revnejši od drugih narodov. Zato pa naj pevski zbori »Svobode« s tem večjo ljubeznijo gojé najlepše delavske pesmi, ki so postale mednarodne. Centrala »Svobode« jih je doslej izdala z notami za moške zборе dvanajst. Njim bodo sledile druge, ako nas bodo delavski pevski zbori podpirali.

Pevski odsek »Svoboda« v Mariboru si je lansko leto predpisal pravilnik za svoje delovanje, sličen pravilniku D. T. E. Na letošnjem občnem zboru so bile sklenjene nekatere spremembe glede izrekanih kazni v slučaju kršitve discipline. Novi odbor hoče določbe pravilnika v celém obsegu dosledno izvajati in noče posnemati popustljivosti prejšnjega odbora. Tako so bili na zadnji seji že tudi sklepi o kaznovanju netočnih pevcev. Prizade-tim so bili sicer že dostavljeni pismeni opomini, vendar pa na tem mestu še po-

sebej vse člane opozarjamo na red in disciplino. O pevcih, ki zadnji čas niso prihajali k vajah in ki tudi ne plačujejo prispevkov, je odbor osvojil mnenje, da ni povoda za kaznovanje, ker, če ne plačajo prispevkov, nimajo članskih pravic in tudi ne dolžnosti, torej niso naši člani. Obnovljeni moški zbor našega odseka vzbuja prav lepe nade, treba pa je, da se število pevcev pomnoži. Pričakujemo, da se bodo petja sposobni sodrugi pričeli živahneje zanimati za naš moški zbor.

Zadnji gib iz ritmične vaje »Pomladni sen«. — Izvajajo člani mežiške »Svobode«.

Podružnice „Svobode“.

Celje. Naša podružnica šteje okrog 100 članov, kar je seveda za Celje mnogo premalo. Ako bi se delavci malo več zavedali ter upoštevali svojo kulturno organizacijo, bi moralo število članstva poskočiti najmanj za trikrat toliko, upanje je pa, da se bo v bodočnosti število članstva gotovo povečalo, ker se opaža, da se delavstvo počasi prebujajo iz svojega mrtvila, ter je zadnje čase že precej sodrugov pristopilo k podružnici, z resnim namenom, da se bo v podružnici začelo resnejše delo, ter da bo Celjska podružnica »Svobode« lahko tekmovala z vsako drugo podružnico. Dosedaj je našo podružnico jako oviralo to, da ni imela svojih

prostorov, kjer bi se lahko člani zbirali, zato ni bilo njeno delovanje tako kakor bi si sami želeli. Sedaj pa imamo v novi palači Delavske zbornice svoje zavetišče, kjer nismo nobenemu na potu.

Občni zbor smo imeli dne 3. februarja t. l., ter je bil še precej dobro obiskan. Odbor je polagal račun svojega dela, ter je z zadovoljstvom naglašal, da se je delo v podružnici, kolikor so razmere dopuščale, poživilo. V novo izvoljeni odbor so bili izvoljeni razni novi sodrugi, kateri so pokazali v zadnjem letu, da bodo z vsemi svojimi močmi delovali za napredek naše podružnice.

V zadnjem letu smo zgubili dva nedomestljiva odbornika, in sicer je 6. januarja t. l. ugrabila smrt s. Valentina Komavlija, kateri je naši podružnici mnogo koristil ter bil vedno z vsemi svojimi močmi na razpologo za napredek podružnice. Njegovo delo v naših vrstah ne bo tako kmalu pozabljeno ter mu ohranimo časten spomin. Isti mesec pa je odšel v Ljubljano naš večletni predsednik, s. Ciril Böhm. Sodrug Böhm je bil zadnja leta duša našega delovanja.

Moški pevski odsek je začel zopet z rednimi vajami pod spretnim ter strokovnim vodstvom g. Preglja. Redno obiskuje sedaj vaje do 40 sodrugov, kateri vadijo svoje delavske glasove, da bodo pokazali, da tudi delavec nekaj zna ter bodo zaprli sapo nekaterim meščanskim prenapetežem, kateri bi radi zatrli vsako delavsko akcijo za napredek delavcev na kulturnem polju.

Dramatični odsek se tudi pridno vadi ter ima za naslednje mesece na programu, da priredi v nekaterih delavskih centrih svoje predstave. Odseku primanjkuje dobrih igralcev, ker z dobrimi močmi se lahko uprizori kako večje delo naših del-

lavskih pisateljev. Sodruga, ki imajo veselje do dramatike, pozivamo, da se prijavijo dramatičnemu odseku. Jako veliko težavo nam dela to, da nimamo lastne dvorane.

Šahovski odsek ima tudi svoje redne šahovske večere, ter se vadi v tej plemeniti igri, katera je tako krasna, ter zlasti mladini priporočljiva. Sedaj se člani borijo med seboj za naslov prvaka odseka, ker igrajo tudi letos svoj letni turnir. Prijatelji šaha so vabljeni, da se udeležujejo šahovskih večerov, ker mudi lepo sliko, duševne borbe med sodrugii.

Telovadni odsek zaenkrat ne deluje, ker nam manjka glavno, t. j. telovadnica. Tudi v tem oziru smo odvisni od drugih ter moramo mnogo plačati za uporabo telovadnice, radi tega ne more telovadni odsek delovati, kar bi sami jako želeli; upanje je pa, da bo tudi v tem oziru prišlo kmalu na bolje ter da bo ta odsek tudi lahko deloval.

Izletniški odsek je imel letos že par malih izletov v bližnjo okolico ter ima na letošnjem programu več velikih ter malih družinskih izletov.

